

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“, СКОПЈЕ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
МЕЃУНАРОДНИ ОДНОСИ И МЕНАЏИРАЊЕ НА КОНФЛИКТИ

м-р Нита Старова Спироска

**ПРИМЕНА НА МЕКАТА МОЌ И КУЛТУРНАТА
ДИПЛОМАТИЈА ВО СОВРЕМЕНИТЕ
МЕЃУНАРОДНИ ОДНОСИ СО ПОСЕБЕН ОСВРТ
НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА**

Докторски труд

Докторанд:

м-р Нита Старова Спироска

Ментор:

Проф. д-р Лидија Георгиева

Скопје, 2026

„SS.CYRIL AND METHODIUS” UNIVERSITY, SKOPJE
FACULTY OF PHILOSOPHY
INTERNATIONAL RELATIONS AND CONFLICT MANAGEMENT

M.A. Nita Starova Spiroska

**THE APPLICATION OF SOFT POWER AND
CULTURAL DIPLOMACY IN CONTEMPORARY
INTERNATIONAL RELATION WITH SPECIAL
REFERENCE TO THE REPUBLIC OF NORTH
MACEDONIA**

Doctoral Dissertation

Doctoral Candidate:

M.A. Nita Starova Spiroska

Mentor:

Prof. Dr.Lidija Georgieva

Skopje, 2026

На моите родители ,
кои ме научија дека образованието е највредната инвестиција во животот.

СОДРЖИНА

ВОВЕД	1
ПОГЛАВЈЕ 1 ТЕОРЕТСКА РАМКА.....	4
1.1 Концептот на моќ во меѓународните односи.....	4
1.2 Тврда, мека и паметна моќ – еволуција на концептите и нивната примена.....	8
1.3 Културата како извор на мека моќ во современиот меѓународен контекст.....	11
1.4 Јавна и културна дипломатија: поим, развој и функции	14
1.5 Малите држави во меѓународните односи – теоретски пристапи и значењето на меката моќ	17
1.6 Дигитална култура и дигитална културна дипломатија	21
1.6.1 Дигитална култура како трансформација на културните практики	22
1.6.2 Дигитална дипломатија и мека моќ	23
1.6.3 Дигитална културна дипломатија како современа форма на културна дипломатија	24
1.6.4 Дигиталната димензија и малите држави	25
ПОГЛАВЈЕ 2 ДЕФИНИРАЊЕ НА КЛУЧНИТЕ ПОИМИ.....	26
2.1 Меѓународни односи, култура и културната дипломатија – концептуално позиционирање.....	26
2.2 Мека моќ (Soft Power) – историска еволуција и современи интерпретации	31
2.3 Културна дипломатија (Cultural Diplomacy) – концептуални дилеми и историски развој	34
2.4 Културна дипломатија и сродни поими – теоретски разграничувања	38
ПОГЛАВЈЕ 3 - ИСТРАЖУВАЧКИ ДИЗАЈН И ОПРАВДАНОСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	43
3.1 Истражувачки јаз и позиционирање на истражувањето	43
3.2 Концептуализација и истражувачки дизајн на студијата	48
ПОГЛАВЈЕ 4 – МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	54
4.1 Операционализација на поимите.....	57
4.2 Истражувачки корпус и примерок.....	61
4.2.1 Документарен корпус за анализа на содржина	62
4.2.2 Клучни чинители во културната дипломатија и истражувачки опфат	64

4.2.3 Анкетното истражување: методолошка оправданост, избор на примерок и ограничувања	65
4.2.4 Полуструктурираните интервјуа со носители на одлуки: методолошка оправданост, избор на примерок и ограничувања	68
4.3 Постапки и техники на анализа	71
4.4 Етички аспекти на истражувањето	75

ПОГЛАВЈЕ 5 – ЕМПИРИСКА АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ

5.1 Анализа на стратешките и институционалните документи релевантни за културната дипломатија	79
5.1.1 Министерство за култура	80
5.1.1.1 Концептуализација на културната дипломатија во документите на Министерството за култура	82
5.1.1.2 Институционална поставеност и распределба на надлежности – Министерство за култура	84
5.1.1.3 Стратешки приоритети и програмски фокуси – Министерство за култура	87
5.1.1.4 Јаз меѓу декларативните цели и практичната артикулација – Министерство за култура	89
5.1.2 Министерство за надворешни работи	92
5.1.2.1 Концептуализација на културната дипломатија – Министерство за надворешни работи	94
5.1.2.2 Институционална поставеност и надлежности – Министерство за надворешни работи	96
5.1.2.3 Стратешки приоритети и програмски фокуси – Министерство за надворешни работи	98
5.1.2.4 Јаз меѓу декларативни цели и практична артикулација – Министерство за надворешни работи	102
5.2 Анализа на резултатите од анкетното истражување	104
5.2.1 Опис на примерокот	104
5.2.2 Дистрибуција на одговорите по поединечни ајтеми	106
5.2.3 Наративна анализа на отворените прашања од анкетниот прашалник	123
5.2.4 Анализа на внатрешна конзистентност на инструментот	133
5.2.5 Факторска анализа	135
5.2.6 Интерпретација на факторската структура	137
5.2.7 Индекси на културната дипломатија и меката моќ	140
5.2.8 Корелациска анализа на димензиите на културната дипломатија и меката моќ	143
5.2.9 Проверка на моделот со повеќекратна линеарна регресивна анализа	146

5.2.10	Интегративна интерпретација на квантитативните наоди	148
5.2.11	Дискусија и заклучоци	151
5.3	Анализа на полуструктурираните интервјуа со носители на одлуки ...	154
5.3.1	Концептуализација и разбирање на културната дипломатија	158
5.3.2	Институционална поставеност и меѓуинституционална координација	163
5.3.3	Перципирана ефективност и улога на културната дипломатија како инструмент на мека моќ	166
5.3.4	Институционални и структурни ограничувања	168
5.3.5	Стратешка насоченост и однос меѓу долгорочни политики и проектно ориентирани практики	170
5.4	Синтеза на емпириските наоди и проверка на хипотезите	173
5.4.1	Концептуализација на културната дипломатија и нејзиното место во институционалната рамка	174
5.4.2	Институционална поставеност, координација и распределба на надлежности	176
5.4.3	Перципирана ефективност и улога на културната дипломатија како инструмент на мека моќ	178
5.4.4	Институционални и структурни ограничувања во примената на културната дипломатија	180
5.4.5	Стратешка насоченост и односот меѓу долгорочни политики и ад хок практики	182
ПОГЛАВЈЕ 6 – ЗАКЛУЧОЦИ		185
6.1	Главни емпириски наоди и одговор на истражувачкото прашање	185
6.2	Теоретски придонес на истражувањето	188
6.3	Практичен придонес на истражувањето и препораки за унапредување на културната дипломатија	190
6.4	Завршни согледувања	192
ПРИЛОГ 1		196
ПРИЛОГ 2		202
БИБЛИОГРАФИЈА		205

ВОВЕД

Современиот меѓународен систем се карактеризира со: зголемена комплексност, интензивна меѓусебна зависност и забрзани процеси на глобализација, кои суштински го менуваат начинот на кој државите ја осмислуваат и реализираат својата надворешна политика. Предизвиците со кои се соочуваат денешните држави сè помалку се ограничени на националните граници, а сè повеќе се обликуваат во рамките на: динамична, повеќеслојна и високоповрзана меѓународна средина. Во ваков контекст, способноста за остварување ефективна и одржлива надворешна политика зависи не само од материјалните ресурси, туку и од нематеријалните форми на влијание.

Една од најзначајните карактеристики на современиот меѓународен поредок е дифузијата на моќта. Денес, моќта не се прераспределува само во геополитичка смисла, од Запад кон Исток, туку и во структурна смисла, од државните институции кон недржавните актери, граѓанските организации, медиумите и дигиталните платформи. Како што укажуваат Ronfeldt и Arquilla, дигиталната револуција ја забрзува оваа дифузија и создава нови форми на: поврзување, мобилизација и влијание, кои суштински ги трансформираат традиционалните дипломатски практики.¹ Во вакви услови, информацијата и моќта стануваат неразделно поврзани, а комуникацијата се наметнува како централна димензија на меѓународните односи.

Во меѓусебно зависен свет, станува сè појасно дека исклучивото потпирање на воената и економската моќ, односно на инструментите на тврда моќ, повеќе не е доволно за остварување долгорочни надворешнополитички цели. Современите глобални предизвици, како што се: транснационалните безбедносни закани, миграциите, климатските промени и глобалните кризи,

¹ John Arquilla and David Ronfeldt, *Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy* (Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2001).

ја нагласуваат потребата од соработка, доверба и убедување, наместо од принуда. Во овој контекст, способноста да се влијае врз однесувањето и перцепциите на другите актери станува подеднакво, ако не и поважно, средство на меѓународно дејствување.

Токму во ваква средина, концептот на мека моќ добива сè поголемо значење како аналитичка рамка за разбирање на современите меѓународни односи. Како што истакнува Joseph Nye: „Моќта со другите може да биде многу поефикасна од моќта над другите“.² За разлика од тврдата моќ, која се заснова на принуда и материјални ресурси, меката моќ се темели врз способноста да се: привлекува, убедува и создава легитимитет.

Според Nye, клучните извори на меката моќ се: културата, политичките вредности и надворешната политика, кои заедно создаваат рамка за позитивна перцепција и влијание.³ Wilson дополнително ја нагласува кооптивната природа на меката моќ, која делува преку процеси на идентификација и емуляција, а не преку директен притисок.⁴ Со текот на времето, концептот на мека моќ се проширува и продлабочува, при што автори, како Kurlantzick, укажуваат дека: интернационалната помош, инвестициите и економската соработка стануваат составен дел од современото разбирање на меката моќ.⁵ Breslin, пак, ја интерпретира меката моќ како процес на усогласување на другите актери кон сопствените политички и социјални преференции, врз основа на привлечноста на вредносниот и институционалниот систем.⁶

Во рамките на овие согледувања, културата се издвојува како еден од најтрајните и најпрепознатливи извори на мека моќ. Независно од политичките позиции и надворешнополитичките приоритети на една држава,

² Joseph S. Nye Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: PublicAffairs, 2004), x.

³ Joseph S. Nye Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: PublicAffairs, 2004), 11–15.

⁴ Ernest J. Wilson III, „Hard Power, Soft Power, Smart Power“, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 616, no. 1 (2008): 110–124.

⁵ Joshua Kurlantzick, *Charm Offensive: How China's Soft Power Is Transforming the World* (New Haven: Yale University Press, 2007).

⁶ Shaun Breslin, „The Soft Notion of China's Soft Power“, *Chatham House Asia Programme Paper* (2009).

културата функционира како носител на: значења, вредности и симболички пораки, кои можат да имаат долгорочно влијание врз странските публики. Како што нагласува Нје, културата во контекст на меката моќ претставува збир на практики што создаваат општа слика и мислење за едно општество.⁷ McClory дополнително укажува дека културните содржини можат да придонесат за надминување на негативни стереотипи и за зајакнување на меѓународната репутација на државата, особено во ситуации на репутациски предизвици.⁸

Во оваа смисла, културната дипломатија се појавува како специфичен облик на јавна дипломатија и како клучен инструмент на меката моќ. Таа подразбира размена на: идеи, информации, уметност, јазик и културни практики со цел унапредување на меѓусебното разбирање, градење доверба и поддршка на надворешнополитичките цели на државите. Културната дипломатија не се сведува на краткорочна промоција, туку функционира како долгорочен процес на комуникација и позиционирање во меѓународниот простор.

⁷ Joseph S. Nye Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: PublicAffairs, 2004), 11.

⁸ Jonathan McClory, *The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power* (London: Portland Communications, 2015).

ПОГЛАВЈЕ 1

ТЕОРЕТСКА РАМКА

1.1 Концептот на моќ во меѓународните односи

Концептот на моќ претставува една од најцентралните и најдолго дебатираните категории во теоријата на меѓународните односи. Од самото формирање на дисциплината, прашањето за моќта е нераскинливо поврзано со: обидите да се објасни однесувањето на државите, природата на конфликтот и соработката, како и динамиката на меѓународниот систем во услови на отсуство на централна власт. И покрај тоа што постои општа согласност за нејзината аналитичка важност, моќта останува концепт со повеќекратни значења, интерпретации и теоретски слоеви.

Во класичната реалистичка традиција, моќта се појавува како основна детерминанта на меѓународната политика. Кај Hans Morgenthau, особено во делото: *Политиката меѓу народите (Politics Among Nations)*, моќта е тесно поврзана со националниот интерес и се дефинира како способност на државата да ја наметне својата волја врз другите. Во овој контекст, моќта првенствено се темели врз материјални ресурси, како што се: воените капацитети, економската сила, демографските фактори и географската позиција. Реализмот ја третира моќта како релативно мерлив и акумулаторски ресурс, чија распределба го одредува однесувањето на државите во анархичен меѓународен систем.⁹

Овој пристап е дополнително систематизиран во рамките на неореализмот. Kenneth Waltz, во: *Теорија на меѓународната политика (Theory of International Politics)*, го префрла фокусот од индивидуалните

⁹ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, 5th ed. (New York: Alfred A. Knopf, 1978).

карактеристики на државите кон структурата на меѓународниот систем. Моќта, според Walz, не се мери само преку апсолутните капацитети, туку преку релативната позиција на државите во системот и распределбата на моќта меѓу нив.¹⁰ Иако овој пристап нуди силна структурна рамка за анализа, тој останува ограничен во објаснувањето на нематеријалните и перцептивните аспекти на влијанието, кои стануваат сè позначајни по крајот на Студената војна.

Значаен пресврт во концептуализацијата на моќта претставува релациски пристап, најјасно формулиран од Robert Dahl во трудот: *Концептот на моќта* (The Concept of Power). Dahl ја дефинира моќта како однос во кој актерот А успева да го наведе актерот Б да направи нешто што, инаку, не би го направил.¹¹ Со оваа дефиниција, моќта се преместува од сферата на поседување ресурси, во сферата на интеракција и конкретни политички исходи, што овозможува нејзина емпириска анализа во конкретни ситуации.

Овој пристап, меѓутоа, е критикуван заради неговиот фокус врз видливите и директни форми на влијание. Peter Bachrach и Morton Baratz, во: *Двете лица на моќта* (Two Faces of Power), укажуваат дека моќта се манифестира и преку контролата на агендата, односно преку способноста да се одлучи кои прашања ќе бидат предмет на политичка дебата, а кои ќе останат надвор од неа.¹² Овој пристап, таканаречен: „Второ лице на моќта“, ја проширува аналитичката рамка и покажува дека влијанието често се реализира индиректно, преку исклучување и структурирање на можните избори.

Најсеопфатната критичка надградба ја нуди Steven Lukes во делото, *Моќ: Радикални погледи* (Power: A Radical View). Lukes воведува „трето лице на моќта“, каде што влијанието се реализира преку обликување на: перцепциите,

¹⁰ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics* (Reading, MA: Addison-Wesley, 1979).

¹¹ Robert A. Dahl, „The Concept of Power“, *Behavioral Science* 2, no. 3 (1957): 201–215.

¹² Peter Bachrach and Morton S. Baratz, „Two Faces of Power“, *American Political Science Review* 56, no. 4 (1962): 947–952.

вредностите и самото разбирање на интересите.¹³ Во оваа перспектива, моќта е најефикасна тогаш кога доминантните идеи и наративи се интернализираат и се прифаќаат како природни, без потреба од отворена принуда. Овој пристап е особено значаен за анализа на: идеологијата, културата и симболичките форми на влијание.

Современите теоретски дебати дополнително го продлабочуваат ова разбирање. Michael Barnett и Raymond Duvall, во влијателниот труд: *Моќта во меѓународните политики* (Power in International Politics), предлагаат типологија на моќта која вклучува: релациска, институционална, структурна и продуктивна моќ.¹⁴ Особено продуктивната моќ, која се однесува на создавање значења и категории преку дискурс, претставува важна врска со анализите на културата и идентитетот.

Во поновите анализи, моќта сè почесто се поврзува со: мрежи, институции и комуникациски структури. Henry Farrell и Abraham L. Newman мен, во: *За приватноста и моќта* (Of Privacy and Power) и *Подземна империја* (Underground Empire), покажуваат дека моќта може да се реализира преку контрола врз клучни глобални мрежи и инфраструктури, дури и без директна принуда.¹⁵ Во ваков контекст, влијанието станува структурно и често невидливо, но исклучително ефикасно.

Посебно значаен придонес за современото разбирање на моќта дава Joseph S. Nye, кој во: *Предодредени да водат* (Bound to Lead), *Мека моќ* (Soft Power), *Иднината на моќта* (The Future of Power) и *Дали американскиот век е завршен?* (Is the American Century Over?) аргументира дека моќта во глобализиран и дигитализиран свет не може да се сведе на материјални

¹³ Steven Lukes, *Power: A Radical View*, 2nd ed. (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005).

¹⁴ Michael Barnett and Raymond Duvall, „Power in International Politics“, *International Organization* 59, no. 1 (2005): 39–75.

¹⁵ Henry Farrell and Abraham L. Newman, *Of Privacy and Power: The Transatlantic Struggle over Freedom and Security* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2019); Henry Farrell and Abraham L. Newman, *Underground Empire: How America Weaponized the World Economy* (New York: Henry Holt and Company, 2023).

капацитети.¹⁶ Според Нај, способноста да се влијае врз преференциите на другите преку: привлечност, легитимитет и доверба станува централна димензија на современото меѓународно влијание.

Историски гледано, оваа еволуција на концептот на моќта кореспондира со промените во меѓународната практика. Додека во периодот на Студената војна доминираат стратегиите на одвраќање и рамнотежа на силите, по 1990-тите години сè поголемо значење добиваат нематеријалните аспекти на влијанието, како што се: имиџот, легитимитетот и наративната доминација. Овие процеси ја подготвуваат теоретската основа за анализата на меката моќ и културната дипломатија како релевантни инструменти на меѓународно дејствување во XXI век.

Оттука, моќта во современата теорија на меѓународните односи не може да се разбере како единствена, хомогена категорија, туку како повеќеслоен и динамичен феномен кој се реализира преку различни модалитети и механизми на влијание. Еволуцијата на теоретските пристапи – од материјалните и структурни концептуализации, преку релациските и дискурзивните интерпретации, до современите мрежни и перцептивни анализи – укажува дека моќта се манифестира на различни начини во зависност од контекстот и целите на актерите. Ова отвора аналитички простор за подетално разгледување на конкретните модалитети на моќта, меѓу кои: тврдата, меката и паметната моќ заземаат централно место во современите меѓународни односи.

¹⁶ Joseph S. Nye Jr., *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power* (New York: Basic Books, 1990); Joseph S. Nye Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: PublicAffairs, 2004); Joseph S. Nye Jr., *The Future of Power* (New York: PublicAffairs, 2011); Joseph S. Nye Jr., *Is the American Century Over?* (Cambridge: Polity Press, 2015).

1.2 Тврда, мека и паметна моќ – еволуција на концептите и нивна примена

Како што произлегува од современите теоретски дебати за моќта, влијанието во меѓународните односи се реализира преку различни модалитети, чија примена зависи од: контекстот, расположливите ресурси и перцепциите на другите актери. Во таа смисла: тврда, мека и паметна моќ претставуваат аналитички категории преку кои се конкретизира начинот на кој државите и другите меѓународни актери настојуваат да го обликуваат однесувањето и преференциите на другите. Разгледувањето на овие модалитети овозможува подлабоко разбирање на трансформацијата на меѓународната политика од доминација на принудата, кон комплексна комбинација од материјални и нематеријални инструменти на моќ.

Тврдата моќ традиционално се дефинира како способност на државата да го обликува однесувањето на другите актери преку принуда или материјални поттикнувања. Во класичните реалистички и неореалистички теории, таа се темели првенствено врз воените капацитети и економската сила. Историски, примената на тврдата моќ доминира во периодот на класичната државна конкуренција и особено за време на Студената војна, кога: стратегиите на одвраќање, воените сојузи и балансот на силите претставуваат клучни механизми за одржување на меѓународната стабилност. Концептот на нуклеарно одвраќање и логиката на „заемно осигурено уништување“ се класични примери за влијание преку потенцијална принуда, при што моќта се мери преку способноста да се предизвика штета.

И покрај својата историска централност, тврдата моќ покажува значајни ограничувања во постбиополарниот период. Интервенциите во Ирак и Авганистан, иако засновани врз огромна воена надмоќ, ја отворија дебатата за ефикасноста на принудата во остварување долгорочни политички цели.

Современите анализи укажуваат дека тврдата моќ може да создаде краткорочни исходи, но често не успева да обезбеди: легитимитет, стабилност и поддршка кај локалното население и меѓународната јавност.

Во овој контекст се појавува и се развива концептот на мека моќ, најјасно артикулиран од Joseph S. Nye. Во: *Предодредени да водат* (Bound to Lead) и систематски во *Мека моќ* (Soft Power), Нај ја дефинира меката моќ како способност да се влијае врз другите преку привлечност, наместо преку принуда или плаќање.¹⁷ Таа произлегува од: културата, политичките вредности и надворешната политика, но станува ефективна само доколку овие извори се перципираат како легитимни и автентични.

Историски примери за мека моќ можат да се најдат уште во периодот на Студената војна, преку: културните и образовните програми, медиумското емитување и академските размени. Програмите, како: Fulbright, културните турнеи и радиодифузијата насочена кон странска публика претставуваат обиди да се влијае врз перцепциите и вредносните ориентации, а не директно врз политичките одлуки. По 1990-тите години, значењето на меката моќ дополнително се зголемува со процесите на: глобализација, европска интеграција и развој на дигиталните комуникации.

Меѓутоа, современата литература укажува дека меката моќ не е автоматски ниту универзално ефикасна. Jan van Ham, во: *Општествената моќ во меѓународната политика* (Social Power in International Politics) истакнува дека привлечноста е контекстуално условена и дека културните и вредносните пораки можат да бидат различно интерпретирани.¹⁸ Дополнително, Ronald R. Krebs покажува дека меката моќ често функционира

¹⁷ Joseph S. Nye Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: PublicAffairs, 2004), 5–11.

¹⁸ Jan van Ham, „Social Power in International Politics“ in *Social Power in International Politics*, eds. Jan Melissen and Janice Bially Mattern (London: Routledge, 2010).

преку наративи, чија ефективност зависи од нивната способност да резонираат со постојните идентитети и искуства на примачите.¹⁹

Како одговор на ограничувањата на дихотомијата тврда – мека моќ, Joseph S. Nye го воведува концептот на паметна моќ. Во: *Иднината на моќта* (The Future of Power) и подоцнежните анализи, паметната моќ се дефинира како стратешка комбинација на тврда и мека моќ, при што изборот на инструментите се приспособува на конкретниот контекст и цел.²⁰ Паметната моќ не претпоставува напуштање на тврдата моќ, туку нејзино селективно и легитимно комбинирање со инструменти на привлечност и соработка.

Примери за паметна моќ можат да се идентификуваат во современите мултилатерални операции, кога воените капацитети се комбинираат со: дипломатски, хуманитарни и културни активности. Европската Унија, иако често критикувана заради ограничената воена компонента, се наведува како актер што се потпира врз комбинација од: нормативно влијание, економски инструменти и културна привлечност. Во оваа смисла, Amitav Acharya укажува дека во полицентричен свет, ефективноста на моќта зависи од способноста да се комбинираат различни инструменти и да се гради легитимитет преку норми и институции.²¹

Современите дебати дополнително го прошируваат разбирањето на овие концепти во дигитална и медиумска средина. Социјалните мрежи, дигиталната дипломатија и глобалните платформи ја зголемуваат улогата на комуникацијата и перцепцијата, но истовремено, ја усложнуваат контролата врз пораките. Како што укажуваат Corneliu Bjola и Marcus Holmes, границите меѓу тврда и мека моќ стануваат сè попропустливи, а влијанието често се

¹⁹ Ronald R. Krebs, *Narrative and the Making of US National Security* (Cambridge: Cambridge University Press, 2015).

²⁰ Joseph S. Nye Jr., *The Future of Power* (New York: PublicAffairs, 2011), 207–223.

²¹ Amitav Acharya, *The End of American World Order* (Cambridge: Polity Press, 2014).

реализира преку хибридни форми кои комбинираат: безбедносни, економски и културни елементи.²²

Во овој контекст, значењето на меката и паметната моќ е особено изразено за малите држави. Заради ограничените ресурси на тврда моќ, тие се принудени да инвестираат во инструменти што овозможуваат зголемување на: видливоста, легитимитетот и привлечноста. Културната дипломатија, јавната дипломатија и наративното позиционирање стануваат централни алатки во нивното меѓународно дејствување, што директно ја оправдува аналитичката насока на овој труд.

Оттука: тврдата, меката и паметната моќ не треба да се сфаќаат како изолирани или конкурентни концепти, туку како дел од динамичен репертоар на инструменти преку кои државите настојуваат да влијаат врз меѓународната средина. Разбирањето на нивната еволуција и меѓусебна поврзаност претставува неопходна теоретска основа за натамошната анализа на културата како извор на мека моќ и на културната дипломатија како нејзина стратешка примена.

1.3 Културата како извор на мека моќ во современиот меѓународен контекст

Како што беше истакнато во претходните под-поглавја, современото разбирање на моќта сè повеќе се оддалечува од исклучително материјалните и принудни инструменти и се насочува кон анализа на нематеријалните извори на влијание. Во овој контекст, културата се јавува како еден од најзначајните и најкомплексни извори на мека моќ, особено во услови на: зголемена глобална меѓузависност, интензивна комуникација и натпревар на наративи. Културата не функционира само како одраз на идентитетот на државата, туку и како

²² Corneliu Bjola and Marcus Holmes, *Digital Diplomacy: Theory and Practice* (London: Routledge, 2015).

активен ресурс преку кој се обликуваат: перцепциите, вредносните ориентации и ставовите на странските публики.

Централното место на културата во концептот на мека моќ е најјасно артикулирано во делата на Joseph S. Nye. Во: *Мека моќ* (Soft Power), а подоцна и во *Иднината на моќта* (The Future of Power), Нај ја дефинира културата како еден од трите клучни извори на мека моќ, заедно со политичките вредности и надворешната политика. Според него, културата станува извор на влијание тогаш кога е перципирана како: привлечна, легитимна и релевантна за оние кон кои е насочена. Овој акцент на перцепцијата е суштински, бидејќи укажува дека културата сама по себе не создава моќ, туку дека моќта произлегува од начинот на кој културните содржини се примаат и интерпретираат.²³

Во рамките на оваа концептуализација, Нye прави разлика меѓу, таканаречената, „висока култура“, која опфаќа: уметност, литература и класично културно наследство и „популарната култура“, која се однесува на: масовните медиуми, филмот, музиката и дигиталните содржини. Иако овие форми на култура функционираат различно, и двете можат да придонесат за градење на мека моќ, при што популарната култура често има поширок и побрз досег, додека високата култура може да создаде подлабоки и подолготрајни асоцијации.²⁴

Историски гледано, културата како инструмент на меѓународно влијание не е нов феномен. Уште во периодот на Студената војна: културните размени, уметничките турнеи, книжевните преводи и образовните програми биле користени како средства за индиректно влијание врз јавноста во други држави. Истражувањата на Jessica C. E. Gienow-Hecht во: *Музичка дипломатија* (Sound Diplomacy) и подоцнежните трудови, покажуваат дека културната комуникација честопати функционирала паралелно со

²³ Joseph S. Nye Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: PublicAffairs, 2004); Joseph S. Nye Jr., *The Future of Power* (New York: PublicAffairs, 2011).

²⁴ Nye, *Soft Power*, 13–16.

официјалната дипломатија, создавајќи простор за дијалог дури и во услови на политичка конфронтација.²⁵

Со крајот на Студената војна и забрзувањето на глобализацијата, улогата на културата како извор на мека моќ добива нови димензии. Зголемената мобилност, дигитализацијата и развојот на глобални медиумски платформи овозможуваат културните содржини да циркулираат побрзо и пошироко од кога било претходно. Во овој контекст, културата станува дел од глобален „пазар на значења“, во кој државите, но и недржавните актери, се натпреваруваат за внимание и легитимитет.

Меѓутоа, современата литература укажува дека културата како извор на мека моќ не е ниту автоматски, ниту универзално ефикасна. Yana van Ham аргументира дека привлечноста на културните пораки е контекстуално условена и дека истите содржини можат да произведат различни, па дури и спротивставени ефекти, во различни културни и политички средини.²⁶ Ова укажува дека културата не треба да се третира како неутрален или универзално разбирлив ресурс, туку како простор на интерпретација и преговарање.

Натамошно продлабочување на оваа перспектива нудат анализите на културата како „contestable space“ (оспоруван простор). Ronald R. Krebs покажува дека културните и наративните рамки се поле на постојан натпревар, во кој различни актери настојуваат да наметнат сопствени интерпретации и значења.²⁷ Во оваа смисла, културата не е само извор на привлечност, туку и потенцијален извор на конфликт и отпор.

Особено значаен аспект на современото разбирање на културата како извор на мека моќ е нејзината поврзаност со идентитетот и националниот имиџ. Simon Anholt укажува дека културата игра клучна улога во процесот на

²⁵ Jessica C. E. Gienow-Hecht, *Sound Diplomacy: Music and Emotions in Transatlantic Relations, 1850–1920* (Chicago: University of Chicago Press, 2009).

²⁶ Jan Melissen and Yana van Ham, *Social Power in International Politics* (London: Routledge, 2010).

²⁷ Ronald R. Krebs, *Narrative and the Making of US National Security* (Cambridge: Cambridge University Press, 2015).

создавање и одржување на меѓународната репутација на државите.²⁸ Според Anholt, културните наративи не можат целосно да ја заменат реалноста, но можат значително да влијаат врз начинот на кој таа реалност се перципира.

Во последната деценија, истражувањата дополнително го нагласуваат значењето на дигиталната средина за културната мека моќ. Ilan Manor укажува дека дигиталните платформи ја трансформираат динамиката на културното влијание, овозможувајќи директна интеракција со странските публики, но истовремено намалувајќи ја контролата врз интерпретацијата на пораките.²⁹ Во ваков контекст, културата сè повеќе функционира како кокреативен процес, во кој државите не се единствени автори на значењето.

Овие согледувања се особено релевантни за малите држави, за кои културата често претставува еден од ретките ресурси со потенцијал за меѓународно влијание. Заради ограничените капацитети на тврда моќ, малите држави се потпираат врз: културната привлечност, автентичноста и симболичката видливост како средства за позиционирање во меѓународниот систем. Современите анализи укажуваат дека културната мека моќ може да има диспропорционално голем ефект кај ваквите актери, доколку е стратешки и доследно применета.³⁰

Оттука, културата како извор на мека моќ не треба да се разбира како статичен или еднонасочен инструмент, туку како: динамичен, контекстуален и често контрадикторен процес. Нејзината ефективност зависи од комбинација на: автентичност, кредибилитет, комуникациска способност и рецепција од страна на странските публики. Ваквото разбирање претставува неопходна теоретска основа за анализа на културната дипломатија како намерна и стратешка употреба на културата во надворешната политика, што ќе биде разработено во следното под-поглавје.

²⁸ Simon Anholt, *Places: Identity, Image and Reputation* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010).

²⁹ Ilan Manor, *The Digitalization of Public Diplomacy* (Cham: Palgrave Macmillan, 2019).

³⁰ Mark Leonard, *Public Diplomacy* (London: The Foreign Policy Centre, 2002); Yudhishtir Raj Isar and Phillip Mar, eds., *Cultural Diplomacy: Beyond the National Interest?* (London: Routledge, 2015).

1.4 Јавна и културна дипломатија: поим, развој и функции

Во рамките на анализата на јавната дипломатија како инструмент на мека моќ, неопходно е да се направи појасна концептуална дистинкција меѓу јавната и културната дипломатија, бидејќи односот меѓу овие два поима претставува предмет на континуирана теоретска дебата. Литературата не нуди еднонасочен одговор, туку развива различни интерпретативни пристапи кои ја нагласуваат или нивната автономија или нивната меѓусебна поврзаност.

Еден дел од авторите инсистираат на концептуално и функционално разграничување меѓу јавната и културната дипломатија. Во оваа перспектива, културната дипломатија се третира како релативно автономна практика, чија логика не е нужно подредена на краткорочните цели на надворешната политика. Историските анализи на Jessica C. E. Gienow-Hecht покажуваат дека: културните размени, уметничките соработки и интелектуалните контакти често функционираше надвор од формалните дипломатски канали, овозможувајќи одржување на комуникација и во периоди на изразена политичка конфронтација.³¹ Во оваа смисла, културната дипломатија се карактеризира како: долгорочна, индиректна и симболичка димензија, а нејзината ефективност се темели врз доверба и автентичност, а не врз директна политичка порака.

Слична позиција застапува и Louis J. Freeman, кој укажува дека културната дипломатија не треба да се сведува на инструментализирана форма на политичка комуникација, бидејќи токму нејзината релативна автономија од дневнополитичките агенди претставува извор на нејзината привлечност и кредибилитет.³² Од оваа перспектива, прекумерното вградување на културната дипломатија во рамките на јавната дипломатија може да ја намали нејзината

³¹ Jessica C. E. Gienow-Hecht, *Sound Diplomacy: Music and Emotions in Transatlantic Relations, 1850–1920* (Chicago: University of Chicago Press, 2009).

³² Louis J. Freeman, *Arts Diplomacy: Cultural Exchange and International Relations* (Washington, DC: American University Press, 1994).

симболичка моќ и да ја доведе во опасност да биде перципирана како пропаганда.

Наспроти ова, доминантниот пристап во современата литература ја разбира културната дипломатија како составен дел од поширокиот концепт на јавната дипломатија. Nicholas J. Cull, во: *Јавна дипломатија: Лекции од минатото* (Public Diplomacy: Lessons from the Past), експлицитно ја позиционира културната дипломатија како една од нејзините клучни компоненти, заедно со: образовните размени, меѓународното емитување и застапувањето.³³ Во оваа рамка, културната дипломатија претставува специфичен канал преку кој државите комуницираат со странските јавности, при што нејзината улога е нераскинливо поврзана со стратегиите на мека моќ.

Овој интегративен пристап е дополнително развиен во рамките на концептот на „нова јавна дипломатија“. Jan Melissen укажува дека во услови на глобализација и дигитална комуникација, границите меѓу различните форми на меѓународна комуникација стануваат сè пропустливи.³⁴ Во таа смисла, културната дипломатија не функционира изолирано, туку како дел од поширока стратегија на: дијалог, градење односи и долгорочно влијание врз странските публики.

Современите анализи настојуваат да ја надминат оваа дихотомија преку понијансирано разбирање на односот меѓу јавната и културната дипломатија. James Pamment предлага културната дипломатија да се разбере како посебен, но интегрален модалитет во рамките на јавната дипломатија, кој се разликува по својата временска ориентација, по значајната улога на недржавните актери и по доминантната симболичка и културна логика.³⁵ Во оваа перспектива, јавната дипломатија претставува поширока стратешка рамка, додека

³³ Nicholas J. Cull, *Public Diplomacy: Lessons from the Past* (Los Angeles: Figueroa Press, 2009).

³⁴ Jan Melissen, ed., *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005); Jan Melissen, „Public Diplomacy“, in *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, ed. Andrew F. Cooper et al. (Oxford: Oxford University Press, 2013).

³⁵ James Pamment, *British Public Diplomacy and Soft Power: Diplomatic Influence and the Digital Revolution* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2016).

културната дипломатија го сочинува нејзиниот најдлабок и најдолгорочен слој.

За потребите на ова истражување, ваквиот синтетички пристап се покажува како најсоодветен. Културната дипломатија се третира како специфичен инструмент на јавната дипломатија, со: сопствена динамика, актери и комуникациска логика, чија вредност произлегува токму од комбинацијата на релативна автономија и стратешка вграденост во пошироките политики на мека моќ. Ваквото позиционирање овозможува појасна аналитичка рамка за разбирање на нејзината улога во современите меѓународни односи и создава солидна теоретска основа за натамошната анализа на културната дипломатија во контекст на малите држави.

1.5 Малите држави во меѓународните односи: теоретски пристапи и значењето на меката моќ

Во теоријата на меѓународните односи, малите држави претставуваат посебна аналитичка категорија, чија позиција во меѓународниот систем е обележана со структурни ограничувања, но и со специфични можности за дејствување. Иако не постои универзално прифатена дефиниција за тоа што претставува „мала држава“, научната литература нуди низа концептуализации кои ја нагласуваат: нивната ограничена демографска големина, територијален обем, економска моќ и капацитет за употреба на тврда моќ.³⁶ Токму овие ограничувања ја насочуваат надворешната политика на малите држави кон алтернативни стратегии за меѓународно позиционирање и влијание.

Во оваа насока, во литературата се развиваат два доминантни пристапи кон дефинирањето на малите држави: квантитативен и квалитативен. Квантитативниот пристап се темели врз апсолутни показатели, како што се:

³⁶ David Vital, *The Inequality of States: A Study of the Small Power in International Relations* (Oxford: Clarendon Press, 1967); Michael I. Handel, *Weak States in the International System* (London: Frank Cass, 1981); Baldur Thorhallsson, *The Role of Small States in the European Union* (Aldershot: Ashgate, 2000).

бројот на население, географската големина, бруто-домашниот производ и другите елементи на националната моќ. Според оваа перспектива, големината на државата се смета за објективен фактор кој директно влијае врз нејзината способност да управува со заканите по суверенитетот и да ги артикулира своите интереси во меѓународниот систем. Такви дефиниции често се користат во рамките на меѓународните организации и развојната соработка, при што, на пример, Commonwealth Secretariat малите држави ги дефинира како суверени земји со население од 1,5 милион жители или помалку.³⁷

Сепак, ваквите квантитативни дефиниции секогаш не се доволни за целосно разбирање на положбата и однесувањето на малите држави. Затоа, квалитативниот пристап се фокусира на релативната димензија на „малоста“, односно на перцепциите што произлегуваат од нееднаквите односи меѓу државите во меѓународниот систем. Во оваа перспектива, „малоста“ не е апсолутна категорија, туку контекстуална и динамична, зависна од конкретните: политички, безбедносни и економски односи. Овој пристап овозможува пошироко разбирање на дипломатијата на малите држави и нивната склоност кон: мултилатерализам, меѓународно право и коалициско дејствување.³⁸

Истражувањата на Maurice East укажуваат дека надворешната политика на малите држави се карактеризира со: ограничена интеракција, нагласена ориентација кон меѓународните организации, поддршка на меѓународното право и минимална употреба на сила.³⁹ Овие карактеристики ја прават дипломатијата примарен инструмент на национална моќ за малите држави. Како што дополнуваат Neumann и Gstöhl, малите држави често ги користат мултилатералните форуми како средство за „виртуелно проширување“ на

³⁷ Commonwealth Secretariat, *A Future for Small States: Overcoming Vulnerability* (London: Commonwealth Secretariat, 1997).

³⁸ Kishan S. Rana, *21st Century Diplomacy: A Practitioner's Guide* (London: Continuum, 2007); Matthias Maass, „The Elusive Definition of the Small State,” *International Politics* 46, no. 1 (2009): 65–83.

³⁹ Maurice A. East, „Size and Foreign Policy Behavior: A Test of Two Models”, *World Politics* 25, no. 4 (1973): 556–576.

своето присуство и влијание, со што ги ублажуваат структурните ограничувања коишто произлегуваат од нивната големина.⁴⁰

Во услови на глобализација и зголемена меѓузависност, овие класични согледувања добиваат нова димензија. Ограничените материјални ресурси, ранливоста на економските системи и зависноста од надворешни пазари ја зголемуваат потребата малите држави да развиваат стратегии засновани врз нематеријални ресурси. Во овој контекст, меката моќ се јавува како особено релевантен инструмент. Како што укажува Chong, меката моќ овозможува симболичко и комуникациско проширување на надворешнополитичкиот домет на малите држави, при што: културата, вредностите, дипломатијата и информацијата стануваат клучни ресурси за меѓународно позиционирање.⁴¹

За разлика од тврдата моќ, која бара значителни материјални и воени капацитети, меката моќ нуди поголема флексибилност и простор за маневар, што е од особено значење за малите држави во услови на криза и асиметрични односи на моќ. Во таа смисла, малите држави често покажуваат поголема способност за креативна и селективна примена на меката моќ, комбинирајќи: дипломатски, културни и економски алатки за градење позитивна репутација и доверба.

Овие согледувања се дополнително релевантни кога анализата се фокусира на културната дипломатија како специфичен облик на мека моќ. За малите држави, културната дипломатија претставува средство преку кое можат да го артикулираат својот идентитет, да ги промовираат своите културни специфики и да се позиционираат во меѓународните културни текови, без директно да се натпреваруваат со големите сили во сферата на тврда моќ. Примерите од нордиските и балтичките држави, како и од други мали и средни земји, укажуваат дека систематската културна дипломатија може да има

⁴⁰ Iver B. Neumann and Sieglinde Gstöhl, eds., *Lilliputians in Gulliver's World? Small States in International Relations* (Reykjavik: Centre for Small State Studies, University of Iceland, 2004).

⁴¹ Alan Chong, „Small State Soft Power Strategies: Virtual Enlargement in the Cases of the Vatican City State and Singapore“, *Cambridge Review of International Affairs* 20, no. 3 (2007): 383–405.

диспропорционално позитивен ефект врз меѓународната видливост и кредибилитет.⁴²

Во овој теоретски и аналитички контекст, Република Северна Македонија може да се третира како типичен пример на мала држава во современиот меѓународен систем. Иако не постои формална класификација на малите држави во рамките на Обединетите нации, во анализите на меѓународните институции, како: Светска банка, OECD и НАТО, Северна Македонија редовно се разгледува како држава со ограничени: институционални, економски и безбедносни капацитети, но со потенцијал за специјализирани придонеси и регионална стабилизација.⁴³

Оттука, анализата на културната дипломатија во контекст на Република Северна Македонија не може да се одвои од нејзината структурна положба како мала држава. Напротив, токму таа положба ја определува: логиката, инструментариумот и потенцијалот на културната дипломатија како стратегија на мека моќ. Разбирањето на малите држави како актери кои свесно ги користат: симболичките, културните и комуникациските ресурси за надминување на структурните ограничувања создава цврста теоретска основа за натамошната анализа на културната дипломатија во Република Северна Македонија.

Анализата на теоретските пристапи кон малите држави, заедно со разгледаните примери на успешна културна дипломатија, потврдува дека ограничената материјална и присилна моќ не мора нужно да претставува непробојна пречка за меѓународно влијание. Напротив, искуствата на низа мали држави укажуваат дека културната дипломатија, доколку е: стратешки осмислена, институционално поддржана и долгорочно спроведувана, може да

⁴² Mark Leonard, *Public Diplomacy* (London: The Foreign Policy Centre, 2002); Yudhishtir Raj Isar, Yudhishtir Raj Isar, and Ien Ang, „Cultural Diplomacy: Beyond the National Interest?” *International Journal of Cultural Policy* 21, no. 4 (2015): 365–381.

⁴³ World Bank, *Country Partnership Framework for North Macedonia* (Washington, DC: World Bank, various years); OECD, *Western Balkans Competitiveness Outlook* (Paris: OECD Publishing, various years); NATO, *NATO Enlargement and Partnerships Reports* (Brussels: NATO, various years).

има диспропорционално значење во процесот на меѓународно позиционирање. Културата, во овие случаи, функционира како средство за: артикулација на идентитетот, градење доверба и воспоставување трајни комуникациски канали со странските публики.

Разгледаните примери од нордиските и балтичките држави, како и од Ирска и Словенија, покажуваат дека успешната културна дипломатија кај малите држави не произлегува автоматски од нивната големина или географска позиција, туку од: способноста да се изградат јасни културни наративи, да се обезбеди институционална координација и да се поврзат културните активности со пошироките цели на надворешната политика. Во овој контекст, особено е значаен словенечкиот пример, кој укажува дека културната дипломатија може да биде ефикасен инструмент не само за почетна меѓународна афирмација, туку и за долгорочно европско и регионално позиционирање на мала држава со слични историски и структурни карактеристики.

Во таа смисла, културната дипломатија кај малите држави не треба да се сфаќа како секундарна или дополнителна активност, туку како составен дел на стратегијата на мека моќ и надворешната политика во целина. Теоретските согледувања и емпириските примери обработени во ова поглавје создаваат аналитичка рамка која овозможува поинформирано и подлабоко разгледување на конкретните национални контексти. Ова, пак, ја отвора можноста за натамошна анализа на тоа како културната дипломатија е: концептуализирана, институционализирана и практично применувана во случајот на Република Северна Македонија, како мала држава во современиот меѓународен систем.

1.6 Дигитална култура и дигитална културна дипломатија

Развојот на дигиталните технологии во последните две децении суштински го трансформира начинот на кој културата се: создава,

дистрибуира, перципира и комуницира во глобален контекст. Овие трансформации не се ограничени само на културната продукција и потрошувачка, туку директно влијаат и врз: инструментите, практиките и логиката на современата културна дипломатија. Во таа смисла, дигиталната култура и дигиталната културна дипломатија претставуваат не само технолошка иновација, туку и структурна промена во начинот на кој културата функционира како ресурс на мека моќ.

1.6.1 Дигитална култура како трансформација на културните практики

Дигиталната култура се однесува на збирот од културни практики, изрази и форми на комуникација кои се: создаваат, практикуваат и дистрибуираат преку дигитални технологии и платформи. Како што истакнува Lev Manovich во своето влијателно дело: *Јазикот на новите медиуми* (The Language of New Media), дигиталните медиуми не претставуваат само нов канал за постојните културни содржини, туку создаваат: сопствен јазик, логика и естетика.⁴⁴ Оваа промена влијае врз: односот меѓу авторот и публиката, динамиката на учество и транснационалната циркулација на културните значења.

Henry Jenkins, преку концептот на „партиципативна култура“, укажува дека дигиталната средина овозможува активна улога на публиката во процесот на културна продукција, што резултира со: поголема интерактивност, споделување и кокреирање на културни наративи.⁴⁵ Во контекст на меѓународните односи, ова значи дека културните содржини сè помалку се контролираат исклучиво од државните институции, а сè повеќе циркулираат преку мрежи од: индивидуални актери, организации и платформи.

⁴⁴ Lev Manovich, *The Language of New Media* (Cambridge, MA: MIT Press, 2001).

⁴⁵ Henry Jenkins, *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide* (New York: NYU Press, 2006).

Овие процеси ја менуваат и традиционалната логика на културната дипломатија, која историски се потпираше врз: физичко присуство, билатерални размени и институционализирани форми на културна размена. Во дигиталната средина, културата станува: подостапна, побрзо пренослива и потенцијално видлива за глобалната публика, што создава нови можности, но и нови предизвици за државите како актери во културната комуникација.

1.6.2 Дигитална дипломатија и мека моќ

Паралелно со развојот на дигиталната култура, во литературата се развива и концептот на дигитална дипломатија (digital diplomacy), кој се однесува на употребата на дигитални алатки и платформи во дипломатската комуникација и надворешната политика. Автори, како Corneliu Bjola и Marcus Holmes, укажуваат дека дигиталната дипломатија не претставува само техничко средство, туку нов простор на дипломатско дејствување, каде што: наративите, перцепциите и симболичките пораки добиваат централна улога.⁴⁶

Ilan Manor дополнително нагласува дека дигиталната дипломатија ја засилува логиката на меката моќ, бидејќи овозможува директна комуникација со странските јавности, заобиколувајќи ги традиционалните дипломатски филтри.⁴⁷ Во овој контекст, дигиталните платформи стануваат арени за конкуренција на наративи, каде што: привлечноста, автентичноста и кредибилитетот се клучни фактори на влијание.

Од аспект на теоријата на меката моќ, дигиталната дипломатија ја проширува можноста за: артикулација на културните вредности, идентитетот и симболичките ресурси на државата. Како што укажува Nye, во свет каде што информацијата е обилна, вниманието станува клучен ресурс.⁴⁸ Дигиталната

⁴⁶ Corneliu Bjola and Marcus Holmes, eds., *Digital Diplomacy: Theory and Practice* (London: Routledge, 2015).

⁴⁷ Ilan Manor, *The Digitalization of Public Diplomacy* (Cham: Palgrave Macmillan, 2019).

⁴⁸ Joseph S. Nye Jr., *The Future of Power*, 104–110.

културна дипломатија, во таа смисла, функционира како механизам за привлекување внимание преку културни содржини кои се лесно достапни, визуелно атрактивни и емоционално резонантни.

1.6.3 Дигитална културна дипломатија како современа форма на културна дипломатија

Дигиталната културна дипломатија може да се дефинира како намерна и стратешка употреба на дигитални културни содржини и платформи за унапредување на: меѓународната видливост, имиџот и вредносните наративи на една држава. Таа опфаќа широк спектар на активности, вклучувајќи: дигитални изложби, виртуелни фестивали, онлајн културни архиви, стриминг на уметнички содржини, како и комуникација преку социјалните медиуми и специјализирани културни платформи.

За разлика од традиционалната културна дипломатија, која често е ограничена од: просторни, финансиски и институционални рамки, дигиталната културна дипломатија овозможува поголем досег со релативно пониски трошоци. Ang, Isar и Yúdice истакнуваат дека дигиталните културни практики придонесуваат кон демократизација на културната дипломатија, овозможувајќи пристап до културни содржини за публики кои инаку би останале надвор од традиционалните дипломатски канали.⁴⁹

Сепак, оваа форма на културна дипломатија носи и одредени ограничувања. Отсуството на физичка интеракција, зависноста од алгоритамски платформи и ризикот од површна комуникација претставуваат предизвици кои бараат внимателна стратешка артикулација. Затоа, дигиталната културна дипломатија не треба да се сфаќа како замена за

⁴⁹ Ien Ang, Yudhishtir Raj Isar, and George Yúdice, *Cultural Diplomacy: Beyond the National Interest?* (London: Routledge, 2015).

традиционалните форми, туку како нивно надополнување во услови на дигитално посредувана меѓународна комуникација.

1.6.4 Дигиталната димензија и малите држави

За малите држави, дигиталната културна дипломатија има особено значење. Како што беше разгледано во претходните под-поглавја, малите држави се соочуваат со структурни ограничувања во однос на воената и економската моќ, заради што тие често се потпираат врз нематеријални ресурси за меѓународно позиционирање. Дигиталните платформи овозможуваат токму таква форма на компензација, преку која културните наративи можат да достигнат глобална публика без значителни материјални инвестиции.

Примерите на: балтичките држави, Ирска, Словенија и скандинавските земји покажуваат дека дигиталната култура може да се користи како стратешки инструмент за градење: меѓународен имиџ, културен брендинг и долгорочна привлечност. Во овие случаи, дигиталната културна дипломатија не е изолирана активност, туку дел од поширока стратегија која ги поврзува: културата, образованието, креативните индустрии и надворешната политика.

Во контекст на Република Северна Македонија, дигиталната културна дипломатија претставува значаен, но сè уште недоволно систематски искористен потенцијал. Ограничените институционални капацитети и недостигот од јасно дефинирана стратегија често резултираат со фрагментарни и ад хок дигитални активности. Сепак, постоењето на: богато културно наследство, активен креативен сектор и дијаспора со силно дигитално присуство создаваат основа за поинтегриран и поодржлив пристап кон дигиталната културна дипломатија.

ПОГЛАВЈЕ 2

ДЕФИНИРАЊЕ НА КЛУЧНИТЕ ПОИМИ

Со оглед на комплексноста и интердисциплинарниот карактер на истражувањето, како и на различните теоретски пристапи кон: меката моќ, јавната и културната дипломатија, неопходно е јасно и аналитички прецизно дефинирање на клучните поими што се користат во трудот. Поимите со кои оперира ова истражување се развивале во различни научни традиции и често се употребуваат со различни значења, како во академската литература, така и во практиката на надворешната политика. Оттука, нивното поимно разграничување е од суштинско значење за обезбедување: концептуална јасност, аналитичка конзистентност и методолошка прецизност.

Во ова поглавје, дефинирањето на поимите се заснова врз релевантната теоретска литература, но истовремено е направено во функција на: истражувачките цели, прашања и хипотези на трудот. Поимите не се третираат како апстрактни категории, туку како аналитички алатки преку кои се истражува улогата на културната дипломатија како инструмент на меката моќ во контекст на мала држава.

2.1 Меѓународните односи, културата и културната дипломатија: теоретска рамка и концептуално позиционирање

Поимот меѓународни односи се однесува на научната дисциплина која ги проучува: политичките, економските, културните и безбедносните интеракции меѓу државите и другите актери во меѓународниот систем. Покрај државите, современите меѓународни односи ги вклучуваат и: меѓувладините организации, невладините организации, мултинационалните корпорации и

други транснационални актери, чија улога во обликувањето на глобалните процеси станува сè поизразита.

Во рамки на традиционалните теоретски парадигми, особено реализмот и неореализмот, анализата на меѓународните односи долго време е доминирана од прашањата на: безбедноста, моќта и материјалните ресурси. Во овие пристапи, културните и идејните фактори се третирали како секундарни или епифеноменални. Сепак, со зголемената меѓузависност, развојот на меѓународните институции и појавата на нови форми на глобална комуникација, ваквото редукциско разбирање на меѓународните односи започнува да се преиспитува.

Либералните и конструкциски пристапи значително го прошируваат аналитичкиот опсег на дисциплината, вклучувајќи ги: нормите, идентитетите, дискурсите и културните практики како релевантни фактори во меѓународната политика.⁵⁰ Во рамки на овие пристапи, меѓународните односи не се сфаќаат исклучиво како арена на конфликт и конкуренција, туку и како простор на: интеракција, соработка и социјална конструкција на значења. Токму во оваа поширока аналитичка рамка се отвора простор за систематско проучување на културната дипломатија.

Во рамките на развојот на дисциплината меѓународни односи, културата долго време останува маргинализирана аналитичка категорија, подредена на доминантните материјалистички и рационалистички парадигми. Класичниот реализам и неговите неореалистички деривати ја конципираат меѓународната политика како арена во која државите дејствуваат како рационални актери, водени од стремежот за опстанок и зголемување на моќта во услови на анархичен систем. Во ваква теоретска рамка, културата е сведена на секундарна, епифеноменална променлива, чија улога ретко се смета за пресудна во обликувањето на државното однесување. Дури и кога се признава

⁵⁰ Keohane and Nye, *Power and Interdependence*; Wendt, *Social Theory of International Politics*.

нејзиното постоење, таа најчесто се третира како дериват на подлабоки структурни сили, а не како автономен фактор со објаснувачка вредност.

Сепак, ваквиот редукционен пристап постепено се соочува со сериозни теоретски и емпириски предизвици, особено во период по Студената војна, кога станува очигледно дека материјалните објаснувања не се доволни за разбирање на комплексните трансформации во меѓународниот систем. Во овој контекст, се интензивира интересот за нематеријалните димензии на меѓународната политика, при што: културата, идентитетот и нормите се наметнуваат како клучни аналитички категории. Како што истакнува Alexander Wendt,⁵¹ меѓународниот систем не е само материјална структура, туку и социјално конструирана реалност, во која: значењата, перцепциите и идентитетите играат конститутивна улога. Со тоа, интересите на државите не се дадени однапред, туку се формираат во процес на интеракција, во рамки на споделени културни и нормативни структури.⁵²

Оваа конструктивна интервенција претставува суштински пресврт во теоријата на меѓународните односи, бидејќи ја рedefинира улогата на културата од инструментален, во конститутивен фактор. Културата, во оваа перспектива, не е само ресурс што државите го мобилизираат за да ги остварат своите цели, туку е составен дел од самиот процес на дефинирање на тие цели. Таа ги обликува не само средствата, туку и крајните цели на политичкото дејствување, преку конституирање на идентитетите и вредносните ориентации на актерите. Во оваа смисла, аргументот на Clifford Geertz за културата како „мрежа на значења“ што луѓето сами ја ткаат,⁵³ добива директна примена во анализата на меѓународните односи, каде што државите дејствуваат во рамки на симболички и интерпретативни структури.

⁵¹ Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), 1–2.

⁵² Alexander Wendt, „Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics,” *International Organization* 46, no. 2 (1992): 391–425.

⁵³ Clifford Geertz, *The Interpretation of Cultures* (New York: Basic Books, 1973), 5.

И покрај оваа теоретска трансформација, рационалистичките пристапи не исчезнуваат, туку се адаптираат. Либералната теорија, на пример, нуди поотворен простор за интеграција на културните фактори, особено преку нагласувањето на: транснационалните интеракции, меѓународните институции и нормите. Во оваа рамка, културата се јавува како медиум преку кој: се олеснува комуникацијата, се гради доверба и се поттикнува соработка. Особено релевантен во овој контекст е концептот на мека моќ, формулиран од Joseph Nye, кој укажува дека способноста на една држава да влијае врз другите не произлегува исклучиво од нејзините материјални ресурси, туку и од: привлечноста на нејзината култура, политички вредности и надворешна политика.⁵⁴ Меката моќ, во оваа смисла, претставува форма на структурно влијание кое функционира преку интернализација на вредностите и нормите, а не преку присила.

Сепак, редукцијата на културата на инструмент на мека моќ отвора значајни теоретски дилеми. Доколку културата се третира исклучиво како средство за постигнување политички цели, се занемарува нејзината подлабока, конститутивна функција. Токму оваа тензија меѓу инструменталното и конститутивното разбирање на културата претставува една од централните дебати во современата литература. Од една страна, културата се користи стратешки, преку: културна дипломатија, јавна дипломатија и различни форми на меѓународна културна размена;⁵⁵ од друга страна, таа го обликува самиот хоризонт на можни политики, дефинирајќи што е: легитимно, пожелно или прифатливо во меѓународниот контекст.

Во оваа насока, значајно е да се нагласи дека културата не функционира во вакуум, туку е длабоко вградена во односите на моќ. Како што покажуваат критичките пристапи, културното влијание е нерамномерно распределено и често ги рефлектира постојните хиерархии во меѓународниот систем.

⁵⁴ Joseph Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: PublicAffairs, 2004), 5–11.

⁵⁵ Jan Melissen, ed., *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005), 3–27.

Доминантните актери располагаат со поголеми ресурси за глобална проекција на своите културни наративи, што доведува до асиметрични процеси на културна циркулација и репрезентација. Во таа смисла, анализата на културата во меѓународните односи мора да ги земе предвид не само механизмите на културно влијание, туку и прашањата за: моќ, легитимитет и видливост.

Дополнително, културата игра клучна улога во обликувањето на перцепциите за закана и безбедност, што е особено важно за разбирање на конфликтите и соработката. Како што укажуваат автори, како Samuel Huntington, културните и цивилизациските разлики можат да станат основа за политичка мобилизација и конфликт,⁵⁶ иако ваквите тези остануваат предмет на значајни критики. Сепак, тие ја потврдуваат пошироката поента дека културата е неизоставен елемент во анализата на меѓународните односи, особено кога станува збор за идентитетските и нормативните димензии на политиката.

Оттука, современите теоретски пристапи кон културата во меѓународните односи укажуваат на потребата од интегративна перспектива која ќе ја надмине дихотомијата меѓу: материјалното и нематеријалното, инструменталното и конститутивното. Културата треба да се разбере како динамична и повеќеслојна категорија, која истовремено функционира: како ресурс, како структура на значења и како поле на моќ. Ваквиот пристап не само што овозможува подлабоко разбирање на однесувањето на државите, туку и отвора простор за анализа на нови форми на влијание и интеракција во современиот меѓународен систем, каде што границите меѓу: политиката, културата и идентитетот стануваат сè повеќе порозни.

Културната дипломатија се позиционира во меѓународните односи како механизам преку кој државите и другите актери настојуваат да влијаат врз: перцепциите, ставовите и интерпретациите на странските публики, користејќи

⁵⁶ Samuel Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (New York: Simon & Schuster, 1996), 20–28.

културни ресурси наместо присилни средства. Таа функционира на пресекот меѓу: моќта, комуникацијата и идентитетот, при што нејзините ефекти најчесто се: долгорочни, индиректни и тешко мерливи. Во оваа смисла, културната дипломатија ја надополнува класичната анализа на моќта во меѓународните односи, проширувајќи го фокусот од материјалните кон нематеријалните димензии на влијанието.

Посебно значење на културната дипломатија се забележува во контекст на малите држави, кои често располагаат со ограничени ресурси на тврда моќ, но можат да ја зголемат својата видливост и релевантност во меѓународниот систем преку стратешко користење на културните и симболичките ресурси. Во овој контекст, културната дипломатија се јавува како еден од ретките инструменти преку кои малите држави можат активно да учествуваат во обликувањето на меѓународните наративи и да градат легитимитет надвор од рамките на традиционалната моќна политика.

Во рамки на овој труд, меѓународните односи се користат како аналитичка рамка во која се преплетуваат различни форми на моќ, вклучувајќи ја и меката моќ, а културната дипломатија се анализира како релевантен механизам на влијание и комуникација во современиот меѓународен систем. Ваквата поставеност овозможува поврзување на теоретските концепти со конкретните институционални практики и надворешнополитички процеси, што претставува основа за натамошната анализа во трудот.

2.2 Мека моќ (Soft Power) – историска еволуција и современи интерпретации

Концептот на моќта претставува едно од централните прашања во теоријата на меѓународните односи, при што неговото значење и интерпретација значително се менувале во зависност од доминантните теоретски парадигми и историскиот контекст. Долго време, моќта во

меѓународната политика беше концептуализирана првенствено преку материјални и присилни ресурси, како што се: воената сила, економските капацитети и територијалната контрола. Овој пристап е карактеристичен за класичниот и неореалистичкиот теоретски корпус, во кој моќта се сфаќа како способност на државата да го наметне своето однесување врз другите актери во анархичен меѓународен систем.⁵⁷

Во рамки на класичниот реализам, моќта се третира како основна движечка сила на меѓународните односи, тесно поврзана со националниот интерес и со способноста за принуда. Иако Morgenthau признава дека нематеријалните фактори, како моралот или легитимитетот, можат да имаат одредено влијание, тие остануваат секундарни во однос на материјалните ресурси. Неореализмот дополнително ја структурира оваа перспектива, нагласувајќи дека распределбата на материјалната моќ во меѓународниот систем ја одредува однесувањето на државите, при што културните и идејните аспекти имаат ограничена аналитичка улога.

Критиките на ваквото редукционо разбирање на моќта започнуваат да се интензивираат во втората половина на XX век, особено со зголемената меѓузависност, развојот на меѓународните институции и зголемената улога на недржавните актери. Во овој контекст, либералните и конструктивните пристапи започнуваат да укажуваат дека моќта не се исцрпува во присилата и материјалните ресурси, туку вклучува и способност за обликување на: норми, идеи и преференции.⁵⁸

Во оваа теоретска клима, Нye го воведува концептот на „мека моќ“ (soft power), кој претставува клучна пресвртница во разбирањето на моќта во меѓународните односи. Според Нye, меката моќ се однесува на способноста на еден актер да ги остварува своите цели преку привлекување и кооптација, а не

⁵⁷ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* (New York: Alfred A. Knopf, 1948); Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics* (Reading, MA: Addison-Wesley, 1979).

⁵⁸ Robert O. Keohane and Joseph S. Nye Jr., *Power and Interdependence* (Boston: Little, Brown, 1977); Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999).

преку принуда или плаќање.⁵⁹ Таа се темели врз привлечноста на: културата, политичките вредности и надворешната политика, под услов тие да се перципираат како легитимни и атрактивни од страна на другите актери.⁶⁰

Со воведувањето на концептот на мека моќ, Нје не ја негира важноста на тврдата моќ, туку укажува дека ефективната надворешна политика сè почесто зависи од комбинацијата на различни форми на влијание. Меката моќ функционира индиректно и долгорочно, преку создавање: позитивни перцепции, идентификација и доверба и е особено релевантна во контексти каде што употребата на принуда е: скапа, неефикасна или политички непродуктивна.

Во натамошниот развој на концептот, автори, како Kurlantzick, го прошируваат разбирањето на меката моќ, вклучувајќи економски инструменти, како: странската помош, инвестициите и развојната соработка, кои можат да имаат и кооптивна димензија. Breslin дополнително ја нагласува релационата природа на меката моќ, истакнувајќи дека таа не произлегува само од поседувањето ресурси, туку од процесот на нивно препознавање и прифаќање од страна на другите актери.⁶¹

Во последната деценија, концептот на мека моќ се соочува со нови предизвици и реинтерпретации, поврзани со: дигитализацијата, медиумската фрагментација и полицентричната структура на меѓународниот систем. Современите автори укажуваат дека: дигиталните платформи, социјалните мрежи и глобалните медиуми значително го трансформираат начинот на кој се создаваат и пренесуваат наративи, при што државите повеќе немаат монопол врз продукцијата на привлечност и влијание.⁶² Во овој контекст,

⁵⁹ Nye, *Soft Power*, 5.

⁶⁰ Nye, *Soft Power*, 11; Nye, *The Future of Power*.

⁶¹ Joshua Kurlantzick, *Charm Offensive: How China's Soft Power Is Transforming the World* (New Haven: Yale University Press, 2006); Shaun Breslin, „The Soft Notion of China's Soft Power“, *Chatham House Briefing Paper* (2011).

⁶² Bjola and Pamment, *Countering Online Propaganda and Extremism*; Nye, *The Future of Power*; Cull, *Public Diplomacy*.

меката моќ станува подинамична, подложна на брзи промени и зависна од интеракцијата со различни недржавни актери и публики.

Оваа трансформација е особено значајна за малите држави, кои често располагаат со ограничени ресурси на тврда моќ, но можат да развијат релативна предност преку стратешко користење на: културата, идентитетот и симболичките ресурси. Во дигитално посредуваниот меѓународен контекст, меката моќ не се мери само преку глобални индекси, туку и преку: способноста за артикулација на автентични наративи, градење на доверба и одржување на долгорочни културни врски.

Во рамки на овој труд, меката моќ се разбира како релациски и контекстуален капацитет на државата да влијае врз меѓународните перцепции и ставови преку нематеријални ресурси. Посебен аналитички акцент се става врз културата и културната дипломатија како инструменти на меката моќ, кои се особено релевантни за анализа на надворешната политика на малите држави во современиот меѓународен систем.

Во рамки на овие нематеријални ресурси на влијание, културата се издвојува како особено релевантен и флексибилен извор на мека моќ, што го отвора прашањето за нејзината институционална и дипломатска употреба.

2.3 Културна дипломатија (Cultural Diplomacy) – концептуални дилеми и историски развој

Културната дипломатија претставува еден од најчесто употребуваните, но истовремено и концептуално најоспоруваните поими во современите дебати за мека моќ и јавна дипломатија. И покрај нејзината широка употреба во академската литература и во практиката на надворешната политика, не постои единствено прифатена дефиниција за тоа што точно опфаќа културната дипломатија, ниту, пак, консензус за нејзиниот однос со сродните поими, како:

јавна дипломатија, културни односи или меѓународна културна соработка.⁶³ Оваа концептуална нејаснотија ја прави културната дипломатија аналитички предизвикувачка, но воедно и особено релевантна за научно истражување.

Историски гледано, употребата на културата како средство за меѓународно влијание претходи на современата теоретска артикулација на поимот. Уште во втората половина на XIX век, европските сили систематски ја користат: културната размена, образованието и јазичната промоција како алатки за зајакнување на својот меѓународен престиж и политичко влијание. Основањето на институции како Alliance Française (1883) и подоцна British Council (1934) претставува рана институционализација на културните практики во служба на надворешната политика.⁶⁴ Во овој период, културните активности се тесно поврзани со империјалните и геополитичките интереси на државите, а културата функционира како средство за симболичка моќ и легитимација.

За време на Студената војна, културната дипломатија добива поинтензивна и појасно политизирана улога. Културните размени, уметничките турнеи, образовните програми и медиумската продукција стануваат составен дел од идеолошката конфронтација меѓу Истокот и Западот. Истражувањата на Gienow-Hecht и Scott-Smith покажуваат дека културната дипломатија во овој период често се движи на тенка линија меѓу културна размена и пропаганда, што подоцна придонесува за скептицизмот во однос на инструментализацијата на културата во надворешната политика.⁶⁵

По завршувањето на Студената војна, концептот на културната дипломатија се реинтерпретира во светло на појавата на концептот на мека

⁶³ Mark, *A Greater Role for Cultural Diplomacy*; Ang, Isar, and Mar, *Cultural Diplomacy*; Cull, *Public Diplomacy*.

⁶⁴ Arndt, *The First Resort of Kings*.

⁶⁵ Jessica C. E. Gienow-Hecht, *Sound Diplomacy: Music and Emotions in Transatlantic Relations, 1850–1920* (Chicago: University of Chicago Press, 2009); Giles Scott-Smith, *Networks of Empire: The US State Department's Foreign Leader Program in the Netherlands, France, and Britain 1950–1970* (Brussels: Peter Lang, 2008).

моќ. Нye ја вклучува културата меѓу клучните извори на привлечност и легитимитет, при што културната дипломатија сè почесто се разгледува како составен дел од пошироката рамка на јавната дипломатија.⁶⁶ Во овој контекст, автори, како Cull, ја дефинираат културната дипломатија како една од петте основни димензии на јавната дипломатија, заедно со: слушањето, застапувањето, културната размена и меѓународното емитување.⁶⁷

Во теоретската литература можат да се идентификуваат неколку доминантни пристапи кон дефинирањето на културната дипломатија. Првиот, инструменталистички пристап, ја разгледува културната дипломатија како свесно дизајниран инструмент на државната надворешна политика, чија примарна цел е остварување на политички и стратешки интереси. Овој пристап е присутен кај автори, како Mark и Enders, кои укажуваат дека културните програми често се тесно поврзани со приоритетите на националната политика и безбедност.⁶⁸

Вториот пристап ја нагласува автономијата и долгорочната вредност на културната размена. Авторы, како: Ang, Isar и Mar тврдат дека културната дипломатија не може целосно да се контролира од страна на државата, бидејќи културните значења се создаваат во интеракција со странските публики.⁶⁹ Од оваа перспектива, културната дипломатија функционира повеќе како процес на меѓусебно учење и дијалог, отколку како еднонасочен инструмент на влијание.

Третиот, понов пристап, настојува да ја надмине дихотомијата меѓу инструментализацијата и автономијата на културата. Авторы, како: Melissen, Ramment и Cull ја концептуализираат културната дипломатија како хибриден процес во кој учествуваат и државни и недржавни актери, а нејзините ефекти

⁶⁶ Nye, *Soft Power*; Nye, *The Future of Power*.

⁶⁷ Cull, *Public Diplomacy: Lessons from the Past*; Cull, *Public Diplomacy*.

⁶⁸ Mark, *A Greater Role for Cultural Diplomacy*; Oliver Enders, *Cultural Diplomacy and Foreign Policy* (Berlin: German Institute for International and Security Affairs, 2005).

⁶⁹ Ang, Isar, and Mar, *Cultural Diplomacy*.

се резултат на интеракција меѓу: политики, практики и наративи.⁷⁰ Овој пристап е особено релевантен за анализата на малите држави, каде што ограничените институционални капацитети често бараат флексибилни и мрежни форми на дејствување.

Во оваа смисла, важно е да се направи аналитичка дистинкција меѓу културната дипломатија и културните односи. Како што укажува Arndt, културните односи опфаќаат поширок спектар на транснационални културни интеракции кои можат да се развиваат независно од државната стратегија, додека културната дипломатија подразбира одреден степен на стратешка намера и институционална рамка.⁷¹ Сепак, во практиката, границата меѓу овие два поима често е флуидна, што дополнително ја усложнува нивната аналитичка дистинкција.

Во рамки на овој труд, културната дипломатија се дефинира како систем на државни и хибридни политики, програми и практики преку кои културата се користи како средство за градење: позитивни меѓународни перцепции, доверба и легитимитет, со цел поддршка на надворешнополитичките цели. Оваа дефиниција свесно ја признава двојната природа на културната дипломатија – како политички инструмент и како културен процес – и овозможува нејзина аналитичка примена во контекст на мала држава, каде што културата често претставува еден од најдостапните и најфлексибилни ресурси на мека моќ.

Ваквата комплексност на поимот наметнува потреба од негово јасно разграничување од сродните концепти кои се користат во анализата на надворешната политика.

⁷⁰ Melissen, *The New Public Diplomacy*; Pamment, *New Public Diplomacy in the 21st Century*; Cull, *Public Diplomacy*.

⁷¹ Arndt, *The First Resort of Kings*.

2.4 Културна дипломатија и сродни поими: теоретски разграничувања

По дефинирањето на меката моќ како поширок концепт на нематеријално влијание и по продлабочената анализа на културната дипломатија како специфичен инструмент на тоа влијание, неопходно е да се направи аналитичка дистинкција меѓу културната дипломатија и низа сродни поими кои често се користат паралелно, па дури и заменливо, во научната литература и во практиката на надворешната политика. Ова разграничување има суштинско значење не само за концептуалната јасност на трудот, туку и за прецизното операционализирање на поимите и за интерпретацијата на емпиriskите наоди.

Еден од најчестите извори на концептуална конфузија е односот меѓу културната и јавната дипломатија. Во доминантниот дел од литературата, јавната дипломатија се дефинира како збир на комуникациски активности преку кои државите настојуваат да влијаат врз странските јавности со цел унапредување на своите надворешнополитички интереси.⁷² Од оваа перспектива, културната дипломатија често се третира како една од компонентите или инструментите на јавната дипломатија, заедно со медиумската комуникација, меѓународното емитување и образовната размена. Cull, на пример, ја вклучува културната дипломатија како една од петте основни димензии на јавната дипломатија, нагласувајќи ја нејзината улога во градењето долгорочни односи и доверба.⁷³

Сепак, ваквото поистоветување не е без критики. Дел од авторите укажуваат дека сведувањето на културната дипломатија на поткатегорија на јавната дипломатија ја потценува: нејзината специфична логика, темпоралност и начини на функционирање. Mark истакнува дека културната дипломатија се разликува од јавната дипломатија по тоа што нејзините ефекти

⁷² Cull, *Public Diplomacy: Lessons from the Past*; Melissen, *The New Public Diplomacy*.

⁷³ Cull, *Public Diplomacy*, 2019.

најчесто се: индиректни, долгорочни и тешко мерливи, а нејзината вредност не може целосно да се оцени преку краткорочни комуникациски резултати.⁷⁴ Ang, Isar и Mar дополнително нагласуваат дека културната дипломатија не може да се сведе на стратешка комуникација, бидејќи културните значења се создаваат во интеракција со странските публики и често излегуваат надвор од директната контрола на државата.⁷⁵

Во овој контекст, културната дипломатија може да се разбере како концептуално поврзана, но аналитички различна од јавната дипломатија. Додека јавната дипломатија најчесто се фокусира на: комуникацијата, наративите и управувањето со имиџот, културната дипломатија опфаќа подлабоки и подолготрајни процеси на: културна размена, симболичка репрезентација и интеркултурна интеракција. Оваа разлика е особено значајна за анализата на малите држави, каде што ограничените ресурси за масовна комуникација често ја зголемуваат релативната важност на културните канали на влијание.

Понатаму, потребно е разграничување меѓу културната дипломатија и културната политика. Културната политика традиционално се однесува на: внатрешните стратегии, регулативи и институционални рамки преку кои државата го уредува културниот сектор, го поддржува културното творештво и го дефинира односот меѓу културата и општеството. Иако културната политика може да има надворешни импликации, таа по дефиниција не е насочена кон странските публики. Културната дипломатија, напротив, претставува надворешна проекција на културните ресурси и практики, при што културата се користи како средство за меѓународна комуникација и влијание. Сепак, границата меѓу овие два поима во практиката често е флуидна, особено во мали држави во кои истите институции и актери учествуваат и во креирањето на културната политика и во нејзината меѓународна промоција.

⁷⁴ Mark, *A Greater Role for Cultural Diplomacy*.

⁷⁵ Ang, Isar, and Mar, *Cultural Diplomacy*.

Сроден, но аналитички различен поим е и меѓународната културна соработка, која најчесто се однесува на билатерални или мултилатерални форми на културна размена, засновани врз принципите на реципроцитет и заемно учество. За разлика од културната дипломатија, меѓународната културна соработка не мора нужно да биде инструментализирана во функција на надворешнополитички цели, туку може да функционира како автономна форма на интеркултурна интеракција. Сепак, во практиката, овие два поима често се преклопуваат, при што програмите за културна соработка можат истовремено да имаат и дипломатска димензија.

Во современите дебати, сè повеќе внимание се посветува и на улогата на недржавните актери во културната дипломатија, што дополнително ги заматува традиционалните поимни разграничувања. Културните институции, уметниците, невладините организации и приватниот сектор сè почесто функционираат како посредници на културното влијание, понекогаш независно од државните стратегии, а понекогаш во партнерство со државните институции. Овој хибриден карактер на културната дипломатија е особено релевантен во дигитално посредуваниот меѓународен контекст, каде што комуникацијата и културната размена се одвиваат преку мрежи и платформи кои не се под целосна институционална контрола.⁷⁶

Во рамки на ваквото разбирање, од особено значење е да се разгледа и односот меѓу културната дипломатија, меката моќ и националниот идентитет, како дополнителна димензија што ја усложнува нивната теоретска и практична интеракција. Врската меѓу: меката моќ, културната дипломатија и националниот идентитет претставува една од централните аналитички оски во современата теорија на меѓународни односи. Културата во овој контекст не може да се разбере исклучиво како инструмент за надворешнополитичка проекција, туку мора да се третира како конститутивен елемент на политичката заедница, кој го обликува начинот на кој државите се

⁷⁶ Melissen, *The New Public Diplomacy*; Pamment, *New Public Diplomacy in the 21st Century*.

перципираат себеси и другите. Оттука, културната дипломатија се јавува како простор на пресек меѓу внатрешните процеси на артикулација на националниот идентитет и надворешните стратегии на симболичка проекција и меѓународна репрезентација.

Во рамките на оваа двојна функција, културната дипломатија не делува само како канал за комуникација со странската публика, туку и како механизам преку кој се консолидираат и репродуцираат одредени наративи за националниот идентитет во домашниот контекст. Привлечноста како клучна компонента на меката моќ произлегува од: културните ресурси, вредностите и политиките на една држава, но нејзината ефективност зависи од тоа колку тие се перципираат како легитимни и автентични. Во таа смисла, културната дипломатија функционира истовремено како инструмент на надворешна политика и како рефлексивен процес на внатрешно дефинирање на колективниот идентитет.

Оваа динамика станува особено изразена во контексти на трансформација, како што се: постконфликтни општества, држави во политичка транзиција или мултиетнички заедници со комплексни идентитетски структури.⁷⁷ Во такви случаи, културната дипломатија може да се користи како средство за реконструкција или редефинирање на националниот идентитет, при што се промовира одредена визија за колективното „ние“ како: конзистентна, легитимна и меѓународно прифатлива.

Сепак, ефективноста на овие процеси значително зависи од степенот на усогласеност меѓу културната проекција и реалните политики и практики. Во услови на зголемена глобална поврзаност, меѓународната публика станува сè поосетлива на дисонанциите меѓу симболичката репрезентација и

⁷⁷ Iver B. Neumann, *Uses of the Other: „The East” in European Identity Formation* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999), 1–10.

емпириската реалност, што може да доведе до ерозија на довербата и ограничување на ефектите од меката моќ.

Во рамки на овој труд, културната дипломатија се третира како аналитички посебен, но концептуално поврзан поим во однос на: јавната дипломатија, културната политика и меѓународната културна соработка. Таа се дефинира како систем на државни и хибридни практики преку кои културата се користи како ресурс на мека моќ за градење: долгорочни меѓународни односи, позитивни перцепции и легитимитет. Ваквата позиција овозможува појасно операционализирање на културната дипломатија и создава цврста концептуална основа за емпириската анализа која следи.

Вака дефинираните и аналитички разграничени поими овозможуваат концептуално јасна и теоретски конзистентна основа за натамошната анализа на културната дипломатија како инструмент на меката моќ. Прецизирањето на односот меѓу: меката моќ, културната дипломатија, јавната дипломатија и сродните поими овозможува избегнување на терминолошка конфузија и создава стабилен поимен апарат за интерпретација на постојните научни согледувања и емпириски практики.

Врз основа на оваа концептуална рамка, следното поглавје е насочено кон критичка анализа на релевантната теоретска и емпириска литература, со цел да се идентификуваат: доминантните пристапи, постојните ограничувања и истражувачките празнини во проучувањето на културната дипломатија, особено во контекст на малите држави и Република Северна Македонија.

ПОГЛАВЈЕ 3

ИСТРАЖУВАЧКИ ДИЗАЈН И ОПРАВДАНОСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Анализата на релевантната теоретска и емпириска литература за меката моќ и културната дипломатија покажува дека, и покрај значителниот концептуален развој, постојат сериозни неусогласености и празнини во начинот на кој овие поими се применуваат и истражуваат во конкретни национални и регионални контексти.

Врз основа на поимното и теоретското разграничување разработено во претходните поглавја, ова поглавје има за цел да ја позиционира студијата во однос на постојната научна литература и да ја артикулира нејзината истражувачка логика. Преку критичка анализа на релевантните теоретски и емпириски истражувања, се идентификуваат доминантните пристапи, нивните ограничувања и празнините во проучувањето на културната дипломатија како инструмент на меката моќ, со посебен осврт на малите држави и Република Северна Македонија.

Во продолжение, поглавјето најпрво го разработува истражувачкиот јаз и позиционирањето на истражувањето во однос на постојната литература, а потоа ја прецизира концептуализацијата и истражувачкиот дизајн на студијата, воспоставувајќи јасна врска меѓу теоретската рамка и емпириската анализа којашто следи.

3.1 Истражувачки јаз и позиционирање на истражувањето

Како што беше изнесено во претходните теоретски поглавја, анализата на релевантната теоретска и емпириска литература за моќта, меката моќ и културната дипломатија укажува на значителен напредок во разбирањето на

нематеријалните ресурси како инструменти на современата надворешна политика. Концептот на мека моќ, систематски развиен од Joseph S. Nye во неговите клучни дела: *Предодредени да водат* (Bound to Lead), *Мека моќ* (Soft Power) и *Иднината на моќта* (The Future of Power), претставува една од централните аналитички рамки за објаснување на влијанието што државите го остваруваат преку: привлечност, легитимитет и вредносна конзистентност. Во оваа рамка, културната дипломатија сè почесто се препознава како важен елемент на јавната дипломатија и како средство за долгорочно меѓународно влијание.⁷⁸

Истовремено, во литературата постои релативно богата теоретска обработка на малите држави како специфични актери во меѓународниот систем. Автори, како: Keohane, Katzenstein, Ingebritsen et al. и Thorhallsson укажуваат дека малите држави, и покрај ограничените материјални ресурси, развиваат препознатливи надворешнополитички стратегии засновани врз: мултилатерализам, нормативно влијание и интелегентно користење на нематеријалните ресурси.⁷⁹ Во оваа смисла, културата и симболичките ресурси се јавуваат како особено значајни за нивното меѓународно позиционирање.

Сепак, и покрај овој теоретски развој, анализата на постојните истражувања укажува на неколку значајни празнини. Прво, доминантен дел од студиите за културната дипломатија се фокусирани на големите и средните сили, каде што културата функционира како дополнителен инструмент во рамките на веќе воспоставена: економска, воена и политичка моќ.⁸⁰ Во овие анализи, културната дипломатија најчесто се третира како секундарна алатка,

⁷⁸ Nye, *Bound to Lead*; Nye, *Soft Power*; Nye, *The Future of Power*; Cull, *Public Diplomacy: Lessons from the Past*; Melissen, *The New Public Diplomacy*.

⁷⁹ Robert O. Keohane, „Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics“, *International Organization* 23, no. 2 (1969): 291–310; Peter J. Katzenstein, *Small States in World Markets: Industrial Policy in Europe* (Ithaca: Cornell University Press, 1985); Christine Ingebritsen et al., *Small States in International Relations* (Seattle: University of Washington Press, 2006); Baldur Thorhallsson, „Small States in the UN Security Council: Means of Influence?“ *The Hague Journal of Diplomacy* 7, no. 2 (2012): 135–160.

⁸⁰ Nye, *Soft Power*; Joshua Kurlantzick, *Charm Offensive: How China's Soft Power Is Transforming the World* (New Haven: Yale University Press, 2007).

чија ефективност тешко може да се изолира од другите надворешнополитички инструменти, што резултира со недоволно систематизирање на искуствата на малите држави.

Второ, иако постојат поединечни примери за успешна културна дипломатија кај мали држави – како што се нордиските земји, Ирска или Словенија – овие случаи најчесто се обработуваат описно или фрагментарно, без јасна концептуална рамка која би овозможила компаративна анализа и генерализирање на заклучоците.⁸¹ Недостасуваат истражувања кои на интегриран начин ја поврзуваат теоријата за малите држави со концептот на мека моќ и со конкретните практики на културна дипломатија, особено во контекст на постсоцијалистичките и транзициските општества.

Трето, во постојната литература релативно малку внимание ѝ е посветено на институционалната димензија на културната дипломатија. Иако културата често се препознава како ресурс на мека моќ, поретко се анализира начинот на кој таа е концептуализирана во националните стратегии, институционално организирана и координирана меѓу различни актери и ресори.⁸² Овој недостаток е особено изразен кај малите држави, во кои институционалните капацитети се ограничени, а ефективноста на политиките во голема мера зависи од стратешката јасност и меѓуинституционалната координација.

Во однос на Република Северна Македонија, овие празнини се уште поизразити. Иако државата е предмет на анализи во рамките на пошироките студии за: Балканот, европската интеграција и регионалната безбедност, систематски истражувања коишто ја третираат културната дипломатија како инструмент на мека моќ се релативно ретки. Најзначајниот и концептуално најразвиен придонес на ова поле е поврзан со трудовите на Васко Шутаров, вклучително неговата докторска дисертација: *Влијанието на политичките*

⁸¹ Mark, *A Greater Role for Cultural Diplomacy*; Ang, Isar, and Mar, *Cultural Diplomacy*.

⁸² Melissen, *The New Public Diplomacy*; Pamment, *New Public Diplomacy in the 21st Century*.

процеси врз културните дипломатии на државите создадени по распадом на СФРЈ, како и неговите монографски изданија посветени на културната дипломатија и културните димензии на меѓународните односи.⁸³ Овие дела обезбедуваат вредна историска и компаративна рамка, но анализата на Република Северна Македонија најчесто е поставена во поширок регионален контекст, без продлабочен фокус на современите национални стратегии и институционални практики.

Покрај тоа, во домашната литература постојат трудови кои ја разгледуваат современата македонска дипломатија и нејзините методи, како што е делото на Данчо Марковски: *Современи дипломатски методи и нивната примена во македонската дипломатија*.⁸⁴ Иако овие анализи придонесуваат кон разбирањето на трансформацијата на дипломатската практика, културната дипломатија во нив останува индиректно третирана и недоволно теоретски артикулирана. Слично, одреден број научни статии посветени на културната соработка и културните политики – меѓу кои и трудовите на Наталија Поповска⁸⁵ – нудат вредни емпириски согледувања, но не ја анализираат културната дипломатија како стратешки инструмент на надворешната политика.

Во поновата академска продукција се јавуваат и трудови кои експлицитно ја третираат културната дипломатија во Република Северна Македонија, како што е анализата на Трајкоска-Наумоска,⁸⁶ кои претставуваат значаен чекор напред во научната обработка на темата. Сепак, овие истражувања најчесто се ограничени на одреден временски период или

⁸³ Vasko Šutarov, *The Impact of Political Processes on the Cultural Diplomacies of the States Formed upon Former SFRY Dissolution* (doctoral dissertation, 2018).

⁸⁴ Данчо Марковски, *Современи дипломатски методи и нивната примена во македонската дипломатија* (Скопје: Фондација „Фридрих Еберт“ – Скопје, 2017);

⁸⁵ Наталија Поповска, „Културната дипломатија и современите македонски културни политики во фолклорната традиција“ (*стручен труд*, 2025):

⁸⁶ Јасмина Трајкоска-Наумовска, „Дипломатските методи во разрешување на меѓуетничките конфликти на територијата на поранешна Југословенска федерација“.

дескриптивен преглед на состојбите и не нудат интегрирана теоретска и институционална анализа во подолга временска перспектива.

Посебно значаен извор за анализа претставуваат институционалните документи и стратегии на Министерството за култура и Министерството за надворешни работи на Република Северна Македонија. Овие документи овозможуваат директен увид во официјалните приоритети и дискурси поврзани со меѓународната културна соработка, но истовремено укажуваат дека културната дипломатија ретко е експлицитно дефинирана како самостојна стратешка категорија, со јасно формулирани: цели, инструменти и индикатори за евалуација. Недостатокот на систематска анализа на овие документи низ времето претставува дополнителен истражувачки јаз.

Оттука, може да се заклучи дека, и покрај постоењето на релевантен корпус на литература и документи, истражувањата за културната дипломатија во Република Северна Македонија се карактеризираат со: фрагментарност, ограничена теоретска интеграција и недоволна методолошка систематичност. Особено недостасуваат студии кои на интегриран начин ја поврзуваат теоријата на мека моќ, концептот на културна дипломатија и институционалната анализа на националните стратегии во подолг временски период.

Токму во оваа празнина се позиционира предметот на ова истражување. Преку комбинирање на теоретска анализа со анализа на содржина на стратешките документи на надлежните министерства низ годините, трудот настојува да понуди систематски и продлабочен увид во улогата на културната дипломатија како инструмент на мека моќ во Република Северна Македонија, истовремено придонесувајќи кон пошироките теоретски дебати за надворешната политика на малите држави.

3.2 Концептуализација и истражувачки дизајн на студијата

Врз основа на идентификуваниот истражувачки јаз, во овој дел се прецизира истражувачкиот дизајн на студијата, односно: предметот и опфатот на истражувањето, истражувачките цели и прашања, хипотезите, како и логиката на избраниот методолошки пристап. На тој начин, јасно се операционализира теоретската рамка разработена во претходните поглавја и се воспоставува директна врска со емпириската анализа којашто следи.

Предмет на истражувањето е културната дипломатија како инструмент на меката моќ во современиот меѓународен контекст, со посебен осврт на Република Северна Македонија како мала држава со ограничени ресурси на тврда моќ. Истражувањето ја третира културната дипломатија не само како збир на културни активности во странство, туку како комплексен и повеќеслоен надворешнополитички инструмент кој опфаќа: институционални структури, стратегии, практики и перцепции. Во тој контекст, анализата е насочена кон: институционалната рамка и релевантните стратегиски документи, практиките и програмите на клучните државни и недржавни актери, како и кон перцепциите на културните практичари и стручната јавност. Посебно внимание се посветува на степенот на усогласеност меѓу декларативните политики и нивната практична реализација.

Главната цел на истражувањето е да се анализира: улогата, потенцијалот и ограничувањата на културната дипломатија како инструмент на меката моќ во Република Северна Македонија, во светло на современите теоретски дебати за: моќта, јавната и културната дипломатија и надворешната политика на малите држави. Во рамки на оваа општа цел, истражувањето настојува критички да ги разгледа современите теоретски пристапи кон меката моќ и културната дипломатија, да ги идентификува институционалните и практичните механизми преку кои културната дипломатија се реализира во националниот контекст, како и да ги испита перцепциите за нејзината

ефективност и легитимитет. Дополнително, целта е да се утврдат можностите и предусловите за унапредување на културната дипломатија во контекст на мала држава со комплексно: историско, политичко и културно наследство.

Со тоа, истражувањето има за цел не само да придонесе кон пополнување на идентификуваниот истражувачки јаз во националниот контекст, туку и да понуди аналитички применлив модел за проучување на културната дипломатија кај малите држави.

Во согласност со поставените цели, истражувањето е водено од едно главно и неколку споредни истражувачки прашања. Главното истражувачко прашање на овој труд е насочено кон утврдување на тоа како, и до кој степен културната дипломатија функционира како инструмент на меката моќ во надворешната политика на Република Северна Македонија. Во таа насока, истражувањето настојува да испита дали културата е стратешки препознаена и институционално артикулирана како средство за меѓународно позиционирање и влијание, или нејзината улога се реализира претежно преку поединечни и дисперзирани активности. За да се одговори на ова централно прашање, анализата се насочува кон повеќе меѓусебно поврзани аспекти: начинот на кој културната дипломатија е концептуализирана и институционализирана во националните стратегии и официјалните документи; улогата и меѓусебната распределба на надлежностите меѓу клучните институции и чинители кои учествуваат во нејзиното креирање и спроведување; перцепциите на стручната јавност за нејзината ефективност, кохерентност и меѓународна видливост; како и структурните и ресурсните ограничувања со кои се соочува нејзината примена во контекст на мала држава со ограничени институционални капацитети. Дополнително, истражувањето ја разгледува и природата на постојните културно-дипломатски активности, со цел да се утврди дали тие произлегуваат од јасно дефиниран стратешки пристап или претежно се развиваат како ад хок и проектно ориентирани практики, што овозможува поцелосно разбирање на местото и потенцијалот на културната дипломатија во современата македонска надворешна политика.

Главно истражувачко прашање:

Како и до кој степен културната дипломатија функционира како инструмент на меката моќ во надворешната политика на Република Северна Македонија?

Помошни истражувачки прашања:

1. Како културната дипломатија е концептуализирана и институционализирана во националните: стратегии, политики и официјални документи на Република Северна Македонија?

2. Кои институции и чинители се клучни носители на културната дипломатија и како е распределена институционалната одговорност меѓу нив?

3. Како стручната јавност ја перципира: ефективноста, кохерентноста и видливоста на културната дипломатија како инструмент на меката моќ?

4. Кои се главните: институционални, структурни и ресурсни ограничувања во примената на културната дипломатија во Република Северна Македонија како мала држава?

5. Во која мера постојните културно-дипломатски активности се резултат на стратешки пристап, а во која мера на ад хок и проектно ориентирани практики?

Врз основа на овие истражувачки прашања, формулирана е главната хипотеза и посебни потхипотези коишто го насочуваат емпириското истражување. Главната хипотеза на ова истражување поаѓа од претпоставката дека културната дипломатија во Република Северна Македонија претставува значаен потенцијален инструмент на меката моќ, но дека нејзината ефективност е ограничена заради: недоволна систематизација, слаба институционална координација, ограничени ресурси и отсуство на јасно артикулирана долгорочна стратешка насоченост. Во таа насока,

истражувањето тргнува од претпоставката дека културната дипломатија не е конзистентно дефинирана како самостојна категорија во националните стратегии и политики, туку се јавува фрагментирано и индиректно во рамки на пошироки културни и надворешнополитички документи. Дополнително, се претпоставува дека постојната институционална рамка се карактеризира со преклопување на надлежности и ограничена меѓуинституционална координација меѓу клучните актери, што ја намалува кохерентноста и континуитетот на политиките. Од перспектива на перцепциите, се очекува стручната јавност да ја препознава културната дипломатија како потенцијално ефикасен инструмент на мека моќ, но истовремено, нејзината реална видливост и влијание да ги оценува како ограничени. Истражувањето, исто така, поаѓа од претпоставката дека структурните ограничувања карактеристични за мала држава — пред сè финансиските и човечките ресурси — создаваат парадоксална состојба во која културната дипломатија добива зголемено значење како алтернативен инструмент на влијание, но истовремено, се соочува со намалени капацитети за систематска реализација. Конечно, се претпоставува дека постојните културно-дипломатски активности во пракса се реализираат претежно преку проектни и ад хок иницијативи, наместо како дел од долгорочна и стратешки усогласена рамка, што го ограничува нивниот кумулативен ефект врз градењето на меката моќ и меѓународната позиција на државата.

Главна хипотеза:

Културната дипломатија претставува значаен, но недоволно систематизиран инструмент на меката моќ во надворешната политика на Република Северна Македонија, чија ефективност е ограничена од: недоволна институционална координација, ограничени ресурси и отсуство на долгорочна стратешка насоченост.

Потхипотези:

X1: Културната дипломатија во Република Северна Македонија не е јасно и конзистентно дефинирана во националните стратегии и политики, туку се јавува фрагментирано и индиректно во рамки на пошироки надворешнополитички и културни документи.

X2: Постојната институционална рамка за спроведување на културната дипломатија се карактеризира со преклопување на надлежности и ограничена меѓуинституционална координација меѓу клучните државни и недржавни чинители.

X3: Стручната јавност ја перципира културната дипломатија како потенцијално ефикасен инструмент на меката моќ, но со ограничено реално влијание врз меѓународниот имиџ и надворешнополитичките позиции на државата.

X4: Ограничените финансиски и човечки ресурси, карактеристични за мала држава, истовремено го зголемуваат значењето на културната дипломатија како алтернативен инструмент на влијание и ја намалуваат нејзината практична ефективност.

X5: Културно-дипломатските активности што се реализираат во пракса претежно се проектно и ад хок ориентирани, наместо дел од јасно дефинирана и долгорочна стратешка рамка, што го ограничува нивниот кумулативен ефект врз меката моќ на државата.

Комплексноста на истражувачкиот проблем, како и современите дебати за: моќта, наративите и перцепциите во меѓународните односи, наметнуваат потреба од комбиниран методолошки пристап. Во согласност со современата литература која укажува дека анализата на културната дипломатија не може да се ограничи ниту на исклучиво квалитативни, ниту на исклучиво квантитативни методи, истражувањето комбинира анализа на: политики и

стратешки документи, квалитативни методи преку полуструктурирани интервјуа, како и квантитативни методи преку анкетно истражување. Ваквиот пристап овозможува триангулација на податоците и обезбедува поцелосно и подлабоко разбирање на културната дипломатија како современ инструмент на меката моќ.

Со ова се воспоставува јасна методолошка рамка врз која се темели емпириската анализа разработена во следното поглавје.

Слика 1. Методолошка триангулација во истражувањето

ПОГЛАВЈЕ 4

МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Методолошкиот пристап на ова истражување е конципиран во согласност со комплексноста на истражувачкиот проблем и со повеќеслојниот карактер на културната дипломатија како инструмент на меката моќ. Како што беше аргументирано во претходното поглавје, културната дипломатија не може да се анализира исклучиво преку формалните политики и стратегии, ниту, пак, единствено преку индивидуалните перцепции на актерите. Таа претставува динамичен спој на институционални: рамки, практики, дискурси и перцепции, кои се обликуваат во специфичен: политички, општествен и меѓународен контекст. Оттука, истражувањето се заснова врз комбиниран методолошки пристап, којшто овозможува поцелосно и подлабоко разбирање на предметот на анализа.

Во теоретско-методолошка смисла, истражувањето припаѓа на рамката на секвенцијален комбиниран пристап (*explanatory sequential mixed-methods design*), при што квантитативните и квалитативните методи се користат во јасно дефинирана и меѓусебно комплементарна логика. Квантитативните податоци се користат за идентификување на доминантните обрасци, трендови и перцепции поврзани со: улогата, видливоста и ефективноста на културната дипломатија, додека квалитативните податоци служат за нивно: продлабочување, интерпретација и контекстуализација. Овој пристап е во согласност со современите методолошки согледувања кои укажуваат дека комплексните феномени поврзани со моќта, наративите и институционалните практики не можат адекватно да се објаснат преку примена на еден единствен метод.

Централно место во истражувањето зазема анализата на: содржината на официјалните стратегии, политики и релевантни програмски документи поврзани со културната дипломатија и меѓународната културна соработка на

Република Северна Македонија. Анализата на содржина е избрана како соодветен метод бидејќи овозможува систематско испитување на начинот на кој културната дипломатија е: концептуализирана, артикулирана и приоритизирана во официјалните дискурси. Преку дијахрона анализа на документите се следат: континуитетите и дисконтинуитетите во политиките, промените во институционалните приоритети и еволуцијата на дискурзивните рамки поврзани со културата како ресурс на мека моќ.

Корпусот на анализирани документи ги опфаќа националните: стратегии за култура, стратегии и програми за меѓународна соработка, релевантни документи на Министерството за култура и Министерството за надворешни работи, како и други официјални политики кои директно или индиректно се однесуваат на културната дипломатија. Овој метод обезбедува институционален и нормативен контекст за интерпретација на податоците добиени со истражување преку анкети и интервјуа.

Квантитативната компонента на истражувањето е реализирана преку анкетно истражување насочено кон поширок круг културни практичари и припадници на стручната јавност. Целта на анкетата е да се идентификуваат доминантните перцепции, ставови и искуства поврзани со улогата и ефективноста на културната дипломатија, како и степенот на препознавање на културата како релевантен ресурс на мека моќ. Квантитативните податоци обезбедуваат широка слика за распространетоста на одредени ставови и обрасци, без претензија за статистичка генерализација, но со јасна аналитичка функција во рамки на истражувањето.

Врз основа на наодите од анкетното истражување, се применуваат квалитативни методи, пред сè преку полуструктурирани интервјуа, со цел продлабочување и интерпретација на идентификуваните квантитативни обрасци. Интервјуираните се релевантни актери и носители на одлуки кои имале директно или индиректно учество во креирањето и спроведувањето на меѓународната културна соработка и културната дипломатија. Во оваа група се

вклучени: поранешни министри за култура и за надворешни работи, поранешен генерален секретар на УНЕСКО, како и други носители на високи институционални функции, експерти и практичари со релевантно искуство во оваа област. Овие интервјуа овозможуваат увид во процесите на донесување одлуки, институционалните динамики и стратешките размислувања кои секогаш не се видливи во официјалните документи.

Комбинирањето на анализата на содржина, квантитативното анкетно истражување и квалитативните интервјуа овозможува методолошка триангулација, преку која се зголемува валидноста и аналитичката длабочина на резултатите. Квантитативните податоци ги идентификуваат општите обрасци и перцепции, квалитативните податоци ги објаснуваат и продлабочуваат, додека анализата на документи обезбедува институционален и дискурзивен контекст за нивна интерпретација.

Во однос на аналитичката рамка, емпириските наоди се интерпретираат во светло на теоретските концепти разработени во Поглавје 1, особено: концептот на мека моќ, културната дипломатија и теориите за надворешната политика на малите држави. На тој начин, методологијата не служи само за собирање податоци, туку и за нивна теоретски информирана анализа.

Посебно внимание е посветено на етичките аспекти на истражувањето. Сите учесници во интервјуата и анкетното истражување се информирани за целите на студијата, а податоците се обработуваат на начин којшто обезбедува: доверливост, анонимност и почитување на професионалните и академските стандарди.

4.1 Операционализација на поимите

Во согласност со истражувачките прашања и методолошкиот пристап разработени во претходното поглавје, во овој дел се врши операционализација

на клучните аналитички поими на истражувањето. Операционализацијата има за цел да ги преведе апстрактните теоретски концепти во конкретни аналитички димензии и индикатори, кои можат емпириски да се испитаат преку избраните методи. На тој начин се обезбедува јасна врска меѓу: теоретската рамка, истражувачките прашања и емпириската анализа.

Табела 1: Операционализација на клучните поими

Поим	Аналитички димензии	Индикатори	Метод
Културна дипломатија	Концептуализација во официјални политики	Присуство на поимот во стратегии; дефиниции и цели поврзани со културната дипломатија; позиционирање во однос на јавната дипломатија	Анализа на содржина на стратегии и политики
	Институционална поставеност	Надлежни институции; распределба на одговорности; постоење механизми за координација	Анализа на документи; интервјуа
	Практична реализација	Типови програми и активности; географски опфат; континуитет на програмите	Анализа на документи; интервјуа
Мека моќ	Извори на мека моќ	Култура, вредности, меѓународна репутација, наративи	Анализа на содржина; анкета
	Перципирана привлечност	Оценка на културата како ресурс на влијание; меѓународна видливост	Анкетно истражување
Институционална координација	Меѓуинституционална соработка	Постоечки формални и неформални	Анализа на документи; интервјуа

		механизми; координација меѓу Министерство за култура и МНР	
	Стратешка усогласеност	Усогласеност меѓу стратегии; заеднички цели и приоритети	Анализа на содржина
Ефективност на културната дипломатија	Остварување на стратешки цели	Усогласеност меѓу декларативни цели и реализирани активности	Анкета; анализа на документи; интервјуа
	Перципирана ефективност	Ставови на културни практичари и експерти за результатите од културната дипломатија	Анкета; интервјуа
Мали држави	Структурни ограничувања	Ограничени ресурси; зависност од мека моќ	Теоретска анализа; компаративна интерпретација
	Стратешка адаптација	Употреба на културата како алтернативен инструмент на влијание	Анализа на политики; интервјуа
Перцепции на актери	Легитимитет на културната дипломатија	Доверба во институциите; оценка на релевантноста на културната дипломатија	Анкетно истражување
	Професионално искуство	Искусени пречки; институционални слабости; предлози за унапредување	Интервјуа

Во анализата на меката моќ и културната дипломатија во современите меѓународни односи, во литературата и практиката постојат повеќе меѓународно препознаени индикатори и композитни индекси кои настојуваат да ја квантифицираат: привлечноста, репутацијата и нематеријалното

влијание на државите. Овие инструменти имаат значајна аналитичка вредност, особено во компаративни и глобални анализи, но нивната применливост во национално-специфични и институционално ориентирани истражувања е предмет на научна дебата.

Меѓу најчесто користените индекси се вбројуваат: Soft Power Index, развиен од *Portland Communications* во соработка со Универзитетот во Јужна Калифорнија, како и Nation Brands Index на Simon Anholt, кои ги мерат перцепциите за државите преку категории, како: култура, вредности, надворешна политика, туризам и економска привлечност.⁸⁷ Дополнително, поединечни студии користат индикатори поврзани со културна присутност, како: број на културни институти во странство, меѓународни културни настани или медиумска видливост.

Иако овие индекси обезбедуваат корисна рамка за споредба на државите на глобално ниво, тие се соочуваат со неколку ограничувања кои ја условуваат нивната применливост во рамки на ова истражување. Прво, композитните индекси најчесто се фокусираат на: агрегирани перцепции на странски јавности, без подлабинско разгледување на институционалните процеси, стратешките избори и внатрешната координација, што стојат зад културната дипломатија. На тој начин тие нудат слика за „резултатите“, но не и за „механизмите“ преку кои тие резултати се постигнуваат.

Второ, постојните индекси се методолошки дизајнирани првенствено за анализа на големи и средни држави со развиена инфраструктура на јавна и културна дипломатија. Малите држави, особено оние со ограничени институционални и финансиски капацитети, често се недоволно репрезентирани или воопшто не се опфатени во ваквите мерења. Како резултат

⁸⁷ Portland Communications, *The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power* (London: Portland Communications, various years); Simon Anholt, *Competitive Identity: The New Brand Management for Nations, Cities and Regions* (London: Palgrave Macmillan, 2007).

на тоа, нивните: специфични стратегии, адаптивни практики и контекстуални ограничувања остануваат невидливи или аналитички поедноставени.

Трето, примената на вакви индекси во национално-ориентирано истражување како ова би довела до редукција на комплексен и динамичен феномен на нумерички вредности, без соодветна можност за интерпретација на: значењата, перцепциите и институционалните релации кои се суштински за разбирање на културната дипломатија како процес. Ова е особено релевантно во контекст на Република Северна Македонија, каде што културната дипломатија се одвива во услови на: историски, идентитетски и политички специфики кои не можат адекватно да се опфатат преку универзални индекси.

Оттука, во ова истражување индикаторите и индексите на меката моќ не се користат како примарна аналитичка алатка, туку како референтна рамка за контекстуализација на резултатите. Наместо тоа, се применува комбиниран методолошки пристап кој овозможува анализа на: институционалните поставки, практиките и перцепциите на релевантните актери, со цел подлабинско и контекстуално разбирање на културната дипломатија како инструмент на меката моќ.

Ваквиот избор е во согласност со современите методолошки согледувања кои укажуваат дека анализата на меката моќ, особено во контекст на малите држави, бара квалитативно информирани и институционално чувствителни истражувачки дизајни, кои ја надминуваат исклучивата употреба на композитни индекси и агрегирани податоци.

Ваквата операционализација овозможува систематско и методолошки конзистентно поврзување на теоретските концепти со емпириското истражување. Преку дефинирање на јасни аналитички димензии и индикатори, апстрактните поими поврзани со меката моќ и културната дипломатија се преведуваат во истражувачки категории, кои можат да се анализираат преку избраните методи. На тој начин, операционализацијата не

претставува само технички чекор, туку аналитичка рамка која ја води целокупната емпириска анализа, овозможувајќи проверка на истражувачките прашања и хипотезите. Врз оваа основа, во продолжение се разработуваат: истражувачкиот корпус, примерокот и постапките на анализа, преку кои се реализира емпириското истражување.

4.2 Истражувачки корпус и примерок

Истражувачкиот корпус и примерокот се дефинирани во согласност со: истражувачките прашања, операционализацијата на поимите и комбинираниот методолошки пристап разработен во претходните делови. Целта на ваквата поставеност е да се обезбеди: релевантен, разновиден и аналитички соодветен збир на податоци кој овозможува испитување на културната дипломатија како институционален, практичен и перцептивен феномен.

Во рамки на анализата на содржина, истражувачкиот корпус го сочинуваат официјални стратегии, политики и програмски документи поврзани со: културата, меѓународната културна соработка и надворешната политика на Република Северна Македонија. Корпусот опфаќа документи усвоени во различни временски периоди, со цел да се овозможи дијахрона анализа на пристапите кон културната дипломатија, нивната концептуализација и институционална артикулација. Во овој дел се вклучени: национални стратегии за култура, стратегии и програми за меѓународна соработка, релевантни документи на Министерството за култура и Министерството за надворешни работи, како и други официјални политики кои директно или индиректно ја допираат областа на културната дипломатија. Изборот на документите е направен врз основа на нивната: нормативна важност, институционална релевантност и содржинска поврзаност со предметот на истражувањето.

4.2.1 Документарен корпус за анализа на содржина

Анализата на содржина на официјални: стратегии, политики и програмски документи претставува централна компонента на емпирискиот дел од ова истражување, бидејќи овозможува систематско испитување на начинот на кој културната дипломатија е: концептуализирана, артикулирана и институционално вградена во рамки на националните политики на Република Северна Македонија. Со оглед на тоа што културната дипломатија често не е експлицитно дефинирана како самостојна стратешка категорија, анализата на официјалните документи е особено релевантна за идентификување на: имплицитните приоритети, дискурзивните рамки и институционалните логики преку кои културата се позиционира како ресурс на мека моќ.

Временската рамка на анализата ги опфаќа последните десет години (2014–2024), период кој е обележан со значајни: политички, институционални и надворешнополитички промени, вклучително и процесите на: евроатлантската интеграција, трансформации во културните политики и зголемено присуство на дигитални и хибридни форми на меѓународна културна соработка. Изборот на оваа временска рамка овозможува: дијахрона анализа на континуитетите и дисконтинуитетите во пристапот кон културната дипломатија, како и согледување на евентуални промени во институционалните приоритети и стратегии.

Документарниот корпус ги опфаќа официјалните документи на: Министерството за култура и Министерството за надворешни работи, како и релевантни хоризонтални и интерресорски документи кои директно или индиректно се однесуваат на меѓународната културна соработка и културната дипломатија. Во анализата се вклучени: национални стратегии, годишни програми, буџетски документи, програмски извештаи и документи поврзани со меѓународни културни обврски и иницијативи (вклучително и соработката со УНЕСКО). Изборот на документите е направен врз основа на нивната:

нормативна важност, институционална релевантност и содржинска поврзаност со предметот на истражувањето.

Во табелата подолу е прикажан систематизиран преглед на документарниот корпус што претставува основа за анализата на содржина.

Табела 2: Документарен корпус за анализа на содржина (2014–2024)

Институција	Тип на документ	Временски опфат	Примери на документи	Аналитички фокус
Министерство за култура	Национални стратегии за култура	2014–2024	Национална стратегија за култура; стратегии за развој на културата	Концептуализација на културната дипломатија; дефинирање цели и приоритети; однос култура – меѓународна соработка
Министерство за култура	Годишни програми за култура	2014–2024	Годишни програми за финансирање културни проекти	Типови на меѓународни активности; географски опфат; континуитет и приоритети
Министерство за култура	Буџетски документи	2014–2024	Буџетски ставки за културна соработка и меѓународни активности	Усогласеност меѓу декларативни цели и финансиска поддршка
Министерство за надворешни работи	Стратегии за надворешна политика	2014–2024	Стратегии и програмски документи за надворешна политика	Препознавање на културата како инструмент на надворешната политика; однос јавна и културна дипломатија
Министерство за надворешни работи	Програми и извештаи на дипломатско-конзуларните претставништва	2014–2024	Годишни програми и извештаи на амбасади	Практична имплементација на културната дипломатија; улога на ДКП
Хоризонтални и поврзани институции	Интерресорски и меѓународни документи	2014–2024	Документи поврзани со УНЕСКО; меѓународни културни конвенции; стратегии за брендинг и туризам	Хоризонтална координација; усогласеност на културната дипломатија со други јавни политики

Анализата на содржина на овој корпус се спроведува преку систематско кодирање на документите врз основа на аналитичките категории дефинирани во делот за операционализација на поимите (Поглавје 4.1). Посебно внимание се посветува на: присуството или отсуството на експлицитни референции на културната дипломатија, начинот на кој културата е поврзана со надворешнополитичките цели, институционалната распределба на надлежности и степенот на координација меѓу релевантните институции.

На овој начин, документарниот корпус не служи само како извор на описни податоци, туку како аналитичка основа за: идентификација на структурните карактеристики, институционалните логики и дискурзивните рамки кои ја обликуваат културната дипломатија на Република Северна Македонија. Овие наоди претставуваат прва и суштинска аналитичка рамка врз која се надоврзуваат резултатите од истражувањето преку анкети и интервјуа во следните делови од емпириската анализа.

4.2.2 Клучни чинители во културната дипломатија и истражувачки опфат

При пристапувањето кон анализата на институциите и актерите кои учествуваат во културната дипломатија на Република Северна Македонија, истражувањето се потпира врз типологијата на David Clarke, кој разликува четири основни категории на чинители: (1) носители на политички одлуки (policy makers), кои ги дефинираат целите и обезбедуваат финансиска и институционална поддршка; (2) културни институции задолжени за спроведување и реализирање на целите на културната дипломатија; (3) стручна јавност и културни практичари (уметници, студенти, научници и други учесници), чиишто дела и активности претставуваат конкретна содржина на

културно-дипломатските програми; и (4) публика, односно странска целна јавност кон која се насочени културно-дипломатските активности.⁸⁸

Во согласност со истражувачките прашања и целите на трудот, фокусот на истражувањето е насочен првенствено кон носителите на политички одлуки и релевантните културни институции, бидејќи тие имаат клучна улога во: концептуализацијата, координацијата и имплементацијата на културната дипломатија. Истовремено, стручната јавност и културните практичари се опфатени преку анкетното истражување, со цел да се идентификуваат: перцепциите, искуствата и оценките за ефективност на постојните практики и институционални механизми.

Публиката, односно странската целна јавност, не е директно опфатена со ова истражување. Овој избор е направен затоа што мерењето на: прифатеноста, перцепциите и влијанието кај целната публика претпоставува поинаков методолошки пристап (на пример: репрезентативен примерок, специфични техники за мерење на јавно мислење и/или меѓународно компаративно истражување). Таквиот пристап претставува релевантна можност за идни истражувања и може да се користи како дополнување на наодите добиени во рамки на овој труд.

4.2.3. Анкетното истражување: методолошка оправданост, избор на примерок и ограничувања

Вклучувањето на анкетното истражување со културни практичари и припадници на стручната јавност е оправдано од потребата да се анализираат: перцепциите, искуствата и оценките за улогата и ефективност на културната дипломатија од перспектива на актери кои се директно или индиректно вклучени во нејзината реализација. За разлика од носителите на одлуки, кои располагаат со увид во процесите на формулирање на политиките, културните

⁸⁸ David Clarke, *Theorising Cultural Diplomacy and International Cultural Relations* (London: Routledge, 2014), 8–10.

практичари и експертите овозможуваат пристап до „изведбената“ димензија на културната дипломатија, односно начинот на кој стратегиите и приоритетите се: доживуваат, интерпретираат и применуваат во практиката.

Анкетниот прашалник овозможува систематско прибирање на податоци од поширок круг на актери со различни професионални профили, вклучувајќи: уметници, културни менаџери, претставници на културни институции и организации, како и експерти, професори и аналитичари од областа на културата и меѓународните односи. На овој начин се создава можност за идентификација на: доминантните перцепции, повторливите обрасци и потенцијалните несогласувања во оценките за културната дипломатија како инструмент на меката моќ.

Во рамки на секвенцијалниот комбиниран методолошки пристап, анкетното истражување има аналитичка функција која ја надополнува и продлабочува квалитативната анализа. Квантитативните податоци од анкетата служат за идентификација на општи трендови и перцептивни обрасци, кои понатаму се интерпретираат и контекстуализираат преку наодите од полуструктурираните интервјуа и анализата на стратегии и документи. Ваквата поставеност овозможува триангулација на податоците и зголемување на валидноста на истражувањето.

Примерокот за анкетното истражување е селектиран со примена на намерен (purposive) примерок, со цел да се опфатат испитаници кои располагаат со релевантно професионално искуство или допир со меѓународната културна соработка и културната дипломатија. Во примерокот се вклучени културни практичари и припадници на стручната јавност, меѓу кои: уметници, културни менаџери, претставници на културни институции и организации, како и експерти, универзитетски професори и аналитичари од областа на културата и меѓународните односи.

Изборот на испитаниците е насочен кон: обезбедување разновидност на професионални профили, институционални позиции и типови на искуство, со

цел да се идентификуваат доминантните перцепции и обрасци поврзани со улогата и ефективноста на културната дипломатија. Овој пристап не претендира на статистичка репрезентативност на целата популација, туку има аналитичка цел насочена кон откривање на трендови и релации релевантни за истражувачките прашања.

Во контекст на секвенцијалниот комбиниран методолошки дизајн, ваквиот избор на примерок овозможува споредување на перцепциите на различни категории актери и нивно поврзување со институционалните и стратешките согледувања добиени преку интервјуата со носители на одлуки.

Иако анкетното истражување овозможува систематско прибирање на податоци од поширок круг на испитаници, потребно е да се укаже на одредени ограничувања на овој метод. Прво, податоците се засноваат врз самооценки и перцепции на испитаниците, кои можат да бидат под влијание на: нивното лично искуство, институционална позиција или професионални интереси. Како и кај другите истражувања на перцепции, постои ризик од субјективност во одговорите.

Второ, заради примената на намерен примерок, резултатите од анкетата не можат да се генерализираат на целата популација на културни практичари и експерти. Наместо тоа, наодите се интерпретираат аналитички, со фокус на: идентификација на доминантни ставови, повторливи обрасци и значајни разлики меѓу различни категории испитаници. Ова ограничување е делумно ублажено преку комбинирање на анкетните податоци со квалитативните наоди од интервјуата и анализата на документи.

Конечно, анкетното истражување не може во целост да ги опфати сложените институционални и политички процеси кои ја обликуваат културната дипломатија, туку претставува алатка за мапирање на перцепциите и искуствата поврзани со нејзината практична реализација. Во таа смисла, анкетата е свесно позиционирана како комплементарен метод во рамки на поширокиот методолошки дизајн на истражувањето.

4.2.4. Полуструктурираните интервјуа со носители на одлуки: методолошка оправданост, избор на примерок и ограничувања

Вклучувањето на полуструктурирани интервјуа со носители на одлуки во методолошкиот дизајн на ова истражување е оправдано од природата на истражувачкиот проблем и од целите на трудот. Културната дипломатија, како инструмент на меката моќ, функционира преку: сложени и често неформални процеси на донесување одлуки, институционална координација и стратешко размислување, кои ретко се целосно видливи или експлицитно артикулирани во официјалните политики и стратешки документи. Оттука, анализата што би се потпирала исклучиво врз документарни извори би била недоволна за целосно разбирање на динамиките што ја обликуваат практиката на културната дипломатија.

Полуструктурираните интервјуа овозможуваат пристап до: интерпретативните рамки, искуствата и перцепциите на актери кои имале директно или индиректно учество во креирањето и спроведувањето на меѓународната културна соработка и културната дипломатија. Интервјуираните поранешни министри за култура, како и други носители на релевантни функции, располагаат со увид во: процесите на донесување одлуки, институционалните односи и неформалните механизми на влијание кои не можат да се реконструираат исклучиво преку анализа на пишани извори. Во тој контекст, интервјуата овозможуваат идентификација на јазот меѓу декларативните политики и нивната практична реализација, што претставува една од централните аналитички оски на ова истражување.

Изборот на полуструктуриран формат е особено соодветен за ова истражување, бидејќи овозможува балансирање меѓу аналитичка насоченост и флексибилност. Стандардизираната рамка на прашања обезбедува компарабилност на одговорите и нивна поврзаност со истражувачките прашања и хипотези, додека можноста за дополнителни потпрашања

овозможува продлабочување на специфични теми, во зависност од искуството и улогата на секој поединечен соговорник. На овој начин, се избегнуваат ограничувањата на целосно структурираните интервјуа, а истовремено се задржува аналитичката дисциплина неопходна за докторско истражување.

Дополнително, интервјуата со носители на одлуки се користат како квалитативен комплементарен метод во однос на квантитативното анкетно истражување и анализата на политики и стратешки документи. Во рамки на комбинираниот методолошки пристап, квалитативните податоци од интервјуата служат за продлабочување и контекстуализација на наодите добиени преку квантитативните методи, овозможувајќи триангулација на податоците и зголемување на аналитичката валидност на истражувањето. Ваквата поставеност е во согласност со современите методолошки препораки за истражување на јавната и културната дипломатија, кои укажуваат на потребата од комбинирање на различни методи со цел да се опфатат и формалните и неформалните димензии на надворешнополитичките процеси.

На тој начин, полуструктурираните интервјуа претставуваат клучен методолошки инструмент за разбирање на институционалните динамики, стратешките размислувања и практичните ограничувања поврзани со културната дипломатија на Република Северна Македонија, придонесувајќи кон подлабока и поцелосна анализа на истражувачкиот проблем.

Изборот на примерок за полуструктурираните интервјуа е извршен со примена на намерен (purposive) примерок, со цел да се опфатат актери кои располагаат со релевантно знаење и искуство поврзано со креирањето и спроведувањето на културната дипломатија и меѓународната културна соработка. Примерокот ги вклучува поранешните министри за надворешни работи и култура, како и други носители на одлуки и високи функционери кои во различни периоди имале директно или индиректно учество во формулирањето на надворешнополитичките и културните стратегии на Република Северна Македонија.

Овој тип на примерок е соодветен за квалитативни истражувања насочени кон: разбирање на процеси, институционални динамики и стратешки размислувања, наместо кон статистичка репрезентативност. Изборот на соговорниците се темели врз нивната: позиција, мандат, институционална улога и релевантност за истражувачкиот проблем, што овозможува пристап до информации кои не се јавно достапни и не можат да се добијат преку други методи.

Дополнително, примерокот е конципиран така што овозможува временска и институционална варијабилност, преку вклучување на носители на одлуки од различни политички периоди и ресори. На тој начин се создава можност за споредбена анализа на континуитетите и дисконтинуитетите во пристапот кон културната дипломатија, како и за идентификација на структурни обрасци кои ги надминуваат индивидуалните политички мандати. Ваквиот избор на примерок придонесува кон зголемена аналитичка валидност и длабочина на истражувањето.

Иако комбинираниот методолошки пристап овозможува продлабочено и повеќеслојно разбирање на културната дипломатија како инструмент на меката моќ, потребно е да се укаже на одредени ограничувања на истражувањето. Прво, полуструктурираните интервјуа со носители на одлуки се засноваат врз ретроспективни наративи, кои можат да бидат под влијание на: селективна меморија, лични интерпретации или политички контекст во кој соговорниците ја рефлектираат својата улога. Иако ваквиот пристап овозможува пристап до информации кои не се достапни во официјалните документи, истовремено тој носи ризик од субјективност во интерпретацијата на настаните.

Второ, изборот на намерен примерок, иако соодветен за квалитативна анализа на процеси и институционални динамики, не овозможува статистичка генерализација на наодите. Наместо тоа, резултатите од интервјуата се интерпретираат аналитички и контекстуално, со цел да се идентификуваат:

обрасци, континуитети и структурни ограничувања во практиката на културната дипломатија. Ова ограничување е ублажено преку комбинирање на интервјуата со анализа на стратегии и политики, како и со квантитативното анкетно истражување, што овозможува триангулација на податоците.

Конечно, анализата на институционалните документи и стратегии се соочува со ограничувања поврзани со нивната: достапност, хетерогеност и различен степен на деталност низ времето. Некои релевантни документи не се целосно достапни или не содржат експлицитни референции на културната дипломатија како самостојна стратешка категорија, што може да ја отежне нивната директна споредливост. Сепак, ваквите ограничувања се земени предвид во дизајнот на истражувањето и се адресираат преку внимателна интерпретација и компаративен пристап.

Ваквата комбинација на корпус и примерок овозможува повеќеслојна анализа на културната дипломатија, при што официјалните документи ја отсликуваат декларативната и нормативната рамка, анкетните податоци ги идентификуваат пошироките перцептивни обрасци, а интервјуата обезбедуваат подлабински и контекстуализирани увиди во институционалните и практичните аспекти на феноменот. На тој начин се создава солидна емпириска основа за анализата што следи.

4.3 Постапки и техники на анализа

Постапките и техниките на анализа се избрани во согласност со комбинираниот методолошки пристап и со цел да овозможат систематска и аналитички конзистентна обработка на податоците собрани преку различните истражувачки методи. Анализата е организирана така што секој тип податоци се обработува со соодветни техники, а резултатите се интерпретираат интегрирано, во светло на: истражувачките прашања, хипотезите и теоретската рамка на истражувањето.

Анализата на содржина на официјалните: стратегии, политики и програмски документи претставува клучна аналитичка постапка во истражувањето. Таа се спроведува преку систематско кодирање на текстовите, при што кодовите се дефинирани врз основа на теоретските концепти разработени во Поглавје 1 и операционализирани во Поглавје 4.1. Анализата опфаќа категории поврзани со: концептуализацијата на културната дипломатија, дефинирањето на цели и приоритети, институционалната поставеност, механизмите за координација, како и референциите на културата како ресурс на мека моќ. Посебно внимание се посветува на начинот на кој овие категории се јавуваат и се трансформираат низ различни временски периоди, со цел да се идентификуваат континуитетите и дисконтинуитетите во институционалните пристапи.

Дијахроната анализа на документите овозможува следење на еволуцијата на политиките и дискурзивните рамки поврзани со културната дипломатија, како и нивната усогласеност меѓу различните институции. Резултатите од оваа анализа се користат како основа за споредба со емпириските наоди од анкетното и истражувањето преку интервјуа, овозможувајќи проценка на јазот меѓу декларативните политики и нивната практична реализација.

Анкетните податоци се обработуваат преку: експлораторна, дескриптивна и експланаторна анализа, со цел да се идентификуваат доминантните: перцепции, ставови и обрасци поврзани со: улогата, видливоста и ефективноста на културната дипломатија. Анализата е насочена кон препознавање на тенденции и повторувачки модели во одговорите, без претензија за статистичка генерализација. Квантитативните резултати служат како аналитичка основа за натамошна интерпретација и за насочување на квалитативната анализа, во согласност со секвенцијалниот карактер на комбинираниот методолошки пристап.

Квантитативната обработка на податоците од анкетното истражување е спроведена со користење на соодветни дескриптивни и инференцијални статистички техники и постапки во SPSS, со цел систематско испитување на меѓусебните односи меѓу клучните истражувачки димензии.

Во првата фаза се применува дескриптивна статистика (процентуална дистрибуција на: одговори, аритметичка средина, стандардна девијација, минимални и максимални вредности), со цел да се утврдат: основните тенденции и варијабилноста на перцепциите за меката моќ, институционалната поддршка, ефективноста на културната дипломатија, потенцијалот за унапредување и пречките и предизвиците, мерени преку петостепени Ликертови скали.

Со цел обезбедување на методолошка валидност и релијабилност на инструментот, беше спроведена експлораторна факторска анализа за проверка на латентната структура и усогласеноста на емпириското групирање на ајтемите со теоретски предвидените димензии. Оваа постапка овозможува проценка на конструктивната валидност на мерниот инструмент. Дополнително, за секоја издвоена димензија беше пресметан коефициентот Cronbach's α (Кронбах алфа), со цел утврдување на внатрешната конзистентност на ајтемите.

Врз основа на потврдената факторска структура и задоволителната внатрешна конзистентност, ајтемите беа агрегирани во композитни индекси пресметани како аритметичка средина на ставките што припаѓаат на секоја димензија. Сите ајтеми беа формулирани во иста насока, заради што не беше потребно реверсно кодирање.

Со цел испитување на меѓусебните односи меѓу димензиите беше применета Пирсонова корелациска анализа, која овозможува утврдување на насоката и интензитетот на линеарните врски меѓу варијаблите.

Во следната фаза беше употребена повеќекратна линеарна регресивна анализа, со цел да се утврди кои фактори статистички значајно ја објаснуваат

перципираната ефективност на културната дипломатија. Регресивниот модел овозможува проценка на релативниот придонес на секоја независна варијабла во објаснувањето на варијансата на перципираната ефективност на културната дипломатија, како и идентификација на нејзините структурни предиктори.

Во трудот, квантитативните наоди се прикажани табеларно и графички, со нивна соодветна статистичка и аналитичка интерпретација.

Двете отворени прашања од анкетниот прашалник беа обработени преку наративна квалитативна анализа. Одговорите беа кодирани и групирани во тематски категории врз основа на повторувачки содржински елементи и слични ставови. Наодите се илустрирани преку автентични и анонимизирани изјави презентирани во вид на цитати.

Квалитативните податоци добиени преку полуструктурираните интервјуа се анализираат преку тематска анализа, при што се идентификуваат клучни теми, наративи и интерпретативни обрасци поврзани со: институционалните практики, процесите на донесување одлуки и перцепциите за културната дипломатија како инструмент на мека моќ. Интервјуата овозможуваат продлабочување и објаснување на квантитативните наоди, особено во делот на институционалната координација, стратешката артикулација и ограничувањата со кои се соочува културната дипломатија во контекст на мала држава. Анализата на интервјуата е чувствителна на контекстот и позицијата на соговорниците, при што нивните искази се интерпретираат во релација со нивното професионално искуство и институционална улога.

Интеграцијата на наодите од: анализата на содржина, анкетното истражување и анализата преку интервјуа се врши преку аналитичка синтеза, со цел да се поврзат различните нивоа на податоци и да се обезбеди кохерентно толкување на резултатите. Овој процес овозможува проверка и продлабочување на хипотезите, како и интерпретација на емпириските наоди

во рамки на пошироките теоретски дебати за: мека моќ, културна дипломатија и надворешната политика на малите држави.

На овој начин, применетите постапки и техники на анализа обезбедуваат методолошки ригорозен и аналитички интегриран пристап, кој овозможува темелно испитување на културната дипломатија како инструмент на меката моќ во Република Северна Македонија.

4.4 Етички аспекти на истражувањето

Етичките аспекти на истражувањето се земени предвид во сите фази на истражувачкиот процес, во согласност со академските и професионалните стандарди за истражување во општествените науки. Со оглед на тоа што истражувањето вклучува анализа на: документи, анкетно истражување и полуструктурирани интервјуа со релевантни актери и носители на одлуки, посебно внимание е посветено на: заштитата на учесниците, транспарентноста на истражувачките цели и одговорното управување со податоците.

Во рамки на анкетното истражување, учесниците беа информирани за целите и природата на истражувањето, како и за доброволниот карактер на нивното учество. Анкетата беше дизајнирана на начин којшто не содржи чувствителни лични податоци, а одговорите се обработуваат анонимно и исклучиво за научноистражувачки цели. На овој начин се обезбедува заштита на приватноста и се минимизира ризикот од можни негативни последици за учесниците.

Квалитативниот дел од истражувањето, кој опфаќа полуструктурирани интервјуа со: поранешни носители на јавни функции, високи институционални претставници и експерти, беше спроведен со почитување на принципите на информирана согласност и доверливост. Секој интервјуиран учесник беше информиран за: целите на истражувањето, начинот на користење на податоците и можноста да одбие одговор на поединечни

прашања. Во согласност со договорот со учесниците, нивните искази се користат на начин кој не нарушува личен или професионален интегритет, при што, каде што е соодветно, се применува анонимизација.

Анализата на официјални документи и стратегии се заснова исклучиво врз јавно достапни извори, со јасно наведување на институционалното потекло на документите и без интервенција во нивната содржина. Овој пристап овозможува транспарентност и проверливост на анализата, без отворање на етички дилеми поврзани со пристап до доверливи информации.

Во обработката и интерпретацијата на податоците, истражувањето настојува да избегне: пристрасност, селективна употреба на податоци и претерана генерализација на наодите. Аналитичките заклучоци се изведуваат во согласност со емпириските резултати и теоретската рамка, со почитување на академската чесност и интегритет.

Со вклучувањето на овие етички принципи, истражувањето обезбедува одговорен и професионален пристап кон проучувањето на културната дипломатија, што придонесува за: валидноста, доверливоста и научната релевантност на добиените резултати.

ПОГЛАВЈЕ 5

ЕМПИРИСКА АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ

Во продолжение на методолошката рамка разработена во Поглавје 4, ова поглавје се фокусира на емпириската анализа и интерпретација на резултатите добиени преку комбинираниот методолошки пристап разработен во претходното поглавје. Додека претходното поглавје го образложи: истражувачкиот дизајн, изборот на методи и техниките за прибирање на податоци, во овој дел тежиштето се поместува кон анализа на конкретните емпириски наоди и нивното толкување во однос на поставените истражувачки прашања и хипотези. Целта на емпириската анализа е да се испита како културната дипломатија е: концептуализирана, институционално уредена и практично реализирана во Република Северна Македонија, како и да се процени нејзината улога и ефективност како инструмент на меката моќ во современиот меѓународен контекст. На тој начин, емпириските наоди служат за директно одговарање на поставените истражувачки прашања и за тестирање на формулираните хипотези.

Поглавјето се темели врз три комплементарни извори на податоци:

1. Официјални стратегии, политики и институционални документи поврзани со културната дипломатија и меѓународната културна соработка;
2. Резултати од анкетно истражување спроведено меѓу културни практичари и припадници на стручната јавност; и
3. Податоци добиени преку полуструктурирани интервјуа со носители на одлуки кои имале директно или индиректно учество во креирањето и спроведувањето на културната дипломатија.

Овие извори овозможуваат согледување на феноменот од: институционална, перцептивна и искуствена перспектива, со што се создава основа за повеќеслојна анализа на културната дипломатија како инструмент на меката моќ.

Редоследот на емпиriskата анализа е поставен во согласност со логиката на секвенцијалниот комбиниран методолошки пристап применет во истражувањето. Најпрво се анализира официјалната институционална и стратешка рамка преку преглед на постојните стратегии и програмски документи, со цел да се утврди на кој начин културната дипломатија е: дефинирана, именувана и позиционирана во однос на пошироките надворешнополитички приоритети. Потоа следи анализа на резултатите од анкетното истражување, која овозможува идентификација на доминантните перцепции, оценки и обрасци меѓу културните практичари и стручната јавност. Конечно, анализата на полуструктурираните интервјуа овозможува подлабоко разбирање на процесите на донесување одлуки, институционалните динамики и стратешките размислувања кои секогаш не се видливи во официјалните документи и квантитативните податоци.

Ваквата структура на емпиriskата анализа овозможува триангулација на податоците и создавање поцелосна слика за: улогата, потенцијалот и ограничувањата на културната дипломатија како инструмент на меката моќ во Република Северна Македонија. Анализата на документите обезбедува институционален и дискурзивен контекст, анкетното истражување ги идентификува пошироките перцептивни обрасци, додека интервјуата овозможуваат продлабочена интерпретација на практичните и стратешките аспекти на културната дипломатија.

5.1 Анализа на стратешките и институционалните документи релевантни за културната дипломатија

Овој дел е посветен на систематска анализа на стратешките политики и програмски документи релевантни за културната дипломатија и меѓународната културна соработка на Република Северна Македонија во периодот 2014–2024 година. Целта на анализата е да се утврди на кој начин културната дипломатија е: концептуализирана, именувана и позиционирана во официјалните институционални и стратешки рамки, како и какво место ѝ се доделува во однос на пошироките надворешнополитички и културни приоритети на државата.

Анализата се фокусира првенствено на документите на Министерството за култура и Министерството за надворешни работи, како клучни институции надлежни за формулирање и спроведување на политики во областа на културата и надворешната политика. Преку анализа на нивните: стратегии, програми и други релевантни плански документи, се испитува институционалната логика што стои зад: културната дипломатија, распределбата на надлежностите меѓу институциите, степенот на меѓуинституционална координација, како и постоењето (или отсуството) на јасно артикулирана стратешка визија за културата како ресурс на мека моќ.

Методолошки, анализата на документите се спроведува преку квалитативна анализа на содржина, при што се следи: употребата на поимот „културна дипломатија“, неговата експлицитна или имплицитна присутност, како и употребата на сродни и заменски концепти, како што се: „меѓународна културна соработка“, „културна промоција“ или „културно претставување“. Дополнително, се анализира начинот на кој овие поими се поврзуваат со јавната дипломатија и надворешната политика во поширока смисла, како и нивната функција во рамки на институционалните и стратешките дискурси.

Посебно внимание се посветува на идентификување на: стратешките приоритети, програмските фокуси и географските насоки на културното

дејствување, како и на континуитетите и дисконтинуитетите во пристапите кон културната дипломатија низ анализираниот временски период. Во таа смисла, анализата не се задржува исклучиво на декларативното ниво на документите, туку настојува да го идентификува и потенцијалниот јаз меѓу формално утврдените цели и нивната практична артикулација. Оттука, документите се третираат не само како нормативни и плански текстови, туку и како индикатори за: институционалните приоритети, ограничувања и доминантни дискурси поврзани со културната дипломатија.

Во согласност со оваа аналитичка поставеност, анализата во продолжение е структурирана во четири тематски целини:

1. Концептуализација на културната дипломатија во официјалните документи;
2. Институционална поставеност и распределба на надлежности;
3. Стратешки приоритети и програмски фокуси;
4. Односот меѓу декларативните цели и нивната практична артикулација.

Овие аналитички димензии овозможуваат систематско и компаративно согледување на пристапите на двете институции и претставуваат основа за натамошна интерпретација на наодите во рамки на емпириската анализа.

5.1.1. Министерство за култура

Во овој дел се анализираат: стратешките, програмските и другите релевантни документи на Министерството за култура на Република Северна Македонија во периодот 2014–2024 година, со цел да се утврди начинот на кој културната дипломатија е: концептуализирана, институционално позиционирана и стратешки артикулирана во рамки на националните културни политики. Анализата се спроведува во согласност со аналитичката рамка дефинирана во претходното поглавје, при што посебно внимание се

посветува на: употребата на поимот „културна дипломатија“ и неговите сродни концепти, институционалната распределба на надлежности, стратешките приоритети и програмските фокуси, како и на односот меѓу декларативно поставените цели и нивната практична артикулација.

Културната политика во Северна Македонија се темели врз уставните принципи кои ги гарантираат: граѓанските права и слободи, креативната автономија, обврската за поддршка и развој на културата, како и заштитата на културното и историското наследство. Во првите години по независноста, системот на културна политика се развиваше без јасно дефиниран концептуален модел, при што реформите најчесто беа ад хок и поврзани со процесите на децентрализација и мултикултурализам. Со донесувањето на Законот за култура (1998) беа утврдени основни цели од национален интерес, вклучувајќи: обезбедување континуитет на културниот развој, поттикнување културна разновидност и создавање услови за врвни културни достигнувања. Натамошната институционализација на културната политика се одвива преку Националната програма за култура 2004–2008 и последната Националната стратегија за културен развој 2018–2022, кои се усвоени од страна на Собранието и кои ги нагласуваат принципите на: достапност, плурализам, инклузивност и европска ориентација, како и потребата од структурни реформи во културниот сектор. Од 2022 година не е донесена Национална стратегија за развој на културата.

Со оглед на тоа што Министерството за култура претставува централна институција надлежна за креирање и спроведување на културните политики, анализата има за цел да утврди во која мера меѓународната културна соработка е третирана како составен дел од националната културна политика и дали културата се препознава како ресурс на мека моќ и инструмент на пошироко меѓународно позиционирање на државата.

Ваквата поставеност овозможува резултатите од анализата на документите на двете институции да се согледаат компаративно, со цел да се

утврдат: континуитетите, разликите и потенцијалните институционални јазови во пристапот кон културната дипломатија како инструмент на меката моќ.

5.1.1.1. Концептуализација на културната дипломатија во документите на Министерството за култура

Анализата на стратешките и програмските документи на Министерството за култура на Република Северна Македонија во периодот 2014–2024 година укажува на отсуство на јасно и конзистентно артикулирана концептуализација на културната дипломатија како самостоен надворешнополитички инструмент. Иако културата е присутна како значаен сегмент на меѓународното дејствување на државата, поимот „културна дипломатија“ ретко се користи експлицитно, а неговото значење најчесто се подразбира индиректно преку други поими и формулации.

Во најголем дел од анализираните документи, културната дипломатија не е дефинирана како посебна стратешка категорија, туку се јавува во рамки на пошироки формулации поврзани со: „меѓународна културна соработка“, „културна промоција во странство“ или „меѓународно претставување на националната култура“. Овие поими често се користат како функционални еквиваленти, без јасно концептуално разграничување меѓу нив, што укажува на нормативна и терминолошка нејасност во однос на улогата на културата во надворешнополитички контекст.

Особено доминантен е поимот „меѓународна културна соработка“, кој во документите на Министерството за култура најчесто се однесува на: размена на уметници, учество на фестивали, билатерални и мултилатерални културни проекти, како и поддршка на културни манифестации во странство. Иако ваквите активности, несомнено, претставуваат дел од културно-дипломатската

практика, во анализираните документи тие се третираат претежно како секторски културни активности, а не како елемент на поширока стратегија за меѓународно позиционирање и градење на мека моќ.

Во таа смисла, концептот на културната дипломатија останува имплицитен и фрагментиран, без јасно дефинирани цели, принципи или очекувани ефекти во однос на надворешнополитичките приоритети на државата. Културата во документите на Министерството за култура се јавува, пред сè, како вредност сама по себе, насочена кон афирмација на националното културно наследство и современото творештво, но поретко како инструмент со јасно артикулирана надворешнополитичка функција.

Дополнително, анализата покажува дека односот меѓу културната дипломатија и јавната дипломатија не е експлицитно разработен во документите на Министерството за култура. Јавната дипломатија како концепт ретко се споменува, а кога тоа се случува, не постои јасна релација или хиерархија меѓу двата поима. Отсуството на ваква концептуална врска упатува на тоа дека културната дипломатија не се перципира како дел од поширока комуникациска и надворешнополитичка стратегија, туку останува ограничена во рамки на ресорната логика на културната политика.

Во текот на анализираниот период може да се забележи одреден континуитет во ваквиот пристап, при што терминолошките и концептуалните поставки се менуваат минимално, без значајни обиди за стратешка реартикулација на културната дипломатија. И покрај промените во политичкиот контекст и институционалните приоритети, културната дипломатија не се јавува како јасно препознаен стратешки ресурс, туку останува третирана како дополнителен сегмент на културната политика со меѓународна димензија.

Оттука, може да се заклучи дека во документите на Министерството за култура во периодот 2014–2024 година културната дипломатија е концептуализирана индиректно и фрагментарно, без јасно дефинирани

концептуални рамки и без експлицитно поврзување со пошироките цели на надворешната политика и јавната дипломатија. Овој пристап создава основа за потенцијален јаз меѓу практичните активности на меѓународна културна соработка и нивната стратешка интерпретација како инструмент на меката моќ, што ќе биде дополнително разгледано во наредните аналитички целини.

5.1.1.2 Институционална поставеност и распределба на надлежности – Министерство за култура

Институционалната поставеност на културната дипломатија во рамки на Министерството за култура на Република Северна Македонија ја рефлектира концептуалната нејасност идентификувана во претходната анализа. Отсуството на експлицитна дефиниција на културната дипломатија како самостојна стратешка категорија се пренесува и на институционално ниво, каде што: надлежностите, одговорностите и механизмите за координација се формулирани фрагментарно и без јасна систематизација.

Во анализираните документи, Министерството за култура се јавува како клучен носител на активности поврзани со меѓународната културна соработка, преку: поддршка на културни проекти, учество на меѓународни манифестации, билатерални и мултилатерални програми, како и преку соработка со меѓународни организации. Сепак, овие надлежности најчесто се артикулирани во контекст на секторската културна политика, а не како дел од поширока и координирана надворешнополитичка стратегија.

Институционалната улога на Министерството за култура во областа на меѓународното дејствување на културата е претставена како оперативна и програмска, но не и како стратешка. Дополнителен увид во институционалната логика овозможува анализата на организациската поставеност на Министерството за култура. Активностите поврзани со меѓународната соработка најчесто се позиционирани во рамки на сектори или организациски единици задолжени за меѓународна соработка (Сектор за меѓународна

соработка и соработка со УНЕСКО, во чии рамки се одделенијата за билатерална и мултилатерална соработка), програмска поддршка или развој на културните дејности, без постоење на посебна организациска структура чија примарна надлежност би била културната дипломатија како самостојна област. Ова укажува дека меѓународната културна активност е институционално интегрирана во постојните културни политики, но не и стратешки издвоена како инструмент на мека моќ.

Ваквата организациска поставеност има директни импликации врз степенот на стратешка координација и континуитет на активностите. Отсуството на јасно профилирана институционална единица или интерресорски механизам ја ограничува можноста за: долгорочно планирање, систематско следење на резултатите и поврзување на културните активности со пошироките надворешнополитички цели. Како резултат на тоа, културната дипломатија во рамки на Министерството за култура останува претежно имплицитна категорија, присутна во практиката, но недоволно институционализирана на стратешко и организациско ниво.

Дополнително, анализата укажува на отсуство на формализирани механизми за меѓуинституционална координација, особено во однос на Министерството за надворешни работи. Иако во пракса постои соработка меѓу двете институции, најчесто таа се одвива ад хок, проектно или персонално, без јасно утврдени: процедури, заеднички цели или заеднички индикатори за успех. Во документите на Министерството за култура ретко се среќаваат референции на заедничко стратешко планирање или институционализирана координација со дипломатската мрежа на државата.

Ваквата институционална поставеност сугерира дека културната дипломатија не е препознаена како интерресорска политика која бара хоризонтална координација, туку останува ограничена во рамките на ресорната логика на Министерството за култура. Овој пристап ја засилува фрагментацијата меѓу културната политика и надворешната политика, при

што културните активности во странство се третираат како самостојни културни настани, а не како дел од интегрирана стратегија за меѓународно позиционирање на државата.

Во рамки на институционалните механизми преку кои Министерството за култура ја реализира меѓународната културна соработка, значајно место заземаат билатералните договори и програмите за културна соработка склучени со други држави. Овие договори претставуваат формална правна основа за соработка во области, како: размена на уметници и културни професионалци, организирање изложби и фестивали, институционална соработка меѓу културни установи, како и образовни и стручни програми во областа на културата.

Анализата на документите покажува дека ваквите договори се конципирани првенствено како инструмент за олеснување на меѓународната културна размена и одржување на континуитет во соработката со други држави, особено во рамки на: регионалната соработка, европските партнерства и мултилатералните културни иницијативи. Во тој контекст, тие функционираат како административна и програмска рамка која овозможува реализација на конкретни активности, но ретко се поврзуваат со поширока стратешка визија за културата како инструмент на мека моќ или како дел од надворешнополитичкото позиционирање на државата.

Отсуството на експлицитно поврзување на билатералните договори со концептот на културна дипломатија укажува на доминантно секторски пристап кон меѓународната културна соработка, во кој културата се третира како област на професионална и институционална размена, а не како интегриран инструмент на јавната или надворешната политика. Како резултат на тоа, иако постои релативно развиена мрежа на формални договорни рамки, нивниот потенцијал за стратешка употреба во насока на градење меѓународен имиџ и долгорочно позиционирање на државата останува ограничен.

Во текот на анализираниот период (2014–2024), не се забележуваат значајни структурни промени кои би укажале на институционално зајакнување или реартикулација на улогата на Министерството за култура во областа на културната дипломатија. И покрај повремените декларативни заложби за поголема меѓународна видливост на националната култура, тие не се проследени со: јасни институционални реформи, стабилни координациски механизми или долгорочни програмски рамки.

Оттука, институционалната анализа покажува дека Министерството за култура функционира како носител на поединечни меѓународни културни активности, но не и како централна стратешка институција за културна дипломатија. Оваа состојба создава структурни ограничувања за систематско користење на културата како инструмент на мека моќ и го продлабочува јазот меѓу потенцијалот на културната дипломатија и нејзината практична институционална артикулација.

Од перспектива на теоретските пристапи кон културната дипломатија разработени во претходните поглавја, ваквата состојба може да се интерпретира како ограничено ниво на институционализација на културната дипломатија. Иако културните активности и меѓународните партнерства постојат и континуирано се реализираат, нивната поврзаност со стратешките цели на надворешната политика останува недоволно артикулирана, што го намалува потенцијалот на културата да функционира како кохерентен ресурс на мека моќ во меѓународните односи.

5.1.1.3 Стратешки приоритети и програмски фокуси – Министерство за култура

Анализата на стратешките приоритети и програмските фокуси во документите на Министерството за култура укажува дека меѓународната

димензија на културната политика е присутна, но не и систематски артикулирана во форма на јасна стратегија за културна дипломатија. Наместо тоа, меѓународните активности се јавуваат како составен дел на пошироките програмски рамки, најчесто преку годишните програми за култура и преку поддршка на конкретни проекти со меѓународна компонента.

Во однос на содржинските приоритети, документите покажуваат континуирана поддршка на одредени културни области кои традиционално имаат поголема меѓународна видливост, како што се: изведувачките уметности (театар, музика, танц), филмската уметност, визуелните уметности и културното наследство. Овие области најчесто се третираат како носители на националната културна репрезентација во странство, при што поддршката се реализира преку учество на: фестивали, изложби, гостувања и меѓународни соработки.

Сепак, анализата укажува дека ваквите приоритети ретко се експлицитно поврзани со пошироки надворешнополитички цели или со концептот на мека моќ. Изборот на програмски фокуси најчесто се темели врз: уметнички, професионални или традиционални критериуми, а не врз стратешка проценка за нивниот потенцијал за: меѓународно позиционирање, брендирање или долгорочно влијание врз странските јавности. На тој начин, културната дипломатија функционира имплицитно, преку збир на културни активности, без јасно дефинирана логика на влијание.

Во однос на географскиот фокус, документите покажуваат извесна концентрација на активности во европскиот простор, особено во рамки на: регионалната соработка, европските културни мрежи и програмите поврзани со европската интеграција. Истовремено, присуството на културни активности надвор од Европа е поретко и најчесто се реализира преку ад хок иницијативи или во рамки на мултилатерални формати. Недостасува јасна географска стратегија којашто би утврдила приоритетни региони или држави во

согласност со надворешнополитичките интереси на Република Северна Македонија.

Посебно значаен аспект е прашањето на континуитетот. Анализата на документите во периодот 2014–2024 укажува дека програмските фокуси и приоритети значително варираат од година во година, во зависност од: политичките, институционалните и буџетските околности. Иако одредени културни настани и формати се јавуваат континуирано, тие ретко се вградени во долгорочни програмски рамки со јасно дефинирани: цели, индикатори и очекувани ефекти. Ваквиот пристап ја ограничува можноста за акумулирање на мека моќ и за градење препознатливи културни наративи на меѓународната сцена.

Дополнително, во анализираните документи ретко се среќаваат референции на систематска евалуација на меѓународните културни активности. Отсуството на индикатори за успех и механизми за следење на резултатите го отежнува проценувањето на ефективноста на програмските фокуси и нивниот придонес кон пошироките цели на надворешната политика. На тој начин, програмските приоритети остануваат ориентирани кон реализација на активности, а не кон постигнување на мерливи дипломатски или ефекти на репутација.

Оттука, може да се заклучи дека Министерството за култура располага со значаен програмски потенцијал и разновидност на меѓународни културни активности, но дека овие активности не се интегрирани во кохерентна стратегија за културна дипломатија. Стратешките приоритети и програмските фокуси се дефинирани претежно во рамки на секторската културна логика, без јасна поврзаност со концептот на мека моќ и со долгорочните надворешнополитички цели на државата.

5.1.1.4 Јаз меѓу декларативните цели и практичната артикулација – Министерство за култура

Анализата на документите на Министерството за култура во периодот 2014–2024 година укажува на постоење извесен јаз меѓу декларативно поставените цели поврзани со меѓународната културна соработка и нивната практична артикулација во конкретни политики и програмски механизми. Иако во стратешките документи културата често се препознава како средство за: меѓународна афирмација, промоција на националниот идентитет и јакнење на меѓународната соработка, овие цели ретко се преведуваат во: јасно структурирани инструменти, мерливи резултати или долгорочни програмски рамки.

На декларативно ниво, културата се позиционира како значаен елемент на меѓународното претставување на државата, при што се нагласува нејзината улога во градењето позитивен имиџ и во унапредувањето на меѓународната видливост. Сепак, анализата покажува дека овие формулации најчесто остануваат на ниво на општи цели, без: прецизно дефинирани индикатори за успех, временски рамки или механизми за следење и евалуација. Отсуството на вакви елементи го отежнува проценувањето на ефективноста на културните активности од перспектива на културната дипломатија како инструмент на мека моќ.

Дополнително, во документите ретко се среќава јасна врска меѓу стратешките цели и распределбата на ресурсите. Годишните програми за култура овозможуваат финансирање на значителен број меѓународни активности, но тие најчесто се реализираат како поединечни проекти, без нивно поврзување во поширока стратешка целина. Ваквиот проектно ориентиран пристап создава динамична културна активност, но истовремено ја ограничува можноста за континуирано градење на меѓународна културна присутност и препознатливост.

Јазот меѓу декларативното и практичното ниво е особено видлив во отсуството на систематска евалуација на резултатите од меѓународните

културни активности. Во анализираните документи ретко се предвидени механизми за мерење на влијанието на културните програми врз: меѓународните перцепции, институционалната соработка или долгорочните надворешнополитички цели. Како резултат на тоа, културната дипломатија се јавува како збир на активности чија вредност се подразбира, но не и аналитички се следи или мери.

Овој јаз може делумно да се објасни и преку институционалната позиција на Министерството за култура, чиј примарен мандат е насочен кон развојот на културниот сектор, а не кон надворешнополитичко позиционирање. Во отсуство на јасно дефинирана интеринституционална рамка со Министерството за надворешни работи, меѓународните културни активности остануваат претежно секторски ориентирани, без целосна интеграција во пошироката стратегија на надворешната политика.

Анализата на документите на Министерството за култура укажува дека, иако културата континуирано се препознава како важен елемент на меѓународното претставување на државата, културната дипломатија ретко е експлицитно концептуализирана како самостоен стратешки инструмент со јасно дефинирани: цели, индикатори и механизми за евалуација. Наместо тоа, активностите поврзани со меѓународната културна соработка најчесто се јавуваат во рамки на пошироки програмски и проектни активности, без нивно систематско поврзување со надворешнополитичките приоритети и со концептот на мека моќ. Ваквата поставеност укажува на доминантно програмски, а не стратешки пристап кон културната дипломатија, што придонесува за дисконтинуитет во приоритетите и ограничена институционална видливост на културата како надворешнополитички ресурс. Во таа смисла, наодите од анализата ја поддржуваат истражувачката претпоставка дека институционалната фрагментација и недоволната стратешка артикулација претставуваат клучни ограничувања за поефективно позиционирање на културната дипломатија во рамки на националните политики.

Оттука, може да се заклучи дека културната дипломатија во рамки на документите на Министерството за култура постои претежно во имплицитна форма — како потенцијал и како практика, но не и како експлицитно артикулиран и стратешки управуван инструмент на мека моќ. Ваквата поставеност упатува на ограничен степен на концептуална и стратешка артикулација на културната дипломатија во рамки на културните политики, што има директни импликации врз нејзината институционална видливост и координација со пошироките надворешнополитички цели. Овој наод претставува важна аналитичка основа за натамошната компаративна анализа со документите на Министерството за надворешни работи, каде се очекува поинаква институционална логика и различно позиционирање на културната дипломатија.

5.1.2. Министерство за надворешни работи

Во овој дел се анализираат стратешките и програмските документи на Министерството за надворешни работи на Република Северна Македонија во периодот 2014–2024 година, со цел да се утврди позиционирањето на културата во рамките на надворешната политика и јавната дипломатија на државата. Анализата се спроведува врз основа на истата аналитичка рамка применета во претходниот дел, што овозможува компаративно согледување на институционалните пристапи кон културната дипломатија и нејзината интеграција во инструментите на меката моќ.

Надворешната политика на Северна Македонија се темели врз: стратешки определби за евроатлантска интеграција, регионална стабилност, развој на добрососедски односи и активно учество во мултилатералните процеси. Овие приоритети се артикулираат преку клучни стратешки и нормативни документи, вклучувајќи: национални стратегии за надворешна политика, програмски документи на Владата, безбедносно-одбранбени

стратегии и билатерални и мултилатерални договори.⁸⁹ Во ваквиот стратешки контекст, надворешната политика ги интегрира целите поврзани со: членството во НАТО, процесот на пристапување кон Европската Унија, економската дипломатија и заштитата на националните интереси во услови на динамична меѓународна средина.⁹⁰

Министерството за надворешни работи има централна улога во: формулирањето, координацијата и спроведувањето на овие приоритети, делувајќи како институционален посредник меѓу националните политики и меѓународниот систем. Покрај традиционалните дипломатски функции, институцијата придонесува кон: развојот на јавната и културната дипломатија, промоцијата на меѓународниот имиџ на државата и унапредувањето на мултилатералната соработка.⁹¹ Во таа смисла, Министерството претставува значаен носител на инструментите на мека моќ, особено преку: поддршката на културната размена, дипломатските културни активности и интеринституционалната соработка во културниот сектор.

Сепак, ефективноста на овие активности често е условена од: ограничени ресурси, степенот на институционална координација и нивото на стратешка интеграција на културната дипломатија во рамките на пошироките цели на надворешната политика. Овие предизвици ја нагласуваат потребата од појасно поврзување на: дипломатските, културните и комуникациските инструменти со цел поефикасно користење на меката моќ и поодржливо меѓународно позиционирање на државата.

⁸⁹ Министерство за надворешни работи на Република Северна Македонија, *Стратегиски приоритети на надворешната политика* (Скопје: МНР, различни изданија).

⁹⁰ Влада на Република Северна Македонија, *Програма за работа на Владата* (Скопје: Влада на РСМ, различни години).

⁹¹ Министерство за надворешни работи на Република Северна Македонија, *Годишни извештаи и програмски документи* (Скопје: МНР, различни години).

Во таква институционална и стратешка рамка, културната дипломатија се јавува како комплементарен инструмент на надворешната политика, при што соработката меѓу Министерството за надворешни работи и Министерството за култура добива особено значење за: унапредување на меѓународната видливост, градењето на доверба и јакнењето на симболичките ресурси на државата.

Анализата е насочена кон начинот на кој културната дипломатија е именувана и концептуализирана во: дипломатските документи, распределбата на надлежности меѓу институциите, стратешките и географските приоритети, како и степенот на интеграција на културата во пошироките цели на надворешната политика. Ваквиот пристап овозможува проценка дали културата се третира како периферен елемент на дипломатската активност или како стратешки ресурс на меката моќ.

Оттука, компаративната анализа на документите на двете институции овозможува идентификување на: континуитетите, разликите и потенцијалните институционални јазови во пристапот кон културната дипломатија, што упатува на потребата од појасна концептуализација и посистематска интеграција на културата како инструмент на меката моќ во надворешната политика на малите држави.

5.1.2.1 Концептуализација на културната дипломатија – Министерство за надворешни работи

Анализата на стратешките и програмските документи на Министерството за надворешни работи покажува дека културната дипломатија ретко се јавува како експлицитно дефиниран поим, но нејзините содржински елементи се присутни во рамки на пошироките концепти на: јавна дипломатија, меѓународна промоција и градење на меѓународниот имиџ на

државата. За разлика од документите на Министерството за култура, каде културната димензија се третира првенствено како дел од културната политика, во документите на Министерството за надворешни работи културата најчесто се јавува како инструмент во функција на надворешнополитичките цели.

Во анализираниот период (2014–2024), културните активности најчесто се поврзуваат со: дипломатската презентација на државата, промоцијата на националниот идентитет и јакнењето на меѓународната видливост. Притоа, културата се позиционира како средство за унапредување на билатералните односи и позитивната перцепција на државата во странство. Во таа смисла, културната дипломатија имплицитно се интегрира во пошироките активности на јавната дипломатија, без јасна концептуална или стратешка автономија.

Дополнително, анализата покажува дека терминолошкиот корпус во документите на Министерството за надворешни работи почесто се потпира врз формулации како: „промоција на државата“, „културно претставување“, „меѓународна афирмација“ или „јавна дипломатија“, што укажува на инструментален пристап кон културата како ресурс за надворешнополитичко позиционирање. Овој пристап е во согласност со пошироките практики на малите држави, каде културните ресурси се користат како дополнителен канал за меѓународна комуникација и влијание, но истовремено може да доведе до недоволно јасно разграничување меѓу културната дипломатија и другите форми на дипломатска активност.

Отсуството на експлицитна дефиниција на културната дипломатија како самостојна стратешка категорија укажува дека таа во институционалната логика на Министерството за надворешни работи се третира повеќе како функционален сегмент на јавната дипломатија, отколку како посебна политика со сопствени: цели, индикатори и механизми на имплементација. Баквата концептуализација има директни импликации врз степенот на институционална координација со Министерството за култура и врз можноста

за развивање на долгорочна и интегрирана стратегија за културна дипломатија.

5.1.2.2 Институционална поставеност и надлежности – Министерство за надворешни работи

Анализата на институционалната поставеност во документите на Министерството за надворешни работи укажува дека културната димензија на надворешната политика е позиционирана во рамки на пошироките активности на јавната дипломатија и меѓународната промоција на државата, без јасно дефинирана организациска структура или посебна стратешка рамка посветена исклучиво на културната дипломатија. Културните активности најчесто се третираат како дел од дипломатските активности на дипломатско-конзуларните претставништва и како инструмент за унапредување на билатералните односи и меѓународната видливост.

Во рамките на организациската структура на Министерството за надворешни работи, *Секторот за јавна дипломатија и соработка во културата* има надлежности поврзани со: планирањето, координацијата и имплементацијата на активностите во областа на јавната дипломатија и меѓународната културна соработка. Според официјалниот опис, секторот: подготвува годишни планови и извештаи за работа, координира активности насочени кон информирање на странската јавност, придонесува за промоција на европските интеграции и демократскиот развој, како и за афирмација на државата како атрактивна дестинација за бизнис, туризам и образование. Дополнително, секторот: учествува во изработка на стратегии во областа на јавната дипломатија, ја унапредува меѓународната културна соработка, иницира партнерства со граѓанскиот сектор, координира со други институции и ја следи работата на дипломатско-конзуларните претставништва и културно-информативните центри во странство.

Иако функционалниот опсег на секторот опфаќа активности коишто суштински припаѓаат на културната дипломатија — особено во делот на културната промоција, меѓународната културна размена и градењето на меѓународниот имиџ — терминот културна дипломатија не е експлицитно употребен во дефинирањето на неговите надлежности. Дополнително, во институционалниот опис не е предвидена систематска анализа и евалуација на ефективноста на културните промотивни активности, ниту, пак, механизми за проценка на нивната усогласеност со пошироките надворешнополитички цели на државата. Ваквата поставеност упатува на постоење на оперативна имплементација на културни дипломатски активности, но истовремено и на ограничена аналитичка и концептуална институционализација на културната дипломатија како инструмент на меката моќ.⁹²

Во анализираниот период не се идентификуваат јасно формализирани механизми за постојана меѓуинституционална координација меѓу Министерството за надворешни работи и Министерството за култура во однос на планирањето и реализацијата на културно-дипломатските активности. Координацијата, според документите, најчесто се одвива врз ад хок основа, во зависност од: конкретни проекти, меѓународни настани или билатерални иницијативи. Ова укажува на постоење на функционална, но не и системски уредена соработка, што може да влијае врз континуитетот и стратешката усогласеност на активностите.

Отсуството на експлицитна концептуализација на културната дипломатија, како и недостигот од институционализирани механизми за евалуација на нејзината ефективност и усогласеност со надворешнополитичките цели, укажува на постоење јаз меѓу практичната имплементација на културните активности и нивната стратешка артикулација

⁹² Министерство за надворешни работи на Република Северна Македонија, *Правилник за внатрешна организација – Сектор за јавна дипломатија и соработка во културата*, официјална веб-страница на Министерството.

како инструмент на меката моќ, што претставува значајно недоволно истражено поле во контекстот на малите држави.

Во споредба со Министерството за култура, каде културната дипломатија произлегува од секторските културни политики, во рамки на Министерството за надворешни работи таа се јавува како инструментална компонента на надворешнополитичката комуникација. Оваа разлика во институционалната логика има директно влијание врз распределбата на надлежностите, при што Министерството за култура ја носи програмската и содржинската димензија, додека Министерството за надворешни работи ја обезбедува дипломатската инфраструктура и меѓународниот канал за нејзина реализација.

5.1.2.3 Стратешки приоритети и програмски фокуси – Министерство за надворешни работи

Анализата на стратешките и програмските документи на Министерството за надворешни работи има за цел да утврди дали културната димензија на дипломатијата е експлицитно препознаена и концептуализирана на стратешко ниво, како и дали постои конзистентност меѓу институционалната практика и нормативната рамка во третманот на културата како ресурс на меката моќ. Анализата укажува дека културната дипломатија во институционална смисла најчесто се позиционира како составен дел од пошироката рамка на јавната дипломатија и меѓународната соработка, а не како посебно дефинирана политика со автономна стратешка структура. Во официјалните документи, културата се јавува како инструмент за: унапредување на меѓународната видливост, градење позитивен имиџ и зајакнување на билатералните односи, при што нејзината институционална артикулација останува распределена меѓу повеќе организациски нивоа.

Во рамки на Министерството за надворешни работи, активностите поврзани со културната дипломатија најчесто се интегрирани во организациските единици задолжени за: јавна дипломатија, меѓународна соработка или билатерални односи, без постоење на посебна, јасно профилирана организациска единица чија примарна надлежност би била културната дипломатија. Овој модел укажува на функционална, но не и целосно институционализирана поставеност, во која културните активности се реализираат како дел од пошироки дипломатски активности, наместо како самостојна стратешка област.

Клучен инструмент за спроведување на културната дипломатија во практиката претставува дипломатско-конзуларната мрежа на Република Северна Македонија. Амбасадите и конзулатите имаат значајна улога во: иницирањето, координацијата и логистичката поддршка на културни настани, изложби, фестивали и други форми на културно претставување во странство. Преку оваа мрежа, културната дипломатија се реализира како дел од редовните активности на дипломатските претставништва, при што културата се користи како средство за: воспоставување контакти, зајакнување на билатералните односи и промоција на националниот идентитет. Северна Македонија не располага со формализирана мрежа на културни аташеи во дипломатско-конзуларните претставништва, при што културната дипломатија се реализира преку: дипломатскиот персонал, културно-информативните центри и проектни активности, што укажува на имплицитен и ресурсно условен институционален модел.

Тоа го потврдува и анализата на документите којашто укажува дека степенот на институционална систематизација на овие активности е ограничен. Културните активности во рамки на ДКП мрежата најчесто зависат од: иницијативата на поединечни дипломатски претставништва, расположливите финансиски средства и тековните политички приоритети, што резултира со нерамномерна географска распределба и отсуство на долгорочен програмски континуитет. Во документите ретко се среќаваат јасно

дефинирани механизми за координација меѓу Министерството за надворешни работи и Министерството за култура во однос на планирањето и реализацијата на културно-дипломатските активности.

Во рамки на институционалната инфраструктура на културната дипломатија, посебно место заземаат културно-информативните центри во странство, кои претставуваат најблиска форма до институционализирано културно присуство на државата надвор од дипломатските претставништва. Во анализираниот период, вакви центри функционираат во неколку регионални и европски градови, меѓу кои: Софија, Белград, Истанбул, Загреб и Тирана. Нивната улога се состои во: организирање културни настани, промоција на современото и традиционалното културно творештво, поддршка на културната размена и обезбедување континуитет во културното присуство на државата во странство.

Мрежата на културно-информативни центри на Северна Македонија доминантно е концентрирана во земјите од регионот и во непосредното европско соседство, што укажува на приоритет на културната соработка во блиската географска околина. Сепак, имајќи предвид дека евроинтеграцијата претставува централна надворешнополитичка цел на државата, ваквата географска распределба на културната инфраструктура отвора прашања за степенот на усогласеност меѓу стратешките приоритети и инструментите на културната дипломатија. Ограниченото институционално присуство на културната дипломатија во поширокиот европски и глобален простор може да укажува на ресурсни ограничувања, но истовремено и на недоволно стратешко позиционирање на културната промоција како поддршка на процесот на европска интеграција и јакнење на меѓународната видливост на државата.

За разлика од моделите присутни кај поголемите држави, кои располагаат со автономни културни институти со сопствени буџети и програмска независност, културно-информативните центри на Република Северна Македонија функционираат во тесна институционална врска со

дипломатските претставништва и националните институции. Оваа поставеност овозможува флексибилност и адаптивност, но истовремено ја ограничува можноста за долгорочно стратешко планирање и систематска изградба на културно присуство.

Оттука, институционалната анализа покажува дека Министерството за надворешни работи има клучна оперативна улога во спроведувањето на културната дипломатија, но дека организациската поставеност останува претежно функционална и проектно ориентирана, без јасно дефинирана институционална рамка која би овозможила долгорочна стратешка координација и интеграција на културата како централен инструмент на меката моќ.

Ваквата институционална поставеност укажува дека културната дипломатија во Република Северна Македонија функционира како резултат на паралелно дејствување на повеќе институции и организациски нивоа, при што улогите и надлежностите секогаш не се јасно систематизирани во единствена стратешка рамка. Отсуството на централен координационен механизам, како и различното институционално разбирање на културната дипломатија – како културна соработка, промотивна активност или дел од пошироката јавна дипломатија – придонесува за појава на фрагментирани практики и ограничена долгорочна стратешка конзистентност. Во таа смисла, институционалната структура идентификувана во анализираните документи индиректно ги потврдува почетните истражувачки претпоставки дека културната дипломатија не е доволно стратешки артикулирана и дека недостигот од јасна интеринституционална координација претставува значајна структурна пречка за нејзино поефективно функционирање како инструмент на меката моќ.

5.1.2.4 Јаз меѓу декларативни цели и практична артикулација – Министерство за надворешни работи

Анализата на документите на Министерството за надворешни работи укажува на постоење на одреден јаз меѓу декларативното препознавање на културата како важен елемент на меѓународното претставување на државата и нејзината конкретна институционална и програмска артикулација. Иако културата во повеќе документи се споменува како средство за: јакнење на меѓународната видливост, градење позитивен имиџ и развивање билатерални односи, овие цели ретко се придружени со јасно дефинирани оперативни механизми, индикатори за успешност или систематски модели за евалуација на резултатите.

Во најголем број случаи, културните активности се третираат како дел од пошироките активности на јавната дипломатија, без нивно посебно концептуално или стратешко издвојување. Ова резултира со ситуација во која културната дипломатија функционира повеќе како инструмент за поддржување на тековните дипломатски приоритети, отколку како самостојно артикулирана политика со долгорочни цели. Отсуството на експлицитни индикатори дополнително ја отежнува можноста за проценка на ефективноста на културните активности и нивниот придонес за пошироките надворешнополитички цели.

Дополнително, анализата укажува на ограничена институционална формализација на координацијата со Министерството за култура и другите релевантни актери во областа на културната соработка. Иако во пракса постојат форми на соработка, тие ретко се систематизирани во стратешките документи, што создава простор за фрагментиран пристап и зависност од индивидуални иницијативи или краткорочни приоритети.

Во оваа смисла, културната дипломатија во документите на Министерството за надворешни работи се јавува како нормативно прифатен,

но институционално недоволно разработен инструмент на мека моќ. Јазот меѓу декларативното ниво и практичната артикулација не произлегува од целосно отсуство на активности, туку од недостиг на долгорочна стратешка рамка која би овозможила: континуитет, мерливост и системска интеграција на културната димензија во надворешната политика.

Овој наод претставува важна аналитичка основа за следниот дел од емпириската анализа, во кој институционалните поставки и декларативните рамки ќе се споредат со перцепциите на културните практичари и согледувањата на носителите на одлуки, со цел да се утврди до кој степен идентификуваниот јаз се рефлектира и во практичната реализација на културната дипломатија.

Анализата на стратешките и институционалните документи укажува дека културната дипломатија во Република Северна Македонија е присутна во нормативната и програмската рамка, но најчесто во индиректна и фрагментирана форма, без јасна и конзистентна стратешка артикулација како самостоен инструмент на меката моќ. Иако документите на Министерството за култура и Министерството за надворешни работи препознаваат различни аспекти на меѓународната културна соработка и културната промоција, анализата покажува: ограничена институционална координација, отсуство на заедничка стратешка рамка и недоволно развиени механизми за мерење на ефектите од културно-дипломатските активности. Овие наоди ја потврдуваат претпоставката дека културната дипломатија функционира повеќе како збир на поединечни политики и практики отколку како систематски управуван надворешнополитички ресурс.

Во таа смисла, анализата на документи обезбедува институционален и нормативен контекст за натамошната емпириска анализа, но истовремено, отвора прашање за тоа како ваквата поставеност се перципира од страна на актерите кои директно учествуваат во културната продукција и меѓународната културна соработка. Оттука, во следниот дел фокусот се пренесува кон

анализата на резултатите од анкетното истражување, со цел да се испитаат перцепциите на стручната јавност за: ефективноста, видливоста и стратешката кохерентност на културната дипломатија како инструмент на меката моќ.

5.2 Анализа на резултатите од анкетното истражување

5.2.1 Опис на примерокот

Во зададената временска рамка за истражувањето, онлајн анкетата целосно ја пополнија 80 испитаници. Имајќи предвид дека станува збор за специфична и релативно ограничена таргет популација, стручни лица со професионална вклученост во: културата, културната политика и културната дипломатија во Република Северна Македонија, намерниот примерок од N=80 испитаници се смета за соодветен и методолошки оправдан, бидејќи овозможува прибирање на релевантни, експертски засновани ставови од клучни чинители во системот.

Дополнително, примената на комбиниран методолошки пристап, кој ги интегрира квантитативните податоци и квалитативните наоди, овозможува подлабинско разбирање на феноменот и ја зголемува аналитичката валидност на истражувањето. Во овој контекст, големината на примерокот е соодветна за: експлораторна, дескриптивна и експланаторна анализа, овозможувајќи релевантни, контекстуално засновани и аналитички продлабочени сознанија за: состојбите, перцепциите и структурните предизвици поврзани со културната дипломатија како инструмент на меката моќ.

Во примерокот се застапени испитаници од различни професионални сектори: академската заедница (25 %), независната културна сцена (19 %), културни институции (15 %), НВО сектор (12 %), дипломатска служба и амбасади (9 %), како и министерства и други државни институции (6 %), додека 14 % се изјасниле како „друго“. Ова укажува на структурно разновиден

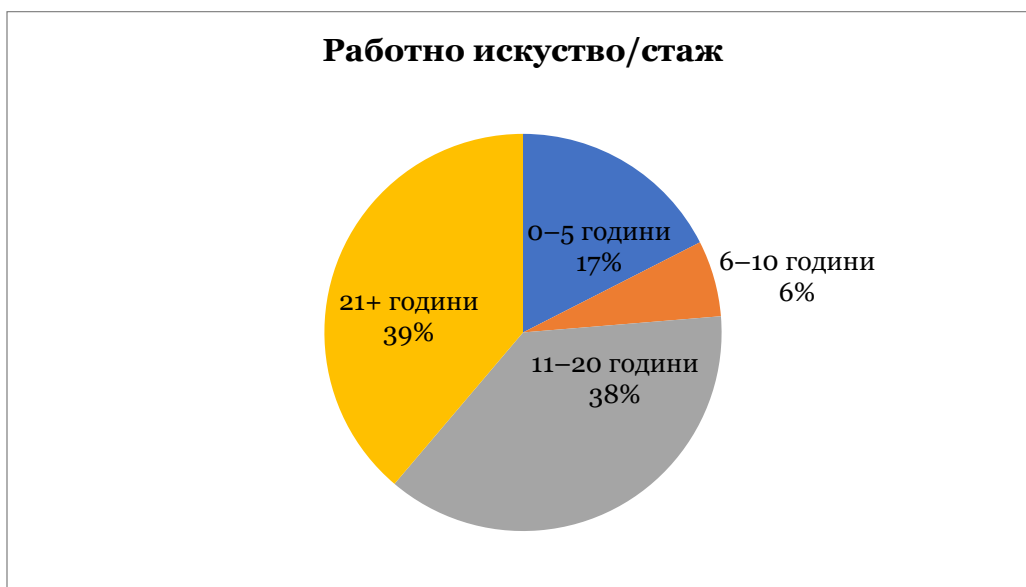
примерок со учество на актери од повеќе релевантни полиња поврзани со културата и културната дипломатија.

Графикон 1. Работен сектор

Во однос на работното искуство, 39 % од испитаниците имаат 21 и повеќе години стаж, 38 % имаат меѓу 11 и 20 години, 17 % имаат 0–5 години, а 6 % имаат 6–10 години искуство. Распределбата покажува дека примерокот опфаќа и искусни професионалци и лица во порана фаза од кариерата.

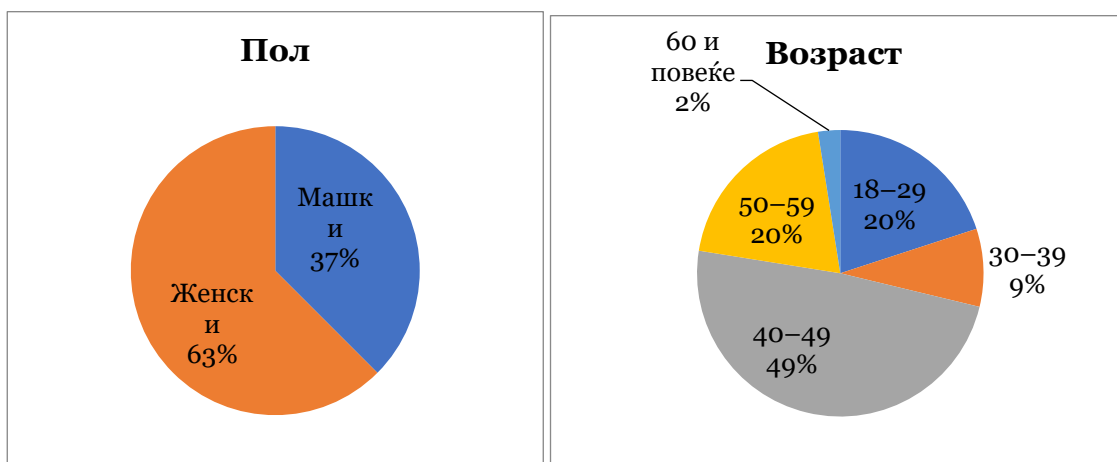
Графикон 2. Работно искуство/стаж

Во примерокот 63 % се жени, а 37 % мажи, што укажува на релативно балансирана, иако нееднаква, родова структура.

Во однос на возраста, 49 % од испитаниците се на возраст 40-49 години, 20 % се 18-29 години, 20 % се 50-59 години, 9 % се 30-39 години, а 2 % се 60 и повеќе години. Оваа распределба укажува дека примерокот опфаќа повеќе генерациски групи, со најголемо учество на лица во средна професионално-кариерна фаза.

Графикон 3. Полова и возрасна структура на примерокот

Ваквата структура на примерокот, која опфаќа испитаници од различни сектори поврзани со: културата, дипломатијата и академската сфера, како и лица со значително работно искуство (77 % со над 10 години стаж), укажува на присуство на зрела професионална популација. Ова дополнително ја зголемува релевантноста и валидноста на добиените наоди, бидејќи станува збор за испитаници со акумулирано практично и институционално искуство во областите што се предмет на истражувањето.

5.2.2. Дистрибуција на одговорите по поединечни ајтеми

Графиконот покажува дека 79 % од испитаниците учествувале во програми и настани со меѓународна културна компонента во последните 10 години, додека 21 % не учествувале. Овој податок укажува дека најголемиот дел од примерокот има директно искуство со меѓународната културна соработка, што дополнително ја зголемува релевантноста и валидноста на нивните процени за културната дипломатија. Високото ниво на практично искуство овозможува ставовите да се темелат врз конкретна професионална ангажираност, а не само на теоретска перцепција.

Графикон 4. Учество во програми и настани со меѓународна културна компонента

Учеството на испитаниците во меѓународни културни програми најчесто се реализира на покана на странска институција или организација (32,5 %). Овој податок укажува дека иницијативата за соработка често доаѓа однадвор, што може да се толкува како постоење на интерес за македонската културна продукција, но и како ограничена проактивност на домашните институции.

Помал процент, или 18,8 % од испитаниците учествуваат во рамки на организација на матичната институција, додека 16,2 % настапуваат во сопствена режија, што упатува на индивидуална иницијатива и самостојно

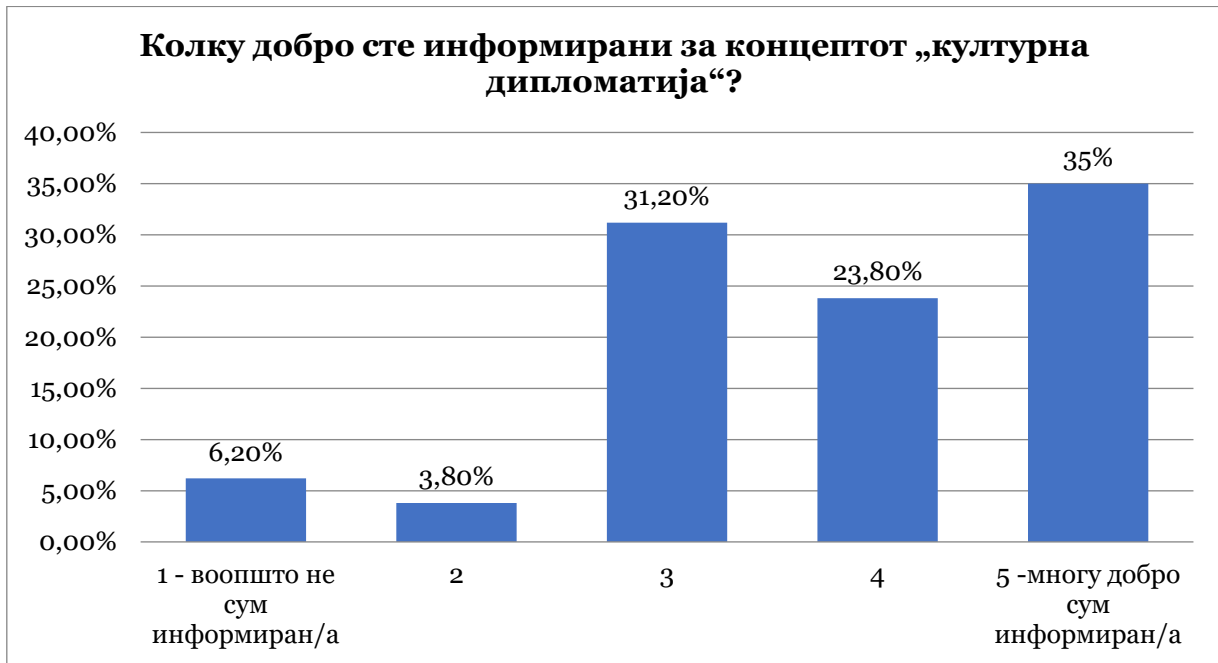
пробивање на меѓународната сцена. Само 10 % учествуваат на покана на амбасада, што може да се интерпретира како релативно скромна улога на дипломатско-конзуларната мрежа во иницирањето културни активности.

Графикон 5. Начин на вклучување во меѓународни културни активности

Резултатите покажуваат релативно високо ниво на информираност за концептот „Културна дипломатија“. Најголем дел од испитаниците се оцениле со 5 – многу добро информирани (35 %), додека 23,8 % се оцениле со 4. Средната категорија (3) ја избрале 31,2 % од испитаниците. Ниска информираност (1 и 2) пријавиле вкупно 10 % од испитаниците (6,2 % и 3,8 %). Овие резултати укажуваат дека примерокот во голема мера е запознаен со поимот и содржината на културната дипломатија, што дополнително ја зајакнува релевантноста и експертскиот карактер на добиените ставови во истражувањето.

Графикон 6. Ниво на информираност за концептот „Културна дипломатија“

* Средна вредност $m=3.78$ ($SD=1.158$).

Распределбата на одговорите укажува на умерена и воздржана проценка за влијанието на културната дипломатија врз имиџот на државата во последните 10 години. Најголем дел од испитаниците ја избрале оцената 3 (37,5 %), што упатува на перцепција за ограничен или делумно видлив ефект. Оценките 4 (21,2 %) и 5 (10 %) заедно изнесуваат 31,2 %, што покажува дека приближно една третина од испитаниците сметаат дека културната дипломатија во поголема мера придонесува за подобрување на имиџот. Од друга страна, 7,5 % ја оцениле со 1, а дури 23,8 % со 2, што укажува дека околу 31,3 % имаат критичка или негативна перцепција за нејзиниот ефект.

Вкупната слика упатува на отсуство на јасно доминантна позитивна проценка и на постоење поделени ставови, со благо поместување кон умерена проценка на влијанието.

Графикн 7. Перцепција за влијанието на културната дипломатија врз имиџот на државата

* Средна вредност $m=3.02$ ($SD=1.079$).

Резултатите укажуваат на умерена и претежно воздржана проценка за придонесот на културната дипломатија во унапредувањето на меѓународните односи на државата. Најголем дел од испитаниците ја избрале оцената 3 (41,2 %), што упатува на перцепција дека придонесот постои, но не е изразено силен.

Оценките 4 (16,2 %) и 5 (1,2 %) кумулативно изнесуваат 17,4 %, што покажува дека релативно мал дел од испитаниците сметаат дека културната дипломатија во голема мера придонела за подобрување на билатералните и мултилатералните односи. Од друга страна, 10 % ја оцениле со 1, а 31,2 % со 2, односно вкупно 41,2 % имаат ниска или критичка проценка за нејзиниот придонес.

Овие податоци укажуваат дека перципираниот ефект врз меѓународните односи е ограничен и не се доживува како значајно структурно влијание, туку повеќе како делумен и недоволно консолидиран придонес.

Графикон 8. Перцепција за придонесот на културната дипломатија во меѓународните односи

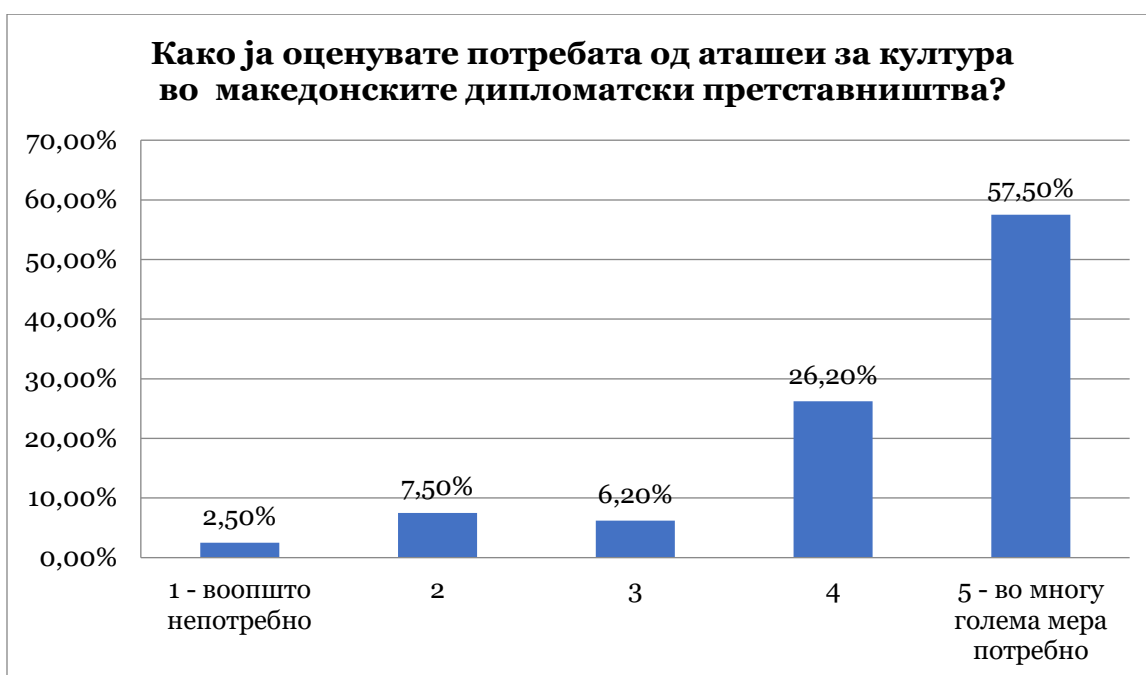
Средна вредност $m=2.68$ ($SD=.911$).

Се забележува високо изразена поддршка за потребата од аташеи за култура во македонските дипломатски претставништва. Повеќе од половина, или 57,5 % од испитаниците ја оцениле потребата со највисоката вредност 5, а дополнителни 26,2 % со оценка 4. Тоа значи дека кумулативно 83,7 % сметаат дека оваа позиција е потребна во голема или многу голема мера.

Средната оценка (3) е застапена со 6,2 %, додека ниските оценки (1 и 2) вкупно изнесуваат само 10 %. Овие наоди укажуваат на силен консензус во стручната јавност дека професионализирањето на културната дипломатија преку воведување или зајакнување на функцијата културен аташе претставува

клучен структурен чекор за унапредување на меѓународното културно претставување на државата.

Графикон 9. Потребата за воведување културни аташеи во дипломатските претставништва

Средна вредност $m=4,29$ ($SD=1.046$).

Се регистрира високо ниво на согласност со сите тврдења поврзани со концептот на мека моќ. Највисока средна вредност има тврдењето дека „меката моќ е значајна за малите држави“ ($M = 4,46$), што укажува на силна свесност за нејзината стратешка улога во контекст на држава со ограничени „тврди“ ресурси.

Високо се оценети и ставовите дека „националните вредности и наследството влијаат врз меѓународната перцепција“ ($M = 4.25$) и дека „културата е клучен ресурс за меѓународното влијание на РС Македонија“ ($M = 4.19$), што потврдува стабилна концептуална поддршка за културната димензија на меката моќ.

Високи вредности бележат и тврдењата дека „културната промоција е поефикасна од политичките пораки“ ($M = 4,09$) и дека „Македонија има потенцијал за развој на мека моќ“ ($M = 4,06$). Вкупно земено, резултатите покажуваат изразено позитивна перцепција и силна нормативна поддршка за концептот на мека моќ и улогата на културата во надворешната политика.

Графикон 10. Перцепции за меката моќ и улогата на културата во надворешната политика

Резултатите укажуваат на претежно ниско ниво на согласност со сите тврдења поврзани со институционалната поддршка, при што сите средни вредности се околу или под 2 на скалата од 1 до 5.

Најниска оценка има тврдењето дека „финансиската поддршка на културните иницијативи е соодветна“ ($M = 1.80$), што укажува на изразено критичка перцепција во однос на ресурсната поддршка. Ниско е оценето и постоењето механизми за мерење на влијанието ($M = 1.99$), како и јасно

дефинираната институционална рамка ($M = 1.99$), што сигнализира недоволна систематизација и евалуациски капацитет.

Нешто повисоки, но сè уште ниски вредности, бележат тврдењата дека МНР активно ги поддржува културните иницијативи ($M = 2.16$) и дека постојат јасни критериуми за избор на проекти ($M = 2.12$), како и дека Министерството за култура и туризам има стратегија за меѓународно претставување ($M = 2.04$).

Вкупно земено, резултатите упатуваат на доминантна перцепција за: слаба институционална координација, ограничени финансиски капацитети и недоволно јасна стратешка рамка во областа на културната дипломатија.

Графикон 11. Перцепции за институционалната поддршка на културната дипломатија

Податоците укажуваат на претежно ниска согласност со тврдењата поврзани со ефективност на културната дипломатија.

Највисока средна вредност има тврдењето дека Македонија преку културата гради позитивен имиџ во странство ($M = 3.10$), што упатува на умерена и резервирана проценка на реалниот имиџ-ефект.

Останатите индикатори бележат вредности под теоретската средина на скалата (3): автентичноста и репрезентативноста на содржините ($M = 2.62$), институционалниот капацитет ($M = 2.25$), вклученоста на креативниот сектор ($M = 2.21$), транспарентноста на изборот на проекти ($M = 2.05$) и јасно поставените цели и задачи ($M = 2.01$).

Во целина, резултатите укажуваат на умерено негативна перцепција за институционалната и оперативната ефективност на културната дипломатија.

Графикон 12. Перципирана ефективност на културната дипломатија

Резултатите покажуваат јасна концентрација на перципираниот придонес кон културното претставување на земјата во странство кај аудиовизуелниот сектор. Дури 82,5 % од испитаниците го издвојуваат секторот „Филм, ТВ, видео, анимација и визуелни ефекти (VFX)“ како најзначаен носител на меѓународна видливост, што го позиционира овој сегмент како доминантен инструмент на културна проекција.

На второ место се „Изведувачки и визуелни уметности“ со 41,3 %, а веднаш потоа „Музика и аудио продукција“ со 38,8 %, што укажува дека живата и сценската култура има значајна улога во надворешната културна презентација. „Културно наследство и музеи“ се посочени од 33,8 % од испитаниците, додека „Гастрономија/традиционална кујна“ се јавува кај 28,8 %, што ја потврдува важноста на традиционалните и идентитетски елементи во културната дипломатија.

Средно ниво на препознатливост имаат „Занаети и традиционално творештво“ (18,8 %) и „Архитектура“ (12,5 %), додека „Издаваштво“ (11,3 %) и „Фотографија“ (7,5 %) се релативно помалку истакнати.

Најниско рангирани се „Видеоигри“ (5,0 %), „Дизајн“ (5,0 %), „Радио и телевизија“ (3,8 %) и „Интерактивни дигитални медиуми“ (2,5 %), што укажува дека дигиталните и интерактивните форми сè уште не се перципираат како клучни носители на меѓународната културна видливост. Сепак, ваквата перцепција не кореспондира со нивниот реален придонес кон креативната економија на земјата, со потенцијал за трансформација во мека моќ. Овие сектори бележат: развој, иновативност и регионална, а во одредени сегменти и поширока меѓународна препознатливост, особено во областа на видеоигрите, дизајнот и дигиталната продукција. Оттука, може да се заклучи дека постои извесен јаз меѓу нивниот фактички потенцијал и пазарната видливост, од една страна, и перцепцијата за нивната улога во културната дипломатија, од друга страна.

Генерално, структурата на одговорите укажува дека културната дипломатија во јавната перцепција сè уште се врзува претежно за традиционални и класични уметнички форми, додека новите дигитални креативни индустрии имаат ограничена препознатливост како стратешки ресурс на мека моќ.

Графикон 13. Сектори со најголем придонес за меѓународната културна видливост

Според вас, кои креативни индустрии најмногу придонесуваат за културното претставување на земјата во странство?

Во продолжение, резултатите укажуваат на претежно умерена до ниска согласност со тврдењата поврзани со постојните активности во рамки на културната дипломатија.

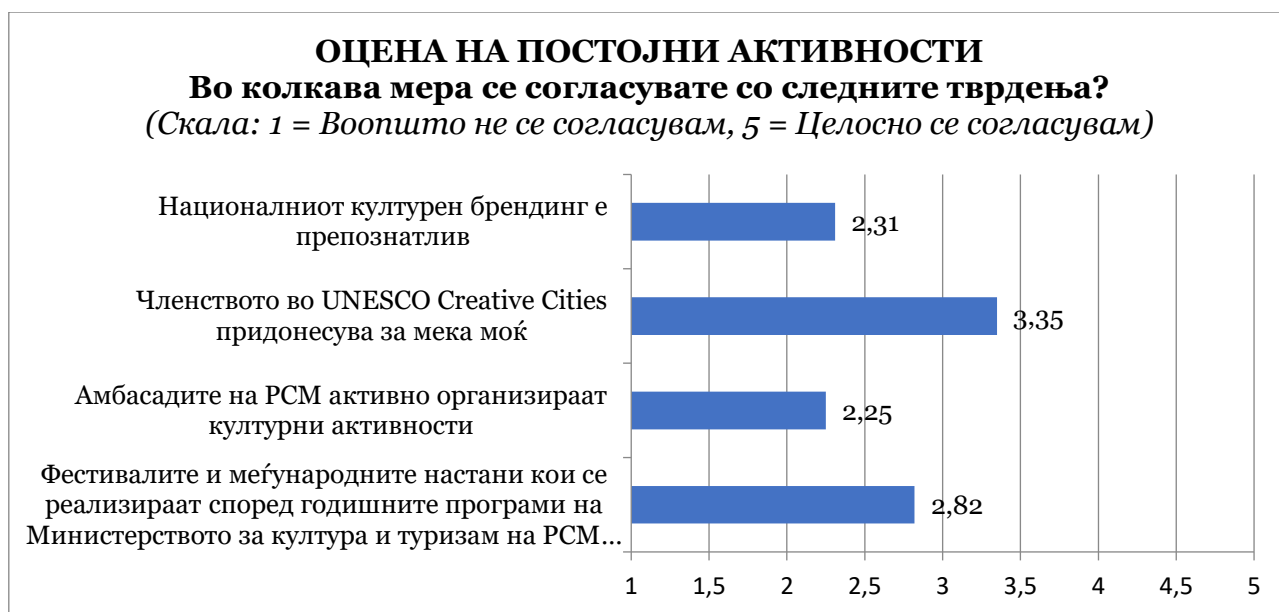
Највисока средна вредност има тврдењето дека членството во UNESCO Creative Cities придонесува за мека моќ ($M = 3.35$), што укажува на умерено позитивна перцепција дека меѓународните мрежи и иницијативи имаат потенцијал да ја зајакнат видливоста на државата.

Фестивалите и меѓународните настани реализирани според годишните програми се оценети со $M = 2.82$, што е под теоретската средина на скалата (3) и укажува на негативна или критичка оценка за нивната релевантност и ефект.

Пониски вредности бележат тврдењата дека националниот културен брендинг е препознатлив ($M = 2.31$) и дека амбасадите активно организираат културни активности ($M = 2.25$). Овие резултати укажуваат на доминантно критичка перцепција во однос на: видливоста, координацијата и интензитетот на активностите.

Во целина, графиконот сугерира дека поединечни иницијативи се препознаваат како потенцијално значајни, но постојните активности не се перципираат како доволно: систематични, препознатливи и ефективни во функција на културната дипломатија.

Графикон 14. Оцена на постојните активности во областа на културната дипломатија

Резултатите укажуваат на многу високо ниво на согласност со тврдењата поврзани со потенцијалот за унапредување на културната дипломатија. Највисока средна вредност има тврдењето дека е потребна национална стратегија за културна дипломатија ($M = 4.71$), што покажува силен консензус

за неопходноста од јасна и систематизирана стратешка рамка. Високо е оценето и тврдењето дека РС Македонија има неискористен потенцијал во културната дипломатија ($M = 4.67$), што укажува на перцепција дека постојат значајни, но недоволно активирани ресурси. Испитаниците во многу голема мера се согласуваат и дека културната дипломатија може да придонесе за економски развој и туризам ($M = 4.59$), како и дека културата може да биде централна компонента на надворешната политика ($M = 4.32$). Нешто пониска, но сепак висока вредност, има тврдењето дека специјализирани центри за култура во странство би придонеле за успешна културна дипломатија ($M = 4.00$).

Во целина, резултатите покажуваат силно изразена подготвеност и визија за унапредување, што е во контраст со пониските оценки за тековната институционална и оперативна состојба.

Графикон 15. Потенцијал за унапредување на културната дипломатија

Резултатите од рангирањето на чинителите според потенцијалот што го имаат за унапредување на културната дипломатија покажуваат дека

испитаниците најголем потенцијал за унапредување на културната дипломатија им припишуваат на Министерството за култура и туризам ($M = 3.20$) и Министерството за надворешни работи ($M = 3.59$). Со оглед на тоа што пониската средна вредност означува повисока позиција на ранг-листата, овие резултати укажуваат дека носечката улога во процесот се перципира првенствено како државна и институционално централизирана.

Културните институции и центри ($M = 3.67$), дипломатските претставништва ($M = 3.81$) и независната културна сцена ($M = 3.85$) се позиционирани во средишниот дел од ранг-листата. Нивната релативно блиска средна вредност укажува дека тие се препознаваат како значајни оперативни и програмски чинители, но не како примарни носители на системската трансформација.

Образовните и научните институции ($M = 4.60$) и особено дијаспората ($M = 5.27$), се рангирани со повисоки средни вредности, што значи дека им се припишува релативно помал потенцијал во однос на останатите актери. Овој наод не мора да значи дека нивната улога е објективно незначајна, туку дека во перцепцијата на стручната јавност тие не се сметаат за централни институционални двигатели на културната дипломатија.

Во целина, распределбата на ранг-листите упатува на доминантно институционален модел на перцепција, во кој државните ресори се сметаат за главни актери, додека пошироките мрежни и транснационални актери (дијаспората и академската заедница) се перципираат како периферни во однос на процесот на системско унапредување.

Табела 3. Ранг на чинителите според потенцијалот што го имаат за унапредување на културната дипломатија (при

што 1 значи прво место/најголем потенцијал, а 7 последно место/најмал потенцијал).

Ранг	Клучни актери во културната дипломатија	Средна оцена
1	Министерство за култура и туризам	3.20
2	МНР	3.59
3	Културни институции и центри	3.67
4	Дипломатски претставништва	3.81
5	Независна културна сцена	3.85
6	Образовни и научни институции	4.60
7	Дијаспора	5.27

Графиконот во продолжение покажува дека сите наведени фактори се перципираат како релевантни пречки или предизвици, со средни вредности над теоретската средина на скалата (3). Како најизразена пречка се издвојува финансиската поддршка ($M = 4.34$), по што следуваат: стратешко планирање ($M = 4.25$), меѓуинституционалната координација ($M = 4.09$) и институционалните капацитети ($M = 4.05$).

Овие резултати укажуваат дека клучните слабости се лоцираат во системските и структурните аспекти на културната дипломатија. Високи оценки имаат и процесот на избор на културни проекти ($M = 3.95$) и меѓународната видливост ($M = 3.95$), што дополнително ја нагласува потребата од појасни процедури и посилно позиционирање на земјата во меѓународен контекст.

Пониски, но сè уште релативно високи вредности бележат: соработката со граѓанскиот сектор ($M = 3.74$), дигиталните капацитети ($M = 3.69$) и соработката со бизнис секторот ($M = 3.69$), што укажува дека и овие области се препознаваат како значајни и секундарни во однос на финансиските и стратешките ограничувања. Во целина, резултатите упатуваат на перцепција дека главните бариери за ефективна културна дипломатија се поврзани со недоволна финансиска и стратешка поддршка и со слаба институционална координација.

Графикон 17. Перципирани пречки и предизвици за ефективна културна дипломатија

5.2.3. Наративна анализа на отворените прашања од анкетниот прашалник

Со цел продлабочување на квантитативните наоди, беа анализирани две отворени прашања од анкетниот прашалник, при што испитаниците можеа слободно да го изразат своето мислење. Одговорите беа тематски кодирани и групирани според доминантни наративни линии, при што беа идентификувани повторувачки мотиви и вредносни позиции.

▪ Според ваше мислење, кои се клучните елементи на културната дипломатија на РС Македонија?

Наративната анализа на одговорите покажува дека испитаниците културната дипломатија на Република Северна Македонија ја перципираат како систем со значителен потенцијал, но недоволно институционално развиен и стратешки консолидиран. Наместо стабилна и континуирана

политика, културната дипломатија најчесто се опишува како збир од поединечни и ад хок иницијативи, зависни од моменталните политички и институционални околности.

Доминантниот наратив во одговорите не е само опис на постојната состојба, туку содржи јасна нормативна компонента, испитаниците не зборуваат само за тоа што постои, туку и за тоа што треба да постои. Оттука, културната дипломатија се јавува како недовршен проект што треба да биде: институционално реорганизиран, професионализиран и ослободен од политичка зависност.

Најсилната тематска линија се однесува на отсуството на долгорочна стратегија и институционални капацитети. Ова се артикулира преку оценки дека културната дипломатија сè уште не е доволно развиена и дека функционира без: јасна визија, план и континуитет.

Примери на автентични и анонимизирани одговори во форма на изјави:

„Културната дипломатија сè уште не е доволно развиена, нема капацитети, нити институционални, нити стратешки, нити финансиски...“

„Во моментов нема видлива стратегија за културна дипломатија.“

„Елементи кои недостасуваат: стратегија, план, реформирање на Министерството за култура и соработка со МНР.“

Втората значајна наративна линија се однесува на дисбаланс меѓу традиционалното културно наследство и современата културна продукција. Испитаниците забележуваат дека официјалното претставување претежно се потпира врз историски и традиционални елементи, додека: современата културна сцена, независните автори и новите уметнички форми остануваат маргинализирани. Во повеќе одговори се нагласува дека токму современата продукција, особено: филмот, музиката, литературата и независната сцена, ја

создава реалната меѓународна видливост на земјата, често како резултат на индивидуални, а не институционални напори. Овој дисбаланс упатува на судир меѓу културата како симболичко наследство и културата како: жива, продуктивна и извозно-ориентирана креативна практика што, во суштина, ја дефинира современата логика на културната дипломатија.

Примери на автентични и анонимизирани одговори во форма на изјави:

„Моментално, дипломатијата е водена од националистички интереси, при што фокусот е ставен само на традиционалното културното наследство (...) и верски установи. Дипломатијата е сведена на минимум насоченост кон комуникација со современата култура и уметност со другите земји и заедници, а претставителноста на земјата на странските културни саеми е загрижувачка и не е во дослух со она што е актуелно и потребно во 21 век.“

„...многу ограничена во претставување на содржините, коишто, главно, се фиксирани на национално материјално културно наследство и историја, за сметка на независната и современа културна сцена.“

„Во последните десетина години, како резултат на индивидуален напор, а не на институционална стратегија, филмската уметност дефинитивно ја претставува Македонија насекаде во светот.“

„Промоција на современа културна и уметничка продукција, филмска продукција и фестивалска дистрибуција; субвенции за меѓународни музички настапи.“

Третата значајна тема ја потенцира улогата на уметниците како неформални културни амбасадори. Испитаниците укажуваат дека државата недоволно ги препознава и поддржува оние уметници и автори кои веќе имаат меѓународен успех, што создава јаз меѓу културната реалност и официјалната културна политика. Во таа смисла, културната дипломатија се гледа како процес што треба да ги интегрира токму највидливите културни актери.

Примери на автентични и анонимизирани одговори во форма на изјави:

„Земјата треба да ги поддржи сите уметници кои успеваат да изградат кариера надвор од рамките на државата и да ги вклучи во креирање на стратегија за културна дипломатија.“

„Поддршка за мобилност на уметници и продукции, како и создавање услови за нивно активно меѓународно присуство.“

„Претставување на уметниците во странство, бидејќи тие се најголемите промотори на земјата.“

Силен мотив во одговорите е и потребата од долгорочна меѓународна соработка. Наместо изолирани културни настани, испитаниците ја истакнуваат потребата од: постојана размена на уметници, учество во меѓународни мрежи, копродукции, преводи и партнерства кои градат континуирано присуство и доверба.

Примери на автентични и анонимизирани одговори во форма на изјави:

„Јасна национална културна нарација, континуитет и професионална промоција на современата уметност и културното наследство, силни институции и мрежа на партнери (амбасади, музеи, фестивали, универзитети), поддршка за мобилност на уметници и продукции, преводи и меѓународни копродукции, активна дијаспора како природен амбасадор, мултикултурна и повеќејазична видливост и дигитална комуникација што гради доверба и присуство, не само настан, туку позиционирање.“

„Преводи и меѓународни копродукции како инструмент за долгорочна културна размена и видливост.“

„Меѓународни соработки, размена на уметници, професори, студенти и креативци.“

„Културната дипломатија на Македонија треба да се темели врз јасна стратегија и координација (меѓу МНР и Министерство за култура),

активна мрежа преку дипломатски мисии и КИЦ, паметна комбинација на културно наследство и современа креативна продукција, силни партнерства со ЕУ, регионот и дијаспората, како и мерливи, континуирани програми што градат доверба и препознатливост.“

Мултикултурниот карактер на општеството, исто така, се препознава како потенцијална компаративна предност. Дел од испитаниците ја гледаат можноста државата да се позиционира преку вредности на културна разновидност и интеркултурен дијалог, наместо исклучиво преку историски наративи.

Примери на автентични и анонимизирани одговори во форма на изјави:

„Мултикултурализмот како разновидно, неетноцентрично афирмирање на сите културни агенти и капацитети во Македонија.“

„Мултикултурна традиција која што е автентична и автохтона.“

„Македонија мора да се промовира во светот како интеркултурен политички систем.“

„Културно-историско наследство во поширок, инклузивен и плурален контекст.“

Културата, дополнително, се препознава како инструмент на мека моќ, којшто може да придонесе за: подобрување на меѓународниот имиџ, туристичката привлечност и економските врски. Сепак, перцепцијата е дека овој потенцијал не е доволно стратешки искористен.

Примери на автентични и анонимизирани одговори/изјави:

„Државата треба јасно да го приоритизира овој сегмент, којшто би се користел како мека моќ, во промовирање на меѓународната сцена.“

„Ова би придонело за промоција на нашата земја, врзување со дијаспората и, секако, би играла улога и од економски и туристички аспект.“

„СР Македонија и во однос на културното наследство и во однос на современата културна и уметничка продукција, веројатно својата дипломатска мисија, но дури и развојната економија, најмногу и најрелевантно може да ја води преку културната дипломатија, се разбира не само со промоција на продукцијата, туку и преку застапување и воспоставување на соработнички меѓународни програми.“

Низ повеќе одговори се провлекува и суптилен, но конзистентен мотив на недоверба за институционалното управување со културата, што се опишува како: селективно, стихијно и често непрофесионално. Повеќе испитаници директно укажуваат дека е неопходна департизација на културниот сектор и создавање политика што нема да зависи од политичките промени. Ова укажува дека проблемот не се перципира само како организациски, туку и како прашање на легитимитет и визија.

Примери на автентични и анонимизирани одговори/изјави:

„Таа е селективна и партиска и не е во дослух со реалните постигнувања на уметниците и културните работници кои имаат одсув во странство.“

„Пред сè, департизација на културниот сектор и правење на стратегија која што нема да зависи од тоа кој следен ќе биде на власт.“

„Стручност, искуство и меритократија.“

„ ... непартиски аташеи за култура во сите дипломатски претставништва и нивна меѓусебна соработка.“

▪ ***Кои структурни реформи би ја подобриле културната дипломатија на РС Македонија?***

Анализата на одговорите на прашањето за структурните реформи покажува дека испитаниците не бараат изолирани интервенции, туку системска реконфигурација на културната дипломатија.

Општиот тон на одговорите е јасно критички во однос на постојната институционална пракса, но истовремено, и конструктивен, со конкретни предлози за систематизација и професионализација. Во целина, одговорите ја позиционираат културната дипломатија како поле на потенцијална стратешка трансформација, чија реализација зависи од воспоставување: институционализирана, професионална и мерлива културна политика.

Најдоминантната тема во, речиси, сите одговори е потребата од: јасна, инклузивна и долгорочна национална стратегија за културна дипломатија. Испитаниците инсистираат дека културната дипломатија моментално се реализира: фрагментирано, проектно и ад хок, без конзистентна рамка, јасно определени приоритети и мерливи цели. Во таа смисла, како клучен реформски чекор се предлага: креирање стратегија со акциски план, дефинирани тематски фокуси и систем за следење на резултатите преку индикатори и евалуација. Во повеќе одговори, стратегијата се поврзува и со потребата од јасно артикулиран културен наратив за тоа што државата сака да проектира надворешно, како и со избор на приоритетни области или културни продукти коишто имаат меѓународна релевантност.

Примери на автентични и анонимизирани одговори/изјави:

„Национална стратегија за културна дипломатија.“

„Формирање јасен систем: национална стратегија и годишен акционен план со приоритети.“

„Јасна национална стратегија за културна дипломатија, со мерливи цели.“

„За почеток е потребна национална стратегија.“

„Стратегија која што би ја изработила независна комисија составена од експерти.“

„Креирање на стратегија за конкретен одреден временски период.“

Втората силна тематска линија се однесува на меѓуинституционалната координација и управување. Испитаниците нагласуваат дека постои несоодветна или нејасна распределба на надлежности и недоволна функционална соработка меѓу: Министерството за култура и туризам, Министерството за надворешни работи и дипломатско-конзуларната мрежа. Како решение, испитаниците често предлагаат формирање формално меѓуресорско координативно тело за културна дипломатија со јасни надлежности и програмски цели, коешто би ја обединило работата на министерствата и другите релевантни чинители, со цел да се надмине сегашната фрагментација и недоволна институционална координација. Неколку одговори дополнително инсистираат дека институционалниот модел треба да биде стабилен и континуиран, а не зависен од тековни политички приоритети.

Примери на автентични и анонимизирани одговори/изјави:

„Подобра координација меѓу: Министерството за култура, Министерството за надворешни работи и дипломатско-конзуларните претставништва.“

„Формирање трајно меѓуресорско координативно тело.“

„Јасно дефинирани сектори, оддели во Министерството за култура и во МНР.“

„Создавање посебни оддели за културната дипломатија во МНР и Министерството за култура.“

„Институционална координација и управување.“

Покрај управувачките аспекти, значаен дел од одговорите се фокусираат на финансиски и програмски реформи. Најчести се барањата за: зголемување на буџетот, воспоставување повеќегодишно и предвидливо финансирање, како и формирање наменски фондови за: интернационализација, преводи,

резиденции, турнеи и копродукции. Во тој контекст, се истакнува потребата за транспарентни и континуирани повици, поедноставување на процедурите за логистика и патувања и поголема автономија на културно-информативните центри и амбасадите во одлучувањето за културните активности.

Примери на автентични и анонимизирани одговори/изјави:

„Зголемен и транспарентен буџет за меѓународни културни проекти.“

„Повеќегодишни буџети и транспарентни повици за меѓународни проекти.“

„Поголем буџет за култура.“

„Да се зголеми и зајакне финансирањето во културата.“

„Посебни финансиски фондови.“

„Правично финансирање на проектите од важност.“

Во повеќе одговори се нагласува професионализацијата и деполитизацијата како структурен предуслов за ефикасност. Испитаниците посочуваат дека културната дипломатија бара компетентен кадар со културна писменост, менаџерски и меѓународни компетенции, што треба да се обезбеди преку јасни критериуми за: избор, обуки, мандати и професионални стандарди, особено за културните аташеи и персоналот во мрежата на културни центри. Истовремено, се нагласува: департизација на културните институции, транспарентност при финансирањето и објективност при евалуацијата, како одговор на перцепцијата дека политизацијата создава неефикасност и неправичност.

Примери на автентични и анонимизирани одговори/изјави:

„Реформите за културната дипломатија да ги работат вистинските луѓе, со докажан кредибилитет, а не случајни партиски работници.“

„Избор на квалитетни дипломати и поединци, а не на случајни минувачи.“

„Поставување образовани космополити на одлучувачки позиции.“

„Стручност, едукација, транспарентност.“

Како посебно важен реформски приоритет се издвојува систематското вклучување и поддршка на независната културна сцена и современите уметнички практики. Во одговорите се провлекува став дека државата не може одржливо да се претставува надворешно ако претходно не ги зајакне внатрешните капацитети за: културна продукција, инфраструктура, законска рамка и економска сигурност на културните работници. Дел од испитаниците предлагаат и функционални модели на соработка меѓу јавниот и граѓанскиот сектор, како и развој на хибридни институционални форми, со цел да се намали јазот меѓу јавните установи и независните актери.

Примери на автентични и анонимизирани одговори/изјави:

„Поддршка за независна сцена.“

„Активна вклученост на независниот културен сектор.“

„Стратегија на активно поддржување на независните индивидуи.“

„Јакнење на независен културен сектор, повеќе финансии.“

„Вклучување на независниот културен сектор.“

Во поновите и пошироки визии за реформи, се јавува и темата за дигитализација и современи алатки за промоција. Се предлага: развој на дигитални платформи за промоција и архивирање, засилување на меѓународната видливост преку дигитални канали и користење современи технологии како виртуелна и проширена реалност за интерпретација на културното наследство и културниот „сторителинг“. Ова упатува на препознавање дека меката моќ во современ контекст се гради и преку

дигитална присутност и паметна комуникација, не само преку традиционални настани.

Примери на автентични и анонимизирани одговори/изјави:

„Дигитална платформа ‘Култура на Македонија’ за промоција и архивирање.“

„Дигитализација на културното наследство.“

„Поддршка за дигитална промоција и дистрибуција на нашата уметност.“

„Да се искористат потенцијалите на виртуелната и проширената реалност заедно со вештачката интелигенција.“

Дел од одговорите ја нагласуваат потребата од: поширока мобилизација на ресурсите преку активна вклученост на дијаспората, партнерства со приватниот сектор и меѓународна соработка со релевантни културни институции и мрежи. Овие предлози ја прошируваат логиката на културната дипломатија надвор од теснодржавните механизми и упатуваат на модел на соработки кои создаваат континуитет и ефект.

Примери на автентични и анонимизирани одговори/изјави:

„Поголема поддршка за меѓународна мобилност и копродукции.“

„Фонд за: преводи, турнеи, резиденции и копродукции.“

„Поврзување на македонските уметници со светските центри.“

Сумирано, наративната анализа покажува дека стручната јавност ја препознава културната дипломатија како важен потенцијал и инструмент на меката моќ, но главниот проблем го лоцира во недоволната институционална операционализација. Најчесто спомнатите реформи се насочени кон: стратешка рамка, координација, стабилно финансирање, професионализација и деполитизација, како и системска поддршка на независниот и современиот културен сектор.

Овие квалитативни наоди се конзистентни со квантитативните резултати и дополнително ја зајакнуваат аргументацијата за јазот меѓу високото вреднување на културната дипломатија како идеја и слабата перцепција за нејзина практична институционална изведба.

5.2.4. Анализа на внатрешна конзистентност на инструментот

За проверка на внатрешната конзистентност на скалите кои ги мерат главните теоретски конструкти поврзани со перцепцијата на културната дипломатија и меката моќ, беше пресметан коефициентот Cronbach's Alpha⁹³ во статистичкиот пакет SPSS.

Добиените вредности на Cronbach's Alpha укажуваат на високо ниво на внатрешна конзистентност кај конструктите. Скалата „Институционална поддршка“ покажува исклучително висока релијабилност ($\alpha = .911$), што укажува на силна кохерентност на ајтемите кои ја мерат институционалната рамка и координација. Скалите „Перцепции за мека моќ“ ($\alpha = .886$), „Ефективност на културната дипломатија“ ($\alpha = .884$) и „Пречки и предизвици“ ($\alpha = .878$) демонстрираат висока внатрешна конзистентност, додека „Потенцијал за унапредување“ покажува солидна релијабилност ($\alpha = .807$). Сите овие вредности се над препорачаниот праг од $\alpha \geq .70$, што ја потврдува интерната кохерентност на ајтемите и оправданоста за нивно агрегирање во композитни индекси.

Скалата „Оцена на постоечки активности“ покажа пониска вредност на Cronbach's Alpha ($\alpha = .670$), што укажува на умерена внатрешна конзистентност. Имајќи предвид дека скалата содржи мал број ајтеми (4), и дека конструкцијата опфаќа повеќе аспекти со потенцијална перцептивна хетерогеност и станува збор за наменски развиен инструмент, вредноста $\alpha = .670$ може да се смета за методолошки прифатлива во експлораторна фаза на

⁹³ Lee J. Cronbach, „Coefficient Alpha and the Internal Structure of Tests,” *Psychometrika* 16, no. 3 (1951): 297–334.

инструментална валидизација, особено затоа што елиминацијата на поединечни ајтеми не доведува до значајно зголемување на коефициентот.

Табела 3. Внатрешна конзистентност на скалите (Cronbach's Alpha)

Теоретски конструкти	Cronbach's Alpha	Број на ајтеми	Релијабилност
Перцепции за мека моќ	.886	5	$\alpha \geq 0.70$
Институционална поддршка	.911	7	$\alpha \geq 0.70$
Ефективност на културната дипломатија	.884	6	$\alpha \geq 0.70$
Оцена на постоечки активности	.670	4	$\alpha < 0.70$
Потенцијал за унапредување	.807	5	$\alpha \geq 0.70$
Пречки и предизвици	.878	9	$\alpha \geq 0.70$

5.2.5. Факторска анализа

Со цел проверка на конструктивната валидност на наменски креираниот инструмент, беше спроведена експлораторна факторска анализа (Principal Axis Factoring) со облична ротација (Direct Oblimin), во согласност со теоретската поставеност дека латентните димензии на културната дипломатија се меѓусебно поврзани. Изборот на Principal Axis Factoring е во согласност со препораките во литературата за анализа на латентни конструкти во општествените науки, каде фокусот е на идентификување заедничка варијанса, а не на редукција на податоци.⁹⁴ Вредностите во факторската корелациска матрица укажуваат на умерена меѓуфакторска поврзаност ($r < .50$), што укажува на задржана аналитичка разграниченост на конструктите.

⁹⁴ Lawrence R. Fabrigar, Duane T. Wegener, Robert C. MacCallum, and Erin J. Strahan, „Evaluating the Use of Exploratory Factor Analysis in Psychological Research,” *Psychological Methods* 4, no. 3 (1999): 272–299; Jason W. Costello and Jason Osborne, „Best Practices in Exploratory Factor Analysis: Four Recommendations for Getting the Most from Your Analysis”, *Practical Assessment, Research & Evaluation* 10, no. 7 (2005): 1–9.

Табела 4. КМО и Bartlett тест

Индикатор	Вредност
КМО	.826
Bartlett's χ^2	2075.211
Df	630
P	< .001

Kaiser–Meyer–Olkin мерката за примерочна соодветност изнесува КМО = .826, што, согласно критериумите предложени од Kaiser, укажува на добра соодветност на податоците за факторска анализа.⁹⁵ Bartlett's тестот на сферичност беше статистички значаен ($\chi^2(630) = 2075.211$, $p < .001$), што потврдува соодветна интеркорелација меѓу ајтемите за издвојување латентни фактори.⁹⁶

Во согласност со теоретската рамка, бројот на фактори беше фиксиран на шест, соодветно на шесте концептуално дефинирани скали/конструкти:

- 1) Перцепции за мека моќ;
- 2) Институционална поддршка;
- 3) Ефективност на културната дипломатија;
- 4) Оцена на постоечки активности;
- 5) Потенцијал за унапредување;
- 6) Пречки и предизвици.

Извлечените шест фактори објаснуваат 60.64 % од вкупната варијанса, што се смета за солидно ниво на објаснета варијанса во рамките на општествените науки и укажува на структурна кохерентност на инструментот. Ова ниво на објаснета варијанса е во согласност со емпириските стандарди во

⁹⁵ Henry F. Kaiser, „An Index of Factorial Simplicity”, *Psychometrika* 39, no. 1 (1974): 31–36.

⁹⁶ M. S. Bartlett, „A Note on the Multiplying Factors for Various χ^2 Approximations”, *Journal of the Royal Statistical Society. Series B (Methodological)* 16, no. 2 (1954): 296–298.

општествените истражувања, каде вредности над 50 % се сметаат за прифатливи при анализа на повеќедимензионални конструкти.

Табела 5. Објаснета варијанса (*Extraction Sums of Squared Loadings*)

Фактор	% од варијанса	Кумулативно %
1	30.310	30.310
2	16.540	46.851
3	5.383	52.234
4	3.371	55.605
5	2.713	58.318
6	2.320	60.638

5.2.6. Интерпретација на факторската структура

Перцепции за мека моќ: Ајтемите од оваа скала се групираат во заеднички фактор со високи факторски товари (.683–.864), што укажува на изразена еднодимензионалност и силна латентна кохерентност на конструктот. Овој резултат дополнително ја потврдува конвергентната валидност на скалата.

Институционална поддршка: Ајтемите поврзани со институционалната рамка, стратешкото планирање, финансиската поддршка, механизмите за избор и институционалната координација се поврзуваат со доминантен фактор, со товари во опсег од .509 до .919. Висината на овие товари укажува на стабилна и структурно јасна институционална димензија.

Ефективност на културната дипломатија: Ајтемите што се однесуваат на перципираните резултати од културната дипломатија, како што се: градење позитивен имиџ, репрезентативност на културните содржини и меѓународна видливост, формираат засебна латентна компонента, со факторски товари во опсег од приближно .42 до .61. Овие вредности укажуваат

на стабилна, иако умерено изразена латентна структура, очекувана кај перцептивни социјални конструкти, што упатува на разграничување меѓу структурните предуслови и перципираните исходи.

Оцена на постоечки активности: Оваа скала покажува препознатлива факторска позиционираност, при што примарните товари се движат во умерен опсег (приближно .43–.59). Кај дел од ајтемите се забележуваат умерени вкрстени товари ($\approx$.40), што може да се објасни со концептуалната блискост со димензијата на ефективност и институционална поддршка. Ваквата појава е во согласност со наодите во литературата дека концептуално сродни димензии може да покажат делумно емпириско совпаѓање,⁹⁷ особено во услови на ограничувања на примерокот.

Потенцијал за унапредување: Ајтемите поврзани со неискористениот потенцијал и потребата од стратешко унапредување формираат засебна латентна димензија, со факторски товари во опсег од .56 до .61. Овие вредности укажуваат на конзистентна, но умерено диференцирана развојна перспектива на културната дипломатија, јасно разграничена од тековната институционална состојба.

Пречки и предизвици: Ајтемите што се однесуваат на институционални и ресурсни ограничувања се групираат во засебен фактор, со негативни товари во опсег од –.43 до –.75. Висината на овие товари укажува на релативно силна латентна конзистентност на конструктот, при што негативниот знак ја рефлектира инверзната насока на скалата (повисоки вредности означуваат поголеми перципирани пречки).

Добиените показатели (КМО = .826; $\chi^2(630) = 2075.211$, $p < .001$; 60.64 % објаснета варијанса) обезбедуваат емпириска поддршка за шестдимензионалната структура на инструментот. Согласно препораките во

⁹⁷ Costello, Patrick J. M., and Martin Osborne. *Researching, Evaluating and Improving Your Own Practice*. London: Routledge, 2005.

литературата,⁹⁸ ваквата структура може да се смета за теоретски конзистентна и емпириски одржлива во рамките на експлораторна фаза на валидизација.

Во комбинација со високите вредности на Cronbach's Alpha кај пет од шесте скали, резултатите укажуваат на задоволителни мерни својства, односно на стабилна внатрешна конзистентност и конструктивна валидност на инструментот.

Табела 6. Помурана Pattern Matrix (Principal Axis Factoring, Direct Oblimin, suppression $\geq .40$)

Ајтеми	F1	F2	F3	F4	F5	F6
Културата е клучен ресурс		.809				
Меката моќ е значајна		.798				
Националните вредности влијаат		.757				
Културната промоција е поефикасна		.864				
Потенцијал за развој на мека моќ		.683				
Институционалната рамка е јасно дефинирана	.713					
Министерството има стратегија	.667					
МНР активно поддржува	.835					
Финансиската поддршка е соодветна	.878					
Јасни критериуми за избор	.919					
Механизми за мерење влијание	.509					
Институциите функционално соработуваат	.910					

⁹⁸ Fabrigar, Leandre R., Duane T. Wegener, Robert C. MacCallum, and Erin J. Strahan. „Evaluating the Use of Exploratory Factor Analysis in Psychological Research“. *Psychological Methods* 4, no. 3 (1999): 272–299.

Цели и задачи се јасно поставени	.723					
Процесот е транспарентен	.736					
Капацитет за реализација	.788					
Креативниот сектор е вклучен	.582					
Фестивалите се релевантни	.518					
Амбасадите организираат активности	.463					
Националниот брендинг е препознатлив	.426					
Позитивен имиџ				.551		
Автентичност на содржини		.417		.423		
Неискористен потенцијал					.569	
Потребна национална стратегија					.583	-.435
Културната дипломатија придонесува за економски развој					.614	
Финансиска поддршка (дефицит)						-.667
Стратешко планирање						-.732
Институционални капацитети						-.751
Процес на избор (дефицит)						-.428
Меѓуинституционална координација			.442			
Соработка со граѓански сектор			.731			
Соработка со бизнис сектор			.880			
Меѓународна видливост			.407			-.413

Дигитални капацитети			.650			
----------------------	--	--	------	--	--	--

5.2.7. Индекси на културната дипломатија и меката моќ

Врз основа на задоволителната внатрешна конзистентност, ајтемите беа агрегирани во композитни индекси пресметани како средна вредност од одделните ставки. Сите ајтеми се формулирани во иста насока, заради што не беше потребно спроведување на реверсно кодирање.

Табела 7. Дескриптивни показатели на индексите

Индекс	N	Min	Max	Mean	SD
Перцепции за мека моќ	80	1.00	5.00	4.21	0.81
Институционална поддршка	80	1.00	4.86	2.02	0.76
Ефективност на културната дипломатија	80	1.00	5.00	2.38	0.77
Оцена на активности	80	1.25	4.50	2.68	0.75
Потенцијал за унапредување	80	2.25	5.00	4.43	0.61
Пречки и предизвици	80	2.00	5.00	3.97	0.74

Дескриптивната анализа на композитните индекси укажува на јасна структурна диспропорција меѓу перципираното значење и потенцијал на културната дипломатија, од една страна, и нејзината реална институционална поддршка и ефективност, од друга страна.

Највисока средна вредност бележи скалата „Потенцијал за унапредување“ ($M = 4.43$, $SD = 0.61$), што укажува дека испитаниците во висока мера препознаваат неискористен развоен потенцијал на културната дипломатија како инструмент на меката моќ. Ниската стандардна девијација

дополнително укажува на релативна согласност меѓу испитаниците околу оваа оценка.

Висока средна вредност има и скалата „Перцепции за мека моќ“ ($M = 4.21$, $SD = 0.81$), што укажува на широко прифаќање на тезата дека културната дипломатија претставува значаен инструмент на меѓународно влијание, особено во контекст на мала држава. Овој резултат рефлектира силна нормативна и концептуална поддршка на идејата за културната дипломатија како механизам на меката моќ.

Спротивно на тоа, „Институционална поддршка“ бележи изразено ниска средна вредност ($M = 2.02$, $SD = 0.76$), значително под теоретската средина на скалата (3), што укажува на доминантно негативна перцепција во однос на: институционалната кохерентност, стратешката усогласеност и функционалната организираност на системот. Овој резултат сигнализира дека постојната институционална рамка се перципира како: недоволно развиена, недоволно координирана и со ограничени оперативни капацитети.

Слична тенденција се забележува и кај „Ефективност на културната дипломатија“ ($M = 2.38$, $SD = 0.77$), што укажува на претежно критичка проценка на реалното влијание на културно-дипломатските активности врз меѓународниот имиџ и надворешнополитичките позиции на државата. Иако вредноста е нешто повисока од институционалната поддршка, таа останува под неутралната точка на скалата, што укажува на перцепција за ограничена практична ефективност.

Скалата „Оцена на постоечки активности“ ($M = 2.68$, $SD = 0.75$), исто така се наоѓа под неутралната вредност, што укажува на умерено критичка или резервирана проценка на актуелните културно-дипломатски практики. Овој резултат сугерира дека активностите се перципираат како: недоволно систематизирани, недоволно стратешки интегрирани или ограничено видливи.

Дополнително, „Пречки и предизвици“ бележи релативно висока средна вредност ($M = 3.97$, $SD = 0.74$), што укажува дека испитаниците препознаваат значајни: институционални, структурни и ресурсни ограничувања во примената на културната дипломатија. Овој наод дополнително ја зајакнува тезата за дисбаланс меѓу препознаениот потенцијал и реалната оперативна способност на системот.

Сумирано, дескриптивните показатели укажуваат на јасен јаз меѓу нормативната поддршка и перципираниот потенцијал на културната дипломатија, од една страна, и нејзината институционална кохерентност и практична ефективност, од друга страна. Оваа структурна диспропорција претставува емпириска индикација во насока на главната истражувачка хипотеза.

5.2.8. Корелациска анализа на димензиите на културната дипломатија и меката моќ

Со цел утврдување на меѓусебните односи меѓу клучните димензии на културната дипломатија и меката моќ, беше спроведена Pearson-ова корелациска анализа врз композитните индекси ($N = 80$).⁹⁹

Резултатите укажуваат на постоење на силна и статистички значајна позитивна корелација меѓу институционалната поддршка и ефективноста на културната дипломатија ($r = .785$, $p < .001$). Овој наод укажува дека перципираната ефективност на културната дипломатија во голема мера е поврзана со перцепцијата за: институционална кохерентност, стратегиска усогласеност и оперативна поддршка. Колку повисоко се оценува институционалната рамка, толку повисока е перцепцијата за реална ефективност во надворешно-политички контекст. Овој резултат претставува силна емпириска поддршка на тезата дека институционалната структура

⁹⁹ Field, Andy. *Discovering Statistics Using SPSS*. London: Sage, 2013.

претставува клучен предуслов за функционалноста на културната дипломатија.

Дополнително, утврдена е силна позитивна корелација меѓу оцената на постојните активности и ефективноста ($r = .738, p < .001$). Ова укажува дека позитивната евалуација на конкретните културно-дипломатски активности е тесно поврзана со перцепцијата за нивна поширока стратешка успешност. Истовремено, оцената на активностите силно корелира и со институционалната поддршка ($r = .677, p < .001$), што упатува на структурна поврзаност меѓу институционалната организираност и квалитетот на имплементацијата на активностите.

Индексот „Пречки и предизвици“ покажува умерени до силни негативни корелации со клучните функционални димензии. Утврдена е значајна негативна корелација со ефективноста ($r = -.508, p < .001$), со институционалната поддршка ($r = -.441, p < .001$) и со оцената на активностите ($r = -.502, p < .001$). Овие резултати укажуваат дека зголемената перцепција на институционални и ресурсни бариери е поврзана со пониска оценка на: институционалната кохерентност, оперативната реализација и целокупната ефективност на културната дипломатија.

Интересно е што индексот „Потенцијал за унапредување“ не покажува значајна поврзаност со ефективноста ($r = .059, p = .602$) ниту со институционалната поддршка ($r = -.073, p = .523$). Меѓутоа, утврдена е силна позитивна корелација со перцепциите за мека моќ ($r = .606, p < .001$). Ова укажува дека препознавањето на потенцијалот на културната дипломатија како инструмент на мека моќ функционира како концептуално автономна димензија, одделена од реалната проценка на институционалната имплементација.

Перцепциите за мека моќ не покажуваат статистички значајна поврзаност со ефективноста ($r = .200, p = .076$), ниту со институционалната поддршка ($r = .149, p = .188$). Овој резултат дополнително укажува на постоење

јасен јаз меѓу нормативното препознавање на значењето на културната дипломатија и перципираната институционална реалност.

Како заклучок, корелациската матрица покажува дека ефективната на културната дипломатија е тесно поврзана со институционалната поддршка и со квалитетот на конкретните активности, додека перципираниот потенцијал и нормативното значење на меката моќ функционираат како посебна, концептуално разграничена димензија. Овие резултати ја зајакнуваат тезата дека културната дипломатија во Република Северна Македонија се перципира како концептуално значајна, но институционално недоволно систематизирана и оперативно ограничена.

Табела 8. Корелациска матрица на индексите на културната дипломатија и меката моќ

Correlations							
		Перцепции за мека моќ	Институционална поддршка	Ефективност на културната дипломатија	Оцена на постоечки активности	Потенцијал за унапредување	Пречки и предизвици
Перцепции за мека моќ	Pearson Correlation	1	.149	.200	.220	.606**	.216
	Sig. (2-tailed)		.188	.076	.050	.000	.054
	N	80	80	80	80	80	80
Институционална поддршка	Pearson Correlation	.149	1	.785**	.677**	-.073	-.441**
	Sig. (2-tailed)	.188		.000	.000	.523	.000
	N	80	80	80	80	80	80
Ефективност на културната дипломатија	Pearson Correlation	.200	.785**	1	.738**	.059	-.508**
	Sig. (2-tailed)	.076	.000		.000	.602	.000
	N	80	80	80	80	80	80
Оцена на постоечки активности	Pearson Correlation	.220	.677**	.738**	1	.028	-.502**
	Sig. (2-tailed)	.050	.000	.000		.807	.000
	N	80	80	80	80	80	80
Потенцијал за унапредување	Pearson Correlation	.606**	-.073	.059	.028	1	.404**
	Sig. (2-tailed)	.000	.523	.602	.807		.000
	N	80	80	80	80	80	80
Пречки и предизвици	Pearson Correlation	.216	-.441**	-.508**	-.502**	.404**	1
	Sig. (2-tailed)	.054	.000	.000	.000	.000	
	N	80	80	80	80	80	80

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

5.2.9. Проверка на моделот со повеќекратна линеарна регресивна анализа

Со цел емпириско тестирање на главната хипотеза (H_0) и потхипотезите (H_1-H_5), беше спроведена повеќекратна линеарна регресивна анализа. Како зависна варијабла беше поставена „Ефективност на културната дипломатија“, додека како независни варијабли беа вклучени следните конструкти: „Перцепции за мека моќ“, „Институционална поддршка“, „Оцена на постоечки активности“, „Потенцијал за унапредување“ и „Пречки и предизвици“.

Табела 9. Резултати од повеќекратна линеарна регресивна анализа

Независни варијабли	β (стандардизиран)	t	P
Перцепции за мека моќ	.003	0.037	.971
Институционална поддршка	.517	6.238	< .001
Оцена на постоечки активности	.276	3.073	.003
Потенцијал за унапредување	.173	2.109	.039
Пречки и предизвици	-.212	-2.609	.011

Табела 10. Показатели на моделот

Индикатор	Вредност
R^2	.728
Adjusted R^2	.710
$F(5,74)$	39.635
P	< .001
N	80

Регресивниот модел е статистички значаен ($F(5,74) = 39.635$, $p < .001$), што укажува дека независните варијабли во целина значајно ја објаснуваат варијансата на зависната варијабла. Коефициентот на детерминација изнесува $R^2 = .728$, додека прилагодениот $R^2 = .710$, што значи дека 71 % од варијансата на перципираната ефективност на културната дипломатија се објаснува со вклучените предиктори. Ова

претставува високо ниво на објаснета варијанса во рамките на општествените науки и укажува на силна предиктивна моќ на моделот.

Во однос на поединечните независни варијабли, „Институционална поддршка“ се издвојува како најсилен статистички значаен предиктор ($\beta = .517$, $p < .001$). Позитивниот стандардизиран коефициент укажува дека повисоката перцепција на: институционална кохерентност, стратешка усогласеност и организациски капацитет значително ја зголемува перципираната ефективност на културната дипломатија. Овој резултат директно ја поддржува главната хипотеза, како и потхипотезата Х2, според која ограничениот меѓуинституционална координација и институционалните слабости ја намалуваат практичната ефективност.

Варијаблата „Оцена на постоечки активности“, исто така, покажува позитивен и статистички значаен ефект ($\beta = .276$, $p = .003$). Подобрата проценка на тековните културно-дипломатски активности како независна варијабла е поврзана со повисока перципирана ефективност како зависна варијабла. Овој наод е конзистентен со Х5 и укажува дека степенот на систематичност и стратешка ориентираност на активностите има директно влијание врз нивниот кумулативен ефект.

Варијаблата „Потенцијал за унапредување“ покажува умерен, но статистички значаен позитивен ефект ($\beta = .173$, $p = .039$). Испитаниците кои препознаваат поголем развоен потенцијал на културната дипломатија истовремено перципираат и поголема можност за нејзина ефективност. Овој резултат ја засилува аргументацијата за постоење неискористен капацитет во системот и делумно ја поткрепува логиката на Х4.

Варијаблата „Пречки и предизвици“ има негативен и статистички значаен ефект ($\beta = -.212$, $p = .011$).¹⁰⁰ Зголемената перцепција на: институционални, структурни и ресурсни ограничувања како независна варијабла е поврзана со пониска перципирана ефективност на културната

¹⁰⁰ Негативниот знак кај факторските товари во димензијата „Пречки и предизвици“ произлегува од ориентацијата на факторската оска во рамки на обличната ротација (Direct Oblimin) и не укажува на инверзна семантичка формулација на ајтемите, ниту на потреба од реверсно кодирање.

дипломатија како зависна варијабла. Овој резултат директно ја потврдува X_4 и ја нагласува улогата на факторите на ограничување во контекст на мала држава.

Варијаблата „Перцепции за мека моќ“ не покажува статистички значаен ефект ($\beta = .003$, $p = .971$). Иако културната дипломатија е високо вреднувана како инструмент на мека моќ (според дескриптивната анализа), оваа концептуална поддршка не се трансформира автоматски во перцепција за практична ефективност. Овој наод укажува на јасен јаз меѓу теоретската легитимација и институционалната реализација, што дополнително ја засилува аргументацијата на главната хипотеза.

Анализата на колинеарност (VIF вредности во дозволен опсег) не укажува на присуство на мултиколинеарност, што ја потврдува стабилноста и интерната кохерентност на регресивниот модел.

5.2.10. Интегративна интерпретација на квантитативните наоди

Како заклучок, резултатите обезбедуваат силна емпириска поддршка за главната хипотеза – културната дипломатија се перципира како значаен инструмент на мека моќ, но нејзината ефективност (зависна варијабла) е суштински условена од: степенот на институционалната поддршка, структурната кохерентност и ресурсната стабилност (клучни независни варијабли). Нормативната поддршка сама по себе не е доволна за генерирање реален надворешнополитички ефект. Квантитативните резултати, разгледани како целина, откриваат јасна структурна дихотомија меѓу нормативната поддршка и реалната институционална изведба на културната дипломатија во Република Северна Македонија.

Високите средни вредности кај „Перцепции за мека моќ“ ($M = 4.21$) и „Потенцијал за унапредување“ ($M = 4.43$) укажуваат на силно концептуално и нормативно прифаќање на културната дипломатија како инструмент на меѓународно влијание. Стручната јавност јасно ја препознава нејзината релевантност, особено во контекст на мала држава со ограничени тврди

ресурси. Овие резултати ја потврдуваат теоретската претпоставка дека меката моќ има зголемено значење за држави со ограничен геополитички капацитет.

Сепак, оваа висока концептуална поддршка не е проследена со соодветна институционална и оперативна кохерентност. Индексот „Институционална поддршка“ бележи ниска средна вредност ($M = 2.02$), а „Ефективност“ останува под неутралната точка ($M = 2.38$). Ова укажува дека културната дипломатија не се перципира како систематски интегриран инструмент во рамките на надворешната политика, туку како делумно фрагментирана и ограничено координирана практика.

Дополнително, високата вредност кај индексот „Пречки и предизвици“ ($M = 3.97$) ја зајакнува тезата дека: институционалните, ресурсните и стратешките ограничувања претставуваат значаен фактор што ја редуцира практичната ефективност. Овој наод создава конзистентна емпириска линија: висок потенцијал со ниска институционална поддршка, умерена до ниска ефективност, со изразени пречки.

Регресивната анализа дополнително ја систематизира оваа слика. Институционалната поддршка се јавува како најсилен предиктор на перципираната ефективност, што укажува дека ефективноста не произлегува од декларативната поддршка на концептот на мека моќ, туку од степенот на: институционална кохерентност, стратешка артикулација и координација. Со други зборови, проблемот не е во препознавањето на значењето на културната дипломатија, туку во нејзината организациска архитектура.

Ова создава јасно дефиниран системски јаз: постои концептуална зрелост во однос на разбирањето на културната дипломатија, но недостасува институционална зрелост во однос на нејзината имплементација. Токму оваа диспропорција ја потврдува главната истражувачка хипотеза дека културната дипломатија претставува значаен и недоволно систематизиран инструмент на меката моќ, чија ефективност е ограничена од: недоволна координација, ресурси и долгорочна стратешка насоченост.

Интегративно разгледани, квантитативните наоди не укажуваат на отсуство на потенцијал, туку на структурна недоразвиеност на системот. Ова ја позиционира културната дипломатија како инструмент со висок стратешки капацитет, со ограничена институционална операционализација, што претставува клучна точка за идни политики и институционални реформи.

Табела 11: Тестирање на хипотезите

Хипотеза	Опис на хипотезата	Клучен емпириски наод	Статус
Главна хипотеза	Културната дипломатија претставува значаен, но недоволно систематизиран инструмент на меката моќ во надворешната политика на Република Северна Македонија, чија ефективност е ограничена од: недоволна институционална координација, ограничени ресурси и отсуство на долгорочна стратешка насоченост.	Регресивен модел е статистички значаен ($F(5,74) = 39.635$, $p < .001$); $R^2 = .728$; 71 % од варијансата е објаснета, „Институционалната поддршка“ ($\beta = .517$, $p < .001$) и „Пречките и предизвиците“ ($\beta = -.212$, $p = .011$) имаат значаен ефект врз „Ефективноста на културната дипломатија“. „Перцепции за мека моќ“ не е значаен предиктор, што директно ја потврдува структурната диспропорција.	Потврдена
X1	Културната дипломатија во Република Северна Македонија не е јасно и конзистентно дефинирана во националните стратегии и политики, туку се јавува фрагментирано и индиректно во рамки на пошироки надворешнополитички и културни документи.	Ниска средна вредност на „Институционална поддршка“ ($M = 2.02$), што укажува на перцепција за недоволна стратешка артикулација.	Потврдена
X2	Постојната институционална рамка за спроведување на културната дипломатија се карактеризира со преклопување на надлежности и ограничена меѓуинституционална координација меѓу клучните државни и недржавни чинители.	„Институционална поддршка“ е најсилен предиктор на ефективноста ($\beta = .517$, $p < .001$). Постои висока корелација меѓу „Институционалната поддршка“ и „Ефективноста на културната дипломатија“ ($r = .785$, $p < .001$), што дополнително ја потврдува структурната поврзаност.	Потврдена

X3	Стручната јавност ја перципира културната дипломатија како потенцијално ефикасен инструмент на меката моќ, но со ограничено реално влијание врз меѓународниот имиџ и надворешнополитичките позиции на државата.	Висока средна вредност за „Перцепции за мека моќ“ ($M = 4.21$), но незначаен ефект во регресијата ($\beta = .003$, $p = .971$).	Потврдена
X4	Ограничените финансиски и човечки ресурси, карактеристични за мала држава, истовремено го зголемуваат значењето на културната дипломатија како алтернативен инструмент на влијание и ја намалуваат нејзината практична ефективност.	„Пречки и предизвици“ имаат негативен и статистички значаен ефект ($\beta = -.212$, $p = .011$). „Пречки и предизвици“ има и релативно висока средна вредност ($M = 3.97$) и силни негативни корелации со „Ефективност на културната дипломатија“ ($r = -.508$, $p < .001$)	Потврдена
X5	Културно-дипломатските активности што се реализираат во пракса се претежно проектни и ад хок ориентирани, наместо дел од јасно дефинирана и долгорочна стратешка рамка, што го ограничува нивниот кумулативен ефект врз меката моќ на државата.	„Оцена на постоечки активности“ има значаен позитивен ефект врз „Ефективноста на културната дипломатија“ ($\beta = .276$, $p = .003$), што укажува дека систематскиот пристап е поврзан со повисока ефективност.	Потврдена

5.2.11. Дискусија и заклучоци

Резултатите од истражувањето обезбедуваат конзистентна и повеќеслојна емпириска поддршка за главната хипотеза дека културната дипломатија во Република Северна Македонија претставува значаен, но недоволно систематизиран инструмент на меката моќ, чија ефективност е ограничена од институционални и ресурсни фактори.

Прво, нормативната и концептуалната поддршка за културната дипломатија како инструмент на мека моќ е изразено висока. Индексот „Перцепции за мека моќ“ бележи висока средна вредност ($M = 4.21$, $SD =$

0.81), додека тврдењето дека „Меката моќ е значајна за малите држави“ има највисока поединечна вредност ($M = 4.46$). Дополнително, 83,7 % од испитаниците во голема мера ја поддржуваат потребата од воведување културни аташеи ($M = 4.29$). Овие наоди укажуваат на силна концептуална легитимација на културната дипломатија и директно ја поддржуваат претпоставката во главната хипотеза дека културната дипломатија се препознава како значаен инструмент.

Сепак, истовремено, емпириските податоци јасно укажуваат на сериозен институционален јаз. Индексот „Институционална поддршка“ има ниска средна вредност ($M = 2.02$, $SD = 0.76$), што е значително под теоретската средина на скалата. Најниски оценки бележат: финансиската поддршка ($M = 1.80$), механизмите за мерење влијание ($M = 1.99$) и јасно дефинираната институционална рамка ($M = 1.99$). Овие резултати директно ја потврдуваат H_2 , според која институционалната рамка се карактеризира со преклопување на надлежности и ограничена координација.

Дополнително, индексот „Ефективност на културната дипломатија“ бележи вредност од $M = 2.38$ ($SD = 0.77$), што укажува на претежно критичка проценка на реалното влијание. Перцепцијата за влијанието врз меѓународните односи е уште пониска ($M = 3.02$), со 41,2 % ниски оценки (1 и 2). Овој резултат ја поддржува H_3 , според која културната дипломатија се перципира како потенцијално ефикасен инструмент, но со ограничено реално влијание врз меѓународниот имиџ и позиционирање.

Структурните ограничувања се дополнително потврдени преку индексот „Пречки и предизвици“ ($M = 3.97$, $SD = 0.74$), каде: финансиската поддршка ($M = 4.34$), стратешкото планирање ($M = 4.25$) и меѓуинституционалната координација ($M = 4.09$) се идентификувани како најизразени бариери. Овој наод е во целосна согласност со H_4 , која укажува дека ограничените ресурси и институционални капацитети ја намалуваат практичната ефективност на културната дипломатија.

Корелациската анализа дополнително ја продлабочува оваа аргументација. Утврдена е силна позитивна корелација меѓу институционалната поддршка и ефективноста ($r = .785$, $p < .001$), како и

меѓу оцената на постојните активности и ефективноста ($r = .738$, $p < .001$). Истовремено, пречките покажуваат негативна корелација со ефективноста ($r = -.508$, $p < .001$). Овие односи укажуваат дека перципираната ефективност е директно зависна од институционалната кохерентност и ресурсната стабилност.

Најсилната емпириска потврда доаѓа од повеќекратната линеарна регресивна анализа. Моделот е статистички значаен ($F(5,74) = 39.635$, $p < .001$) и објаснува 71 % од варијансата на ефективноста ($\text{Adjusted } R^2 = .710$). „Институционална поддршка“ се издвојува како најсилен предиктор ($\beta = .517$, $p < .001$), следена од „Оцена на постоечки активности“ ($\beta = .276$, $p = .003$) и „Пречки и предизвици“ со негативен ефект ($\beta = -.212$, $p = .011$). Овие резултати ја потврдуваат X_5 , според која ад хок и несистематизираниите активности го ограничуваат кумулативниот ефект на културната дипломатија.

Особено е значаен наодот дека „Перцепции за мека моќ“ не е статистички значаен предиктор ($\beta = .003$, $p = .971$). Ова укажува на јасен јаз меѓу концептуалната поддршка и институционалната реалност, што претставува централна емпириска потврда на главната хипотеза.

Индексот „Потенцијал за унапредување“ ($M = 4.43$) дополнително укажува дека стручната јавност препознава неискористен капацитет. Сепак, неговата слаба поврзаност со ефективноста ($r = .059$, $p = .602$) покажува дека потенцијалот се перципира како идно може, но не и како моментално реализиран ресурс.

Интеграцијата на квантитативните и квалитативните наоди дополнително ја зајакнува аргументацијата. Наративната анализа потврдува дека културната дипломатија се доживува како проектно ориентирана, политички зависна и без долгорочна стратегија, што директно кореспондира со емпириските наоди за ниска институционална поддршка и високи перципирани пречки.

Сумирано, сите пет потхипотези (X_1 – X_5) добиваат значајна емпириска поддршка, а главната хипотеза е во голема мера потврдена.

Културната дипломатија во Република Северна Македонија се перципира како концептуално легитимен и потенцијално силен инструмент на мека моќ, но нејзината ефективност е суштински условена од: институционална координација, стратешка рамка и ресурсна стабилност.

5.3. Анализа на полуструктурираните интервјуа со носители на одлуки

Во продолжение на анализата на стратешките документи и резултатите од анкетното истражување, овој дел е посветен на анализата на податоците добиени преку полуструктурирани интервјуа со носители на одлуки и релевантни институционални актери. Целта на анализата е да се обезбеди подлабинско разбирање на: процесите на донесување одлуки, институционалните динамики и стратешките размислувања поврзани со културната дипломатија, кои секогаш не се експлицитно видливи во официјалните документи или квантитативните податоци. На овој начин, интервјуата претставуваат клучен квалитативен извор кој овозможува интерпретација на институционалните практики и политичките логики што ја обликуваат примената на културната дипломатија во пракса.

Во рамки на истражувањето беа испратени покани за учество во интервју до вкупно дванаесет лица кои во различни периоди извршувале функции релевантни за креирањето и спроведувањето на културната дипломатија и меѓународната културна соработка. Реализирани се вкупно седум интервјуа со поранешни носители на одлуки и институционални актери. Дел од поканетите соговорници, меѓу кои актуелни и поранешни носители на функции во областа на надворешната политика и културата, не одговорија на поканата или не беа во можност да учествуваат во интервјуто во рамки на временската рамка на истражувањето. Оваа околност е земена предвид при интерпретацијата на наодите, имајќи ја предвид специфичноста и ограничената достапност на оваа категорија соговорници. Истовремено, вклучените интервјуирани лица опфаќаат различни

институционални позиции и временски периоди, што овозможува согледување на континуитетите и промените во пристапите кон културната дипломатија и придонесува кон аналитичката разновидност на емпирискиот материјал.

Интервјуираните опфаќаат: поранешни министри за култура, носители на функции во областа на надворешната политика, поранешен генерален секретар на УНЕСКО, пратеници вклучени во работата на парламентарните комисии поврзани со културата, како и поранешен претседател на државата. Изборот на соговорниците се темели врз нивната: институционална позиција, професионално искуство и релевантност за истражувачкиот проблем, со цел да се обезбеди увид во различни нивоа на: формулирање, координација и имплементација на културната дипломатија.

Иако бројот на интервјуа е ограничен, ваквиот примерок е методолошки оправдан со оглед на специфичноста на таргет групата и експертскиот карактер на интервјуираните лица. Во квалитативните истражувања насочени кон анализа на институционални процеси и стратешки одлуки, аналитичката вредност произлегува не од бројноста на примерокот, туку од позицијата и искуството на соговорниците, кои располагаат со информации недостапни во јавните извори и овозможуваат реконструкција на процеси коишто не се формално документирани.

Интервјуата беа реализирани во периодот од декември, до февруари 2026 година. Разговорите се одвиваа во форма на индивидуални интервјуа, просечното времетраење на интервјуата изнесуваше околу 60 минути.

Прашањата беа развиени како унифициран протокол заснован врз истражувачките прашања и хипотези, но беа адаптирани во формулацијата согласно институционалната позиција и надлежностите на испитаниците. Овој пристап овозможи задржување на аналитичката конзистентност, а истовремено обезбеди простор за специфични институционални перспективи.

Со согласност на испитаниците, дел од интервјуата беа снимани аудио и целосно транскрибирани за потребите на натамошната анализа. Транскриптите беа користени како примарна емпириска основа за тематска анализа и интерпретација на наодите. Со оглед на тоа што испитаниците се носители или поранешни носители на високи јавни функции, нивниот институционален статус е наведен во рамки на истражувањето. Истражувањето беше спроведено во согласност со етичките принципи на: доброволност, информираност и професионална одговорност.

Анализата на интервјуата е спроведена преку тематска анализа, при што исказите на соговорниците се кодирани во согласност со аналитичките категории дефинирани во операционализацијата на поимите (Поглавје 4.1), како и со истражувачките прашања и хипотезите на трудот. Посебно внимание е посветено на начините на кои интервјуираните ја: концептуализираат културната дипломатија; оценуваат институционалната координација; перципираат нејзината ефективност и ги идентификуваат структурните ограничувања во нејзината примена.

Во согласност со секвенцијалниот комбиниран методолошки пристап, наодите од интервјуата се интерпретираат во релација со резултатите од анкетното истражување и анализата на стратешките документи, со цел да се обезбеди триангулација на податоците и поцелосно разбирање на културната дипломатија како инструмент на меката моќ во Република Северна Македонија. Ваквиот пристап овозможува паралелно тестирање на поставените хипотези преку: споредување на декларативните политики, перцепциите на стручната јавност и искусствените согледувања на носителите на одлуки.

Наодите од интервјуата не се користат како директен инструмент за проверка на хипотезите, туку како квалитативна основа за продлабочување и интерпретација на истражувачките прашања, при што нивната аналитичка вредност се остварува во интеграција со резултатите од анализата на документи и анкетното истражување во завршната синтеза на емпириските наоди.

Во процесот на анализа на интервјуата, земена е предвид и позицијата на истражувачот во однос на истражуваниот феномен. Со оглед на тоа што интервјуираните соговорници претставуваат актери со значајно институционално искуство и јавна видливост, нивните искази се третираат како интерпретативни наративи коишто ја рефлектираат нивната професионална перспектива и контекстот во кој делувале. Анализата е спроведена со настојување да се избегне нормативна или персонализирана интерпретација, при што поединечните ставови се разгледуваат во поширока институционална и аналитичка рамка, во согласност со истражувачките прашања и теоретските концепти на трудот.

Анализата на полуструктурираните интервјуа е организирана тематски, во согласност со аналитичките категории дефинирани во процесот на операционализација на поимите и со истражувачките прашања на трудот. Наместо презентирање на наодите поединечно по соговорници, исказите се групирани во тематски целини кои овозможуваат идентификација на: повторливи обрасци, сличности и разлики во интерпретациите на интервјуираните актери. Ваквиот пристап овозможува поврзување на квалитативните наоди со резултатите од анализата на документи и анкетното истражување, како и нивна интерпретација во однос на поставените хипотези.

Во таа смисла, анализата на интервјуата е структурирана околу следните тематски целини:

1. Концептуализација и разбирање на културната дипломатија;
2. Институционална поставеност и меѓуинституционална координација;
3. Перципирана ефективност и улога на културната дипломатија како инструмент на мека моќ;
4. Институционални и структурни ограничувања; и
5. Стратешка насоченост и односот меѓу долгорочни политики и проектно ориентирани практики.

Овие тематски целини директно кореспондираат со истражувачките прашања и потхипотезите на истражувањето, овозможувајќи систематска

интерпретација на наодите во рамки на пошироката теоретска и емпириска анализа.

5.3.1 Концептуализација и разбирање на културната дипломатија

Анализата на полуструктурираните интервјуа покажува дека културната дипломатија во перцепциите на интервјуираните носители на одлуки и институционални актери претставува концепт кој е широко препознаен како значаен елемент на меѓународното позиционирање на државата, но истовремено не е јасно и унифицирано дефиниран во институционална и стратешка смисла. Наместо како прецизно артикулирана политика со јасно утврдени: цели, инструменти и механизми на спроведување, културната дипломатија најчесто се јавува како широка рамка во која се вклучуваат различни форми на меѓународна: културна соработка, културна промоција и културна размена.

Во исказите на интервјуираните актери, културната дипломатија ретко се третира како самостојна категорија со јасно разграничување од сродни поими. Наместо тоа, таа се разбира како природно продолжение на културната соработка или како дел од пошироките активности на претставување на државата во странство. Овој наод кореспондира со резултатите од анализата на стратешките документи, каде поимот „културна дипломатија“ најчесто се појавува имплицитно, преку термини, како: „меѓународна културна соработка“, „културна промоција“ или „културно претставување“, без притоа да биде систематски концептуализиран како инструмент на меката моќ.

Пример на автентичен и анонимизиран одговор во форма на изјава:

„Премногу прецизна дистинкција немаше... многу повеќе ги мешаа меѓународната културна соработка и културната промоција“.

Интервјуираните соговорници во голема мера ја нагласуваат симболичката и комуникациската димензија на културата во меѓународните односи. Културата се перципира како средство за: создавање

доверба, градење позитивен имиџ и отворање простор за политичка и економска соработка, особено во контекст на мала држава со ограничени материјални ресурси. Во оваа смисла, културната дипломатија се разбира како „мека“ форма на влијание, која делува долгорочно и индиректно, преку: вредности, културна размена и меѓучовечки контакти, наместо преку формални дипломатски инструменти. Овие интерпретации се во согласност со теоретските поставки на концептот на мека моќ, според кои културата претставува еден од клучните извори на привлечност и нематеријално влијание на државите.

Сепак, и покрај препознавањето на потенцијалот на културната дипломатија, интервјуата укажуваат на отсуство на заедничко институционално разбирање за нејзиниот опфат и цели. Дел од соговорниците ја поврзуваат, пред сè, со активностите на Министерството за култура и културните институции, додека други ја позиционираат во рамки на надворешната политика и дипломатската мрежа. Оваа варијабилност во разбирањето упатува на постоење на различни интерпретативни рамки, кои произлегуваат од институционалната позиција и професионалното искуство на соговорниците. Како резултат на тоа, културната дипломатија често се јавува како пресек меѓу повеќе политики, но без јасно дефиниран носител на стратешката одговорност.

Дополнително, анализата покажува дека во практиката културната дипломатија најчесто се поврзува со: конкретни настани, проекти и иницијативи, наместо со долгорочни стратешки процеси. Интервјуираните актери често ја опишуваат преку примери на културни: гостувања, изложби, фестивали, билатерални културни програми или активности на културно-информативните центри во странство. Овој начин на концептуализација укажува дека културната дипломатија се доживува првенствено како практична активност, а во помала мера како интегриран дел од надворешнополитичката стратегија.

Примери на автентични и анонимизирани одговори во форма на изјави:

„Во мое време не посветивме многу внимание на културната дипломатија како дел од стратешките документи.“

„Најчесто се функционираше преку поединечни иницијативи. Всушност, така се создадени и културно информативните центри, како испостави на Министерството за култура, но со соработка на МНР. За жал, надворешнополитичката стратегија не ја земаше предвид културната дипломатија.“

„Културната дипломатија сè уште не е елаборирана ниту како пишана стратегија, ниту како политика. Во таа смисла таа функционира врз две основи. Како серија административни документи и процедури кои по инерција се обновуваат формално. И преку: поединечни, групни, или ад хок иницијативи и програми.“

Истовремено, во повеќе интервјуа се јавува свесност за недоволната артикулираност на културната дипломатија како стратешка категорија. Соговорниците укажуваат дека, иако културните активности често имаат дипломатски ефект, тие ретко се планираат како дел од поширока стратегија за меѓународно позиционирање на државата. Ова упатува на јаз меѓу препознаениот потенцијал на културата како ресурс на мека моќ и степенот на нејзина институционална и стратешка интеграција во јавните политики.

Дополнителна аналитичка вредност на интервјуата произлегува од можноста да се согледаат разликите во разбирањето на културната дипломатија во зависност од институционалната позиција на соговорниците. Анализата покажува дека поранешните носители на извршни функции, особено оние поврзани со управувањето со културните политики, имаат тенденција културната дипломатија да ја интерпретираат преку призма на културната продукција и меѓународната видливост на националната култура. Во нивните искази, акцентот најчесто е ставен на поддршката на: уметниците, меѓународните настапи и културната размена

како средство за афирмација на државата во странство, при што дипломатската димензија се јавува како резултат на културната активност, а не како нејзина примарна цел.

Примери на автентични и анонимизирани одговори во форма на изјави:

„Музејот на современа уметност првпат се претстави во Австрија и Прага со целосна поставка. Културно-информативниот центар во Софија редовно ги поддржуваше нашите автори кои учествуваат на литературни фестивали во Пловдив, Операта гостуваше во Софија во еден од најтurbулентните времиња за односите меѓу овие две држави.“

„Главна индивидуалните соработки на одредени уметници, неумерено се величаат како големи достигнување: настапите на изведувачите на класична музика, филмските и театарските режисери и понекој музичар. Гостувањата по саемите главно се: ретроградни, етноегзотизирани и не ги следат актуелните трендови на креативната економија.“

Наспроти тоа, соговорниците со искуство во надворешната политика или парламентарните процеси почесто ја нагласуваат политичката и стратешката функција на културната дипломатија, поврзувајќи ја со прашања на: меѓународна репутација, градење доверба и долгорочно позиционирање на државата во меѓународните односи. Во овие интерпретации културата се јавува како дополнителен инструмент на надворешната политика, но истовремено се укажува на недоволна институционална интеграција меѓу културниот и дипломатскиот сектор.

„Моето искуство и моите анализи покажуваат дека културната дипломатија не е стратешки и тактички доволно во фокусот на надворешнополитичката стратегија на државата. И сметам дека тоа мора под итно да се измени. Не смее да остане на ниво на инцидентни, поединечни иницијативи или интереси. Во РС Македонија воопшто не

постои стратегија и апликативно спроведување на политики во однос на културната дипломатија.“

Интересно е што соговорниците со пошироко меѓународно искуство, особено оние поврзани со мултилатерални организации, почесто ја разгледуваат културната дипломатија во поширок контекст на: вредности, културна разновидност и меѓународна соработка, нагласувајќи ја нејзината долгорочна и нематеријална природа. Во нивните искази културната дипломатија се јавува како процес на градење односи и симболичка комуникација, а не само како инструмент за национална промоција.

Пример на автентичен и анонимизиран одговор во форма на изјава:

„За време на мојот мандат, а и воопшто, културната дипломатија ја разбираам не само како алатка за брендирање (како што, за жал, некои ја разбираат), туку како мост кој обезбедува едновременно политичка репрезентација, но и: одржливост, доверба и подлабоко разбирање на она што треба да значи партнерско поврзување. Таа е политички исклучително важна стратешка позиција.“

Овие разлики во интерпретацијата укажуваат дека културната дипломатија во институционалната практика на Република Северна Македонија не функционира како единствено концептуализирана политика, туку како поле во кое се пресекуваат различни професионални логики и институционални перспективи. Отсуството на заедничка концептуална рамка придонесува кон нејзино различно разбирање и практикување, што дополнително ја потврдува тезата за нејзина фрагментирана и имплицитна институционална артикулација.

Во целина, анализата на интервјуата покажува дека културната дипломатија во перцепциите на носителите на одлуки постои како значаен, но концептуално флуиден поим, чие значење се формира низ практиката и институционалното искуство, наместо преку јасно дефинирана политичка рамка. Овој наод ја надополнува анализата на официјалните документи и укажува дека имплицитниот карактер на културната дипломатија не е само карактеристика на стратешките текстови, туку и на начинот на кој таа се

разбира и практикува од страна на релевантните актери. Таквата поставеност претставува важна аналитичка основа за натамошната анализа на институционалната координација, перципираната ефективност и структурните ограничувања, кои се разработуваат во следните тематски целини.

5.3.2 Институционална поставеност и меѓуинституционална координација

Во продолжение на анализата на начинот на кој интервјуираните актери ја концептуализираат културната дипломатија, ова потпоглавје се фокусира на институционалната димензија на нејзиното функционирање, односно на: распределбата на надлежности, механизмите на координација и практичната интеракција меѓу институциите вклучени во нејзиното спроведување. Додека анализата на стратешките документи укажа на отсуство на јасно артикулирана и конзистентна институционална рамка, интервјуата овозможуваат увид во тоа: како оваа рамка функционира во практика, како се перципира од страна на носителите на одлуки и кои се неформалните механизми преку кои културната дипломатија реално се реализира.

Анализата покажува дека институционалната поставеност на културната дипломатија се карактеризира со повеќеслојна распределба на одговорности меѓу: Министерството за култура, Министерството за надворешни работи и дипломатско-конзуларната мрежа, при што границите меѓу културната политика и надворешната политика секогаш не се јасно дефинирани. Во исказите на интервјуираните се јавуваат различни интерпретации за тоа која институција има водечка улога, што укажува на постоење на институционална амбигвитетност и на зависност од конкретниот политички и административен контекст.

Посебно внимание во анализата е посветено на прашањето на меѓуинституционалната координација, односно на постоењето или

отсуството на формални механизми за заедничко: планирање, спроведување и евалуација на културно-дипломатските активности. Интервјуираните често укажуваат дека соработката меѓу институциите се одвива претежно преку неформални канали, индивидуални иницијативи или проектно ориентирани активности, наместо преку стабилна и институционализирана структура. Ваквата поставеност има директни импликации врз: континуитетот, видливоста и кумулативниот ефект на културната дипломатија како инструмент на мека моќ.

Примери на автентични и анонимизирани одговори во форма на изјави:

„Имав поддршка од Министерството за надворешни работи, но на ниво на колегијална комуникација, не на изградена државна стратегија.“

„Соработка имаше, но најчесто зависеше од лични контакти, а не од систем.“

Во таа смисла, институционалната анализа не се ограничува на опис на формалната организациска структура, туку настојува да ги идентификува структурните ограничувања и практичните предизвици кои произлегуваат од начинот на кој културната дипломатија е институционално позиционирана. Овие наоди претставуваат важна аналитичка основа за натамошната анализа на перципираната ефективност и стратешката насоченост на културната дипломатија, разработени во следните тематски целини.

Во рамки на тематската анализа се издвојуваат три доминантни интерпретативни наративи кои ја објаснуваат институционалната динамика на културната дипломатија.

(1) Културната дипломатија како „секторска“ културна политика

Првиот наратив ја позиционира културната дипломатија првенствено во рамки на културниот сектор, односно како продолжение на националната културна политика во меѓународен контекст. Во овој пристап, Министерството за култура се перципира како главен носител на

активностите, додека меѓународната димензија се разбира како промоција на националната култура преку: фестивали, изложби, гостувања и културни размени.

Интервјуираните кои ја застапуваат оваа перспектива често укажуваат дека културната дипломатија се развива органски, преку постојните културни програми и иницијативи, без потреба од посебна стратешка рамка. Меѓутоа, ваквиот пристап истовремено доведува до ограничена поврзаност со пошироките надворешнополитички цели и до недоволна координација со дипломатската мрежа.

(2) Културната дипломатија како инструмент на надворешната политика

Вториот наратив ја нагласува улогата на Министерството за надворешни работи и дипломатско-конзуларната мрежа како клучни посредници во меѓународната културна комуникација. Во оваа перспектива, културата се третира како средство за градење: имиџ, доверба и политичка видливост на државата, односно како дел од поширокиот инструментариум на меката моќ.

Сепак, интервјуата укажуваат дека оваа логика ретко е институционално формализирана. Културните активности во дипломатските претставништва често зависат од: индивидуалната иницијатива на дипломатите, локалниот контекст или од тековни политички приоритети, што резултира со нерамномерна видливост и ограничен континуитет на активностите.

(3) Зависност од индивидуални иницијативи и неформални механизми

Третиот и најконзистентен наратив се однесува на доминантната улога на индивидуалните иницијативи и неформалните мрежи во реализацијата на културно-дипломатските активности. Повеќе интервјуирани актери укажуваат дека соработката меѓу институциите најчесто се воспоставува ад хок, врз основа на лични контакти и конкретни проекти, наместо преку стабилни институционални механизми.

Овој модел овозможува одредена флексибилност и брза реализација на активности, но истовремено создава зависност од персонални капацитети и го ограничува долгорочниот стратешки ефект на културната дипломатија. Во отсуство на формализирани механизми за координација, институционалната меморија останува слаба, а успешните практики ретко се трансформираат во трајни политики.

Ваквите наоди укажуваат дека институционалната поставеност на културната дипломатија во Република Северна Македонија се карактеризира со постоење на повеќе паралелни институционални логики, без јасно дефинирана централна координативна рамка која би обезбедила долгорочна стратешка кохерентност. Перцепцијата на интервјуираните актери дека соработката меѓу институциите најчесто се реализира преку неформални механизми и индивидуални иницијативи, наместо преку стабилни институционални процедури, упатува на постоење на елементи на институционална фрагментација. Истовремено, нагласената зависност од проектно ориентирани активности и контекстуални иницијативи укажува на ограничена стратешка артикулација на културната дипломатија како интегрален инструмент на надворешната политика.

Во таа смисла, наодите од интервјуата создаваат аналитичка основа за натамошно разгледување на потхипотезите поврзани со институционалната координација и степенот на стратешка насоченост на културната дипломатија, кои дополнително се анализираат во следните тематски целини.

5.3.3 Перципирана ефективност и улога на културната дипломатија како инструмент на мека моќ

Во продолжение на анализата на институционалната поставеност и механизмите на координација, оваа тематска целина се фокусира на начинот на кој интервјуираните актери ја перципираат ефективноста на културната дипломатија и нејзината улога како инструмент на мека моќ во

надворешната политика на Република Северна Македонија. Додека претходниот дел беше насочен кон институционалните структури и процесите на донесување одлуки, тука тежиштето се поместува кон оценките на соговорниците за: реалното влијание, видливоста и стратешката вредност на културната дипломатија во меѓународен контекст.

Анализата на интервјуата покажува релативно висок степен на согласност меѓу соговорниците во однос на потенцијалот на културата како ресурс на мека моќ, особено во контекст на мала држава со ограничени политички и економски ресурси. Културата често се перципира како еден од ретките инструменти преку кои државата може: да изгради позитивна меѓународна препознатливост, да воспостави долгорочни врски и да влијае врз перцепциите на странските јавности на начин којшто не е директно поврзан со политички или економски притисок.

Пример на автентичен и анонимизиран одговор во форма на изјава:

„Кога една држава зборува преку културата, испраќа порака за тоа каков партнер сака да биде“.

Истовремено, интервјуираните актери прават јасна дистинкција меѓу потенцијалната и реалната ефективност на културната дипломатија. Додека културата се препознава како значаен ресурс на мека моќ на концептуално ниво, нејзината практична ефективност често се оценува како ограничена заради: недостиг на континуитет, недоволна видливост и отсуство на јасно дефинирана долгорочна стратегија. Во повеќе искази се нагласува дека културните активности, иако поединечно успешни, ретко се интегрирани во поширока надворешнополитичка рамка која би овозможила нивен кумулативен ефект врз меѓународниот имиџ на државата.

Пример на автентичен и анонимизиран одговор во форма на изјава:

„Културата е нешто што Македонија го има, но без ресурси и континуитет, ефектот останува ограничен“.

Дополнително, соговорниците укажуваат дека ефективноста на културната дипломатија е тешко мерлива, бидејќи нејзините резултати најчесто се јавуваат индиректно и на подолг рок, преку: градење доверба,

символичен капитал и долгорочни професионални и културни мрежи. Отсуството на јасни индикатори за мерење на влијанието дополнително придонесува за перцепцијата дека културната дипломатија останува недоволно препознаена како стратешки инструмент во рамки на надворешната политика.

Во таа смисла, наодите од интервјуата укажуваат на постоење јаз меѓу нормативното разбирање на културната дипломатија како важен инструмент на мека моќ и нејзината практична позиција во институционалните приоритети. Овој јаз претставува важна аналитичка основа за натамошната анализа на институционалните и структурните ограничувања кои ја условуваат нејзината примена, што е предмет на следната тематска целина.

5.3.4 Институционални и структурни ограничувања

Анализата на полуструктурираните интервјуа укажува дека, и покрај препознаениот потенцијал на културната дипломатија како инструмент на мека моќ, нејзината практична примена во Република Северна Македонија е значително условена од низа институционални и структурни ограничувања. Интервјуираните соговорници во голема мера се согласуваат дека ограничувањата не произлегуваат од недостаток на културни ресурси или од недостиг на културна продукција, туку, пред сè, од начинот на кој културната дипломатија е: институционално поставена, координирана и стратешки артикулирана.

Еден од најчесто посочуваните предизвици се однесува на институционалната фрагментација и нејасната распределба на одговорностите меѓу институциите надлежни за културата и надворешната политика. Интервјуираните актери укажуваат дека културната дипломатија се наоѓа на пресекот меѓу Министерството за култура и Министерството за надворешни работи, при што отсуството на јасно дефиниран координативен механизам често резултира со: преклопување на активности, паралелни

иницијативи или недоволна искористеност на постојните ресурси. Во повеќе случаи, реализацијата на културно-дипломатски активности се поврзува со индивидуални иницијативи на институции или поединци, наместо со системски воспоставени процедури, што дополнително го отежнува обезбедувањето на континуитет во политиките.

Дополнителен сет ограничувања се однесува на финансиските и човечките ресурси, кои интервјуираните ги идентификуваат како структурен предизвик карактеристичен за малите држави. Културната дипломатија често се позиционира како секундарен приоритет во однос на други надворешнополитички или културни цели, што се рефлектира во: ограничени буџетски средства, недоволен број специјализиран кадар и ограничени капацитети во дипломатско-конзуларните претставништва. Како резултат на тоа, значителен дел од активностите се реализираат во рамки на краткорочни проекти или преку ад хок партнерства, без можност за долгорочно планирање и акумулирање на ефекти.

Интервјуата, исто така, укажуваат на отсуство на систематски механизми за евалуација и мерење на ефектите од културно-дипломатските активности. Според соговорниците, успехот на културните програми најчесто се оценува преку непосредна видливост или број на реализирани настани, додека долгорочните ефекти врз меѓународната перцепција, културните односи или надворешнополитичката позиција на државата ретко се предмет на институционализирана анализа. Ова дополнително ја ограничува можноста културната дипломатија да биде препознаена како стратешка инвестиција, а не како дополнителна културна активност.

Во поширока смисла, дел од интервјуираните ограничувањата ги поврзуваат со структурните карактеристики на Република Северна Македонија како мала држава, која располага со ограничени материјални и институционални ресурси во споредба со државите со развиена инфраструктура на културна дипломатија. Во таков контекст, културата се препознава како рационален и потенцијално ефикасен инструмент на мека моќ, но неговата ефективност останува условена од постоењето на јасна стратешка рамка и институционална координација. Отсуството на таква

рамка, според интервјуираните, доведува до ситуација во која културната дипломатија функционира повеќе како збир на поединечни активности отколку како интегриран елемент на надворешната политика.

Наодите од интервјуата во овој сегмент во значителна мера кореспондираат со резултатите од анализата на стратешките документи и анкетното истражување, особено во делот кој укажува на: институционална фрагментација, ограничени ресурси и недоволна стратешка артикулација. На тој начин, идентификуваните институционални и структурни ограничувања претставуваат клучен аналитички елемент за разбирање на јазот меѓу препознаениот потенцијал на културната дипломатија и нејзината реална позиција во надворешната политика на државата.

5.3.5 Стратешка насоченост и однос меѓу долгорочни политики и проектно ориентирани практики

Анализата на полуструктурираните интервјуа укажува дека едно од клучните прашања во функционирањето на културната дипломатија на Република Северна Македонија се однесува на степенот на нејзината стратешка артикулација и континуитет. Иако интервјуираните соговорници во голема мера ја препознаваат културната дипломатија како значаен инструмент на мека моќ и како потенцијално релевантен ресурс за меѓународно позиционирање на државата, нивните искази укажуваат дека во практиката културно-дипломатските активности најчесто се реализираат во форма на поединечни проекти, иницијативи или настани, без јасна долгорочна стратешка рамка која би обезбедила нивна кохерентност и кумулативен ефект.

Во повеќе интервјуа се нагласува дека културната дипломатија во институционалната практика често функционира реактивно, односно во зависност од тековните политички приоритети, достапните финансиски средства или иницијативите на поединечни институции и актери. Ваквиот пристап резултира со: прекинат континуитет на програмите, ограничена

видливост на резултатите и отсуство на долгорочно градење на препознатлив културен наратив на државата во меѓународниот простор. Отсуството на јасно дефинирани стратешки цели и индикатори за мерење на ефектите дополнително ја отежнува можноста културната дипломатија да се развива како систематски управуван инструмент на надворешната политика.

Истовремено, во интервјуата се јавува и значајна нова тема — дигитализацијата и развојот на дигитални форми на културна дипломатија. Повеќето соговорници ја препознаваат дигиталната комуникација, онлајн платформите и дигиталната културна продукција како значаен потенцијал за мала држава со ограничени материјални и институционални ресурси. Дигиталните формати се перципираат како можност за: проширување на меѓународниот досег, зголемување на видливоста на културните содржини и надминување на просторните и финансиските ограничувања кои традиционално ја условуваат културната дипломатија.

Пример на автентичен и анонимизиран одговор во форма на изјава:

„За мене дефинитивно приоритет број еден е дигитализацијата на културата. Тука се опфатени и афирмација и презентација и заштита на културата.“

Сепак, анализата на исказите покажува дека дигитализацијата најчесто се јавува како поединечна иницијатива или адаптација на постојните активности, а не како резултат на систематски дефинирана стратегија за дигитална културна дипломатија. Недостасуваат: институционализирани програми, координирани дигитални платформи или јасно дефинирани цели поврзани со дигиталното меѓународно претставување на културата. Во таа смисла, дигитализацијата се јавува истовремено како показател за свесноста на актерите за новите глобални трендови, но и како индикатор за отсуство на долгорочна стратешка рамка во која овие потенцијали би биле систематски интегрирани.

Овие наоди укажуваат дека културната дипломатија во Република Северна Македонија се наоѓа во состојба на транзиција меѓу

традиционалните, ориентирани модели на настани и потребата од: современ, стратешки и дигитално посредуван пристап. Додека на концептуално ниво постои согласност за значењето на културата како ресурс на мека моќ, во практиката активностите остануваат во значителна мера зависни од краткорочни проекти и институционални иницијативи, што го ограничува нивниот долгорочен ефект.

Во аналитичка смисла, овие согледувања директно кореспондираат со поставените потхипотези на истражувањето. Од една страна, нагласената проектна и ад хок ориентација на активностите ја потврдува претпоставката за недоволна стратешка систематизација на културната дипломатија (X5), додека од друга страна, препознавањето на дигитализацијата како можност за надминување на ограничените ресурси ја рефлектира специфичната позиција на малата држава, каде што значењето на меката моќ расте паралелно со ограничувањата во нејзината практична имплементација (X4). На тој начин, интервјуата укажуваат дека идниот развој на културната дипломатија во значителна мера ќе зависи од способноста институционалните актери да го трансформираат постојниот потенцијал во кохерентна и долгорочно насочена стратегија.

Анализата на полуструктурираните интервјуа овозможува продлабочено согледување на институционалните логики, стратешките размислувања и практичните ограничувања кои ја обликуваат културната дипломатија на Република Северна Македонија. Наодите покажуваат релативно висок степен на согласност меѓу интервјуираните актери во однос на значењето на културата како потенцијален ресурс на мека моќ, но истовремено укажуваат на структурни слабости поврзани со нејзината: концептуална нејасност, институционална фрагментација и недоволна стратешка координација. Перцепциите на носителите на одлуки ја потврдуваат констатацијата дека културната дипломатија во практиката често функционира преку проектни и ад хок иницијативи, наместо како дел од долгорочно артикулирана надворешнополитичка стратегија, додека дигитализацијата се јавува како нов и сè позначаен, но сè уште недоволно институционализиран правец на развој. Во комбинација со наодите од

анализата на стратешките документи и анкетното истражување, интервјуата овозможуваат идентификација на јазот меѓу декларативните политики и нивната практична реализација, како и подобро разбирање на институционалните и ресурсните ограничувања карактеристични за мала држава. На тој начин, квалитативната анализа придонесува за проверка и контекстуализација на поставените хипотези, создавајќи аналитичка основа за интегрирана интерпретација на емпириските наоди во следниот дел од истражувањето.

5.4 Синтеза на емпириските наоди и проверка на хипотезите

Во продолжение на анализата на стратешките и институционалните документи, резултатите од анкетното истражување и тематската анализа на полуструктурираните интервјуа, ова поглавје има за цел да понуди синтетичка интерпретација на емпириските наоди во однос на поставените истражувачки прашања и хипотези. Додека претходните делови ги разгледуваа одделните извори на податоци согласно применетите методи, во овој дел тежиштето се поместува кон нивно меѓусебно поврзување и аналитичко интегрирање, со цел да се согледаат пошироките структурни обрасци и институционални динамики кои ја обликуваат културната дипломатија на Република Северна Македонија.

Синтезата на наодите се заснова врз принципот на триангулација на податоците, при што резултатите од анализата на документи, перцепциите на стручната јавност и искуствата на носителите на одлуки се разгледуваат како меѓусебно комплементарни извори на знаење. Ваквиот пристап овозможува не само проверка на поставените хипотези, туку и подлабоко разбирање на односот меѓу: декларативните политики, институционалната практика и перципираната ефективност на културната дипломатија како инструмент на меката моќ.

Анализата во продолжение е структурирана тематски, во согласност со клучните аналитички димензии идентификувани во теоретската и методолошката рамка на трудот: концептуализацијата на културната дипломатија, институционалната поставеност и степенот на координација, перципираната ефективност и видливост, ресурсните и структурните ограничувања, како и односот меѓу стратешкиот пристап и проектно ориентираните практики. На овој начин се овозможува систематско разгледување на емпириските наоди и нивно позиционирање во однос на централната истражувачка теза на трудот.

5.4.1 Концептуализација на културната дипломатија и нејзиното место во институционалната рамка

Анализата на емпириските наоди укажува дека културната дипломатија во Република Северна Македонија се јавува како концепт со значајно присуство во практиката, но со ограничена степен на експлицитна концептуализација во институционалните и стратешките рамки. Овој наод се потврдува преку сите три извори на податоци, кои укажуваат на постоење на дискурзивна и практична употреба на културата како средство за меѓународно претставување, но без јасно дефинирана и конзистентно артикулирана стратешка рамка.

Анализата на стратешките документи покажа дека поимот „културна дипломатија“ ретко се користи експлицитно, при што најчесто е заменет со сродни концепти како: „меѓународна културна соработка“, „културна промоција“ или „меѓународно претставување“. Во документите на Министерството за култура, најчесто културната дипломатија се јавува имплицитно, преку: поддршка на меѓународни проекти, фестивали и мобилност на уметници, додека во документите на Министерството за надворешни работи таа се јавува како дел од поширокиот инструментариум на јавната дипломатија. Ваквата концептуална дифузност укажува на

отсуство на јасна теоретска и стратешка артикулација на културната дипломатија како самостоен инструмент на меката моќ.

Резултатите од анкетното истражување ја потврдуваат оваа слика на ниво на перцепции. Испитаниците во голема мера ја препознаваат културата како важен ресурс за меѓународното позиционирање на државата и културната дипломатија ја оценуваат како потенцијално значаен инструмент на меката моќ, но истовремено укажуваат на: недоволна јасност во нејзините цели, институционални носители и долгорочна насоченост. Ова укажува на јаз меѓу перципираниот потенцијал и институционалната артикулација на концептот.

Наодите од интервјуата дополнително ја продлабочуваат оваа констатација. Интервјуираните носители на одлуки ја опишуваат културната дипломатија, пред сè, како практична активност која што произлегува од: поединечни иницијативи, меѓународни проекти или лични институционални приоритети, наместо како резултат на кохерентно дефинирана национална стратегија. Во нивните искази културата често се препознава како средство за: градење доверба, меѓународна видливост и симболички капитал, но без јасно институционализиран концепт кој би ги поврзал овие активности во единствена надворешнополитичка рамка.

Синтетички разгледано, емпириските наоди укажуваат дека културната дипломатија во Република Северна Македонија функционира повеќе како имплицитна практика, отколку како експлицитно дефинирана политика. Ваквата состојба ја потврдува почетната претпоставка дека културната дипломатија е присутна во институционалниот и политичкиот дискурс, но фрагментирано и без конзистентна концептуална рамка, што претставува значајно ограничување за нејзиното систематско развивање како инструмент на меката моќ.

5.4.2 Институционална поставеност, координација и распределба на надлежности

Синтетичката анализа на емпириските наоди укажува дека институционалната рамка на културната дипломатија во Република Северна Македонија се карактеризира со постоење на повеќе релевантни актери и институционални механизми, но без јасно дефинирана вертикална и хоризонтална координација меѓу нив. Анализата на стратешките документи, резултатите од анкетното истражување и наодите од полуструктурираните интервјуа упатуваат на заклучок дека институционалната распределба на надлежности е функционално воспоставена, но не и стратешки интегрирана.

Анализата на документите покажа дека Министерството за култура и Министерството за надворешни работи имаат комплементарни, но не секогаш јасно разграничени улоги во областа на културната дипломатија. Министерството за култура доминантно се јавува како носител на програмската и содржинската димензија на меѓународната културна соработка, преку поддршка на културни проекти, институции и уметничка мобилност, додека Министерството за надворешни работи ја обезбедува дипломатската инфраструктура преку дипломатско-конзуларната мрежа и активностите на културно-информативните центри. Сепак, во анализираните документи ретко се идентификуваат формализирани механизми на координација кои би овозможиле долгорочно усогласување на културните и надворешнополитичките приоритети.

Резултатите од анкетното истражување ја потврдуваат оваа институционална слика на ниво на перцепции. Значителен дел од испитаниците укажуваат на: ограничена меѓуинституционална соработка, недоволна транспарентност во процесите на избор на проекти и отсуство на јасно дефинирани механизми за мерење на ефектите од културно-дипломатските активности. Овие перцепции укажуваат на постоење на институционален јаз меѓу формалните надлежности и нивната практична координација.

Интервјуата со носители на одлуки дополнително ја продлабочуваат оваа констатација. Интервјуираните актери често ја опишуваат културната дипломатија како поле коешто функционира преку: лични иницијативи, ад хок соработки и индивидуални институционални напори, наместо преку стабилни и долгорочно воспоставени механизми на координација. Особено се нагласува дека соработката меѓу ресорите зависи од конкретниот политички и институционален контекст, што доведува до дисконтинуитет во приоритетите и ограничена акумулација на институционално знаење.

Во оваа институционална структура значајна улога има и дипломатско-конзуларната мрежа и културно-информативните центри, кои претставуваат клучен канал за меѓународно културно претставување. Сепак, емпириските наоди укажуваат дека нивната улога често е определена од расположливите ресурси и поединечните иницијативи, наместо од јасно дефинирана стратешка рамка. Отсуството на стабилни програмски насоки и ограничените човечки и финансиски капацитети дополнително ја усложнуваат нивната функција како инструмент на културната дипломатија.

Дополнително, во интервјуата се јавува и прашањето на дигиталната димензија на културната дипломатија, која се препознава како сè позначаен простор за меѓународна видливост, но без соодветна институционална интеграција во постојните структури. Дигиталните алатки и платформи најчесто се користат како комуникациска поддршка, а не како дел од поширока стратегија за дигитална културна дипломатија, што укажува на постоење на неискористен потенцијал во оваа област.

Севкупно разгледано, емпириските наоди укажуваат дека институционалната рамка на културната дипломатија во Република Северна Македонија функционира преку повеќе паралелни институционални линии, без доволно развиена координативна логика која би овозможила нејзино систематско позиционирање како инструмент на меката моќ. Ваквата институционална фрагментација претставува значаен фактор кој влијае врз ограничената видливост и кумулативниот ефект на културно-дипломатските активности.

5.4.3 Перципирана ефективност и улога на културната дипломатија како инструмент на мека моќ

Една од централните аналитички оски на ова истражување се однесува на прашањето во која мера културната дипломатија функционира како ефективен инструмент на мека моќ во надворешната политика на Република Северна Македонија. Во таа насока, синтетичката анализа на: наодите од документарната анализа, анкетното истражување и полуструктурираните интервјуа овозможува согледување на односот меѓу теоретската претпоставка за културата како ресурс на привлечност и нејзината практична реализација во конкретниот институционален контекст.

Во теоретската рамка на трудот, меката моќ е разгледана во согласност со концептуализацијата на Joseph Nye, според која способноста на една држава да влијае врз другите актери произлегува од привлечноста на нејзината: култура, вредности и политики, а не од принуда или материјални ресурси. Во овој контекст, културната дипломатија претставува еден од клучните механизми преку кои културата може да се трансформира во инструмент на меѓународно влијание. Емпириските наоди овозможуваат да се испита до кој степен оваа теоретска претпоставка е применлива во случајот на мала држава со ограничени материјални ресурси.

Резултатите од анкетното истражување укажуваат дека стручната јавност во значителна мера ја препознава културата како потенцијално значаен ресурс за меѓународното позиционирање на државата и како релевантен инструмент на меката моќ. Истовремено, оценките за реалното влијание на културната дипломатија врз меѓународниот имиџ и надворешнополитичките позиции на државата се поумерени, што укажува на постоење на јаз меѓу перципираниот потенцијал и практичните резултати. Овој наод сугерира дека културната дипломатија се доживува повеќе како неискористен ресурс отколку како целосно развиен инструмент на влијание.

Наодите од интервјуата со носители на одлуки ја потврдуваат оваа амбивалентна позиција. Интервјуираните актери генерално ја препознаваат културата како значаен елемент во градењето на меѓународниот имиџ, особено во контекст на мала држава која располага со ограничени политички и економски инструменти на влијание. Во повеќе интервјуа се нагласува дека културните активности често овозможуваат отворање на комуникациски канали и создавање позитивни перцепции кои не можат да се постигнат преку класичните дипломатски средства. Меѓутоа, истовремено се укажува дека ваквите ефекти ретко се резултат на долгорочно планирани политики, туку почесто произлегуваат од поединечни успешни проекти или иницијативи.

Анализата на стратешките документи дополнително покажува дека, иако културата се препознава како значаен елемент на меѓународното претставување, таа ретко е експлицитно артикулирана како инструмент на мека моќ. Отсуството на мерливи цели, индикатори за влијание и систематски механизми за евалуација го отежнува трансформирањето на културните активности во кохерентна стратегија на меѓународно влијание. Во оваа смисла, емпириските наоди укажуваат дека културната дипломатија функционира повеќе како симболичен и репрезентативен ресурс, отколку како стратешки управуван инструмент на надворешната политика.

Особено значаен наод што се јавува во интервјуата е зголемувањето на улогата на дигиталната димензија на културната дипломатија. Интервјуираните актери ја препознаваат дигитализацијата како можност за надминување на ограничувањата поврзани со ресурсите и физичката присутност, особено во контекст на мала држава. Сепак, дигиталните платформи најчесто се користат како комуникациска алатка, а не како интегрален дел од стратегија за дигитална културна дипломатија, што повторно укажува на постоење на потенцијал кој не е целосно институционализиран.

Синтетички разгледано, емпириската анализа покажува дека културната дипломатија во Република Северна Македонија поседува

значаен потенцијал да функционира како инструмент на мека моќ, но нејзината ефективност е ограничена од институционални и стратешки фактори. Овој наод директно кореспондира со централната теоретска претпоставка на трудот дека привлечноста како ресурс на моќ не произлегува автоматски од културното богатство, туку од способноста на државата: да го артикулира, координира и долгорочно управува со него.

5.4.4 Институционални и структурни ограничувања во примената на културната дипломатија

Синтетичката анализа на податоците од: интервјуата, анкетното истражување и анализата на стратешките документи укажува дека примената на културната дипломатија во Република Северна Македонија е во значителна мера обликувана од институционални и структурни ограничувања. Овие ограничувања не се јавуваат исклучиво како резултат на поединечни организациски слабости, туку претставуваат системски карактеристики на институционалната поставеност и на ресурсниот капацитет на државата.

Интервјуираните соговорници во повеќе наврати укажуваат на отсуство на јасно дефинирани механизми за координација меѓу институциите надлежни за културата и надворешната политика, како и на преклопување на надлежностите меѓу различни институционални актери. Оваа состојба резултира со фрагментираност во планирањето и реализацијата на културно-дипломатските активности, при што иницијативите често зависат од: индивидуални ангажмани, лични контакти или краткорочни проектни можности, наместо од систематски утврдени приоритети. Слични перцепции се јавуваат и во анкетното истражување, во кое институционалната координација е идентификувана како една од клучните слабости во функционирањето на културната дипломатија.

Покрај институционалната фрагментација, како значајно ограничување се издвојуваат и ресурсните фактори. Ограничените финансиски средства, малите административни тимови и недоволната специјализација во областа на културната дипломатија ја ограничуваат можноста за долгорочно планирање и континуирано присуство на меѓународната сцена. Во интервјуата особено се нагласува дека културните активности често се реализираат во рамки на постојните буџетски линии без посебна стратешка рамка, што го намалува нивниот кумулативен ефект врз меѓународната видливост и привлечност на државата.

Овие наоди можат да се интерпретираат и во поширока теоретска перспектива на надворешната политика на малите држави. Во литературата за small states, ограничените материјални ресурси и институционалниот капацитет често се идентификуваат како фактори коишто ги насочуваат малите држави кон употреба на нематеријални инструменти на влијание, меѓу кои културата и јавната дипломатија заземаат значајно место. Меѓутоа, емпириските наоди од ова истражување покажуваат дека истите ограничувања кои ја зголемуваат потребата од културна дипломатија истовремено ја ограничуваат и нејзината ефективна институционализација. На тој начин се создава структурна тензија: културната дипломатија се препознава како потенцијално соодветен инструмент за мала држава, но нејзината реализација останува условена од ограничени ресурси и институционална фрагментација.

Во таа смисла, анализата на институционалните и структурните ограничувања директно кореспондира со потхипотезите Х2 и Х4, кои претпоставуваат дека недоволната меѓуинституционална координација и ограничените ресурси претставуваат клучни фактори коишто ја ограничуваат ефективноста на културната дипломатија како инструмент на мека моќ. Истовремено, овие наоди ја потврдуваат пошироката аналитичка претпоставка на трудот дека успешната примена на меката моќ не зависи само од културниот потенцијал на државата, туку и од степенот на институционална кохерентност и стратешка артикулација на тој потенцијал.

5.4.5 Стратешка насоченост и односот меѓу долгорочни политики и ад хок практики

Една од централните теми што се јавува низ анализата на интервјуата се однесува на прашањето на стратешката насоченост на културната дипломатија и степенот до кој културно-дипломатските активности се резултат на долгорочно планирање, наспроти нивната реализација како поединечни, проектно ориентирани иницијативи. Во исказите на интервјуираните соговорници се забележува релативно висок степен на согласност дека културната дипломатија во практиката најчесто се реализира преку поединечни: настани, проекти и иницијативи, кои секогаш не произлегуваат од јасно дефинирана стратешка рамка.

Интервјуираните актери укажуваат дека културните активности во меѓународен контекст често зависат од: тековни можности, билатерални иницијативи, лични контакти или достапност на финансиски средства, наместо од однапред утврдени долгорочни приоритети. Ваквиот пристап овозможува одредена флексибилност и адаптација кон конкретни околности, но истовремено го ограничува кумулативниот ефект на културната дипломатија, бидејќи активностите ретко се надоврзуваат една на друга во рамки на поширока наративна или стратешка линија.

Анализата на документите покажува сличен образец, при што културната дипломатија најчесто се јавува како дел од пошироки политики за култура или меѓународна соработка, без јасно дефинирани индикатори за успех, временски рамки или механизми за евалуација. Во таа смисла, постои јаз меѓу декларативното препознавање на културата како важен ресурс на мека моќ и нејзината практична институционализација како долгорочен инструмент на надворешната политика.

Посебно значајно е што во повеќе интервјуа дигитализацијата и дигиталната културна присутност се јавуваат како нов приоритет и потенцијална можност за надминување на дел од структурните ограничувања карактеристични за мала држава. Соговорниците ја

препознаваат дигиталната сфера како простор кој овозможува поширок досег со релативно ограничени ресурси, но истовремено укажуваат дека дигиталните иницијативи најчесто се реализираат фрагментарно и без јасна интеграција во поширока стратегија на културна дипломатија. Ова дополнително ја потврдува тезата дека новите инструменти се препознаваат како потенцијал, но сè уште не се систематски вградени во институционалната логика на културната дипломатија.

Ваквите наоди директно кореспондираат со потхипотезата Х5, според која културно-дипломатските активности во Република Северна Македонија претежно се проектно и ад хок ориентирани, наместо дел од јасно артикулирана долгорочна стратегија. Истовремено, тие ја потврдуваат и пошироката аналитичка претпоставка на истражувањето дека ефективностa на културната дипломатија не зависи исклучиво од културниот потенцијал, туку од степенот на стратешка кохерентност и институционална континуираност во нејзината примена.

Анализата на стратешките документи, резултатите од анкетното истражување и наодите од полуструктурираните интервјуа овозможуваат повеќеслојно согледување на културната дипломатија како инструмент на меката моќ во Република Северна Македонија. Интегрирањето на овие три извори на податоци покажува дека културната дипломатија е присутна како практика и како препознаен потенцијал во институционалниот и професионалниот дискурс, но не и како целосно артикулирана и систематски управувана стратешка политика. Додека официјалните документи ја позиционираат културата како значаен елемент на меѓународната соработка и промоцијата на државата, емпириските наоди укажуваат на постоење на: институционална фрагментација, ограничена координација и отсуство на јасно дефинирани долгорочни цели и индикатори за ефективност.

Истовремено, перцепциите на стручната јавност и искуствата на носителите на одлуки укажуваат на релативно висок степен на согласност околу потенцијалот на културната дипломатија како инструмент на мека моќ, особено во контекст на ограничените ресурси и структурните позиции

на мала држава. Сепак, ваквиот потенцијал најчесто се реализира преку поединечни иницијативи и проектно ориентирани активности, наместо преку кохерентна и долгорочно насочена стратегија. Новите приоритети, како дигитализацијата и дигиталната културна присутност, дополнително ја потврдуваат динамичноста на полето, но истовремено ја нагласуваат потребата од нивна појасна институционална интеграција.

На овој начин, емпииската анализа обезбедува основа за проверка и интерпретација на поставените истражувачки прашања и хипотези, покажувајќи дека функционирањето на културната дипломатија во Република Северна Македонија се одвива во пресекот меѓу: нормативните амбиции, институционалните ограничувања и практичните адаптации на актерите. Врз основа на овие наоди, во следното поглавје се пристапува кон синтетичка дискусија и заклучни согледувања, во кои емпииските резултати се интерпретираат во пошироката теоретска рамка на: меката моќ, културната дипломатија и надворешната политика на малите држави.

ПОГЛАВЈЕ 6

ЗАКЛУЧОЦИ

Ова заклучно поглавје претставува синтетичко заокружување на: теоретските, методолошките и емпириските согледувања развиени во рамки на истражувањето. По разработката на теоретската рамка на меката моќ и културната дипломатија, дефинирањето на истражувачкиот дизајн и анализата на стратешките документи, анкетните податоци и полуструктурираните интервјуа, во овој дел се врши интегрирана интерпретација на наодите во однос на поставеното главно истражувачко прашање и хипотезите на трудот. Заклучокот има за цел да покаже како и до кој степен културната дипломатија функционира како инструмент на меката моќ во надворешната политика на Република Северна Македонија, но и да го позиционира истражувањето во пошироките теоретски и методолошки дебати за улогата на културата во меѓународните односи и надворешната политика на малите држави. Во таа насока, поглавјето е структурирано така што најнапред се разгледува теоретскиот придонес на трудот, потоа неговиот методолошки придонес и ограничувања, а во завршниот дел се формулираат практични согледувања и препораки насочени кон унапредување на институционалната и стратешката поставеност на културната дипломатија во Република Северна Македонија.

6.1 Главни емпириски наоди и одговор на истражувачкото прашање

Емпириската анализа спроведена во рамки на ова истражување овозможи повеќеслојно согледување на културната дипломатија како инструмент на меката моќ во надворешната политика на Република Северна Македонија. Преку комбинирање на анализа на стратешки и институционални документи, резултати од анкетно истражување и наоди од полуструктурирани интервјуа со носители на одлуки, беше обезбедена интегрирана перспектива која ги опфаќа: нормативната,

институционалната и перцептивната димензија на културната дипломатија.

Наодите од анализата на официјалните документи укажуваат дека културната дипломатија во анализираниот период (2014–2024) ретко се јавува како експлицитно дефинирана и стратешки артикулирана категорија. Наместо тоа, таа најчесто е имплицитно присутна преку сродни поими, како: меѓународна културна соработка, културна промоција или културно претставување. Иако културата се препознава како значаен ресурс за меѓународна видливост и афирмација на државата, во документите отсуствува јасно дефинирана концептуална рамка којашто би ја поврзала културната дипломатија со пошироките цели на надворешната политика и со концептот на мека моќ. Овој наод укажува на постоење на декларативно препознавање на значењето на културата, без соодветна институционална и стратешка операционализација.

Анализата на институционалната поставеност дополнително покажува дека културната дипломатија се реализира преку повеќе институции и актери, пред сè: Министерството за култура и Министерството за надворешни работи, дипломатско-конзуларната мрежа, културно-информативните центри и културните институции. Сепак, распределбата на надлежностите се карактеризира со ограничена формализирана координација и отсуство на стабилни механизми за заедничко стратешко планирање. Ваквата институционална поставеност резултира со фрагментиран пристап, во кој културно-дипломатските активности често зависат од: поединечни иницијативи, проектни циклуси или актуелни политички приоритети, наместо од долгорочна стратегија.

Резултатите од анкетното истражување укажуваат дека стручната јавност и културните практичари ја препознаваат културната дипломатија како потенцијално значаен инструмент на мека моќ, особено во контекст на мала држава со ограничени ресурси на тврда моќ. Истовремено, доминантна е перцепцијата дека нејзината ефективност е ограничена од: недоволна институционална координација, ограничени финансиски и

човечки ресурси, како и од отсуство на јасна стратешка насоченост и мерливи цели.

Наодите од полуструктурираните интервјуа дополнително ја продлабочуваат оваа слика, укажувајќи дека културната дипломатија во пракса често функционира како индиректен и неформален инструмент на надворешната политика, чија реализација зависи од: личниот ангажман на поединечни актери, од меѓународните контексти и од ад хок можности за соработка. Интервјуираните соговорници ја нагласуваат важноста на културата како средство за: градење доверба, долгорочни односи и позитивни перцепции, но истовремено укажуваат на недостиг од систематска институционална рамка која би овозможила акумулација на ефекти и континуитет на политиките. Посебно значајна тема што се јавува низ повеќе интервјуа е зголемувањето на улогата на дигиталните платформи и дигиталната културна комуникација, коишто се препознаваат како нов простор за културна дипломатија, но сè уште недоволно интегриран во стратешките документи.

Интегрираната анализа на трите извори на податоци овозможува јасен одговор на главното истражувачко прашање. Културната дипломатија во Република Северна Македонија функционира како релевантен, но недоволно систематизиран инструмент на меката моќ. Нејзиното значење произлегува од структурните карактеристики на малата држава, каде културата претставува важен ресурс за меѓународна видливост и симболичко позиционирање, но нејзината ефективност е ограничена од: институционална фрагментација, ограничени ресурси и отсуство на долгорочно стратешко управување.

Во таа смисла, емпириските наоди во голема мера ја потврдуваат поставената главна хипотеза, укажувајќи дека културната дипломатија постои како реална практика и препознаен потенцијал, но сè уште не е целосно артикулирана како кохерентен и систематски инструмент на меката моќ во рамки на надворешната политика на Република Северна Македонија. Овој заклучок претставува основа за натамошна дискусија за

теоретскиот и практичниот придонес на истражувањето, разработени во следните делови од заклучното поглавје.

6.2 Теоретски придонес на истражувањето

Теоретскиот придонес на ова истражување произлегува од поврзувањето на концептот на културната дипломатија со пошироката теоретска рамка на: меката моќ, јавната дипломатија и надворешната политика на малите држави, преку емпириска анализа на случајот на Република Северна Македонија. Трудот се потпира врз концептот на мека моќ развиен од Joseph Nye,¹⁰¹ според кој способноста за влијание произлегува од: привлечноста на културата, вредностите и политиките, како и на поновите пристапи кон јавната и културната дипломатија кои ја нагласуваат нивната: релациска, комуникациска и долгорочна природа.¹⁰² Воедно, истражувањето се надоврзува и на литературата за надворешната политика на малите држави, која укажува дека симболичките и културните ресурси често претставуваат значајна алтернатива на ограничените материјални ресурси.

Во тој контекст, теоретскиот придонес на трудот се огледа најнапред во емпириската потврда дека културната дипломатија во мали држави може да функционира како релевантен извор на мека моќ, но дека нејзината ефективност не произлегува автоматски од постоењето на културни ресурси, туку од степенот на нивната институционална артикулација и стратешка интеграција во надворешната политика. Наодите покажуваат дека културната дипломатија може да постои како практика и без јасна концептуална дефиниција, но во такви услови нејзиниот ефект останува фрагментиран и тешко акумулирачки. Со тоа, истражувањето ја надополнува теоријата на мека моќ преку укажување на значењето на институционалниот капацитет и координацијата како посреднички фактори меѓу културните ресурси и нивниот надворешнополитички ефект.

¹⁰¹ Nye, *Soft Power*, 5–11.

¹⁰² Melissen, *The New Public Diplomacy*, 3–7; Cull, „Public Diplomacy: Lessons from the Past”, 12–15.

Дополнително, трудот придонесува за теоретските дебати за културната дипломатија преку демонстрирање дека во постсоцијалистички и институционално трансформативни контексти културната дипломатија често се развива имплицитно, преку практики на меѓународна културна соработка, наместо како јасно артикулирана стратешка политика. Овој наод ја проширува постојната литература која доминантно се заснова на искуствата на институционално стабилни држави со развиени културно-дипломатски системи, укажувајќи дека процесите на институционализација и концептуализација претставуваат клучна варијабла во анализата на културната дипломатија.

Теоретски придонес претставува и интегрирањето на перцептивната димензија — односно гледиштата на стручната јавност и културните практичари — во анализата на културната дипломатија. На тој начин, истражувањето ја надминува исклучиво државноцентричната перспектива и ја потврдува тезата дека ефективностa на меката моќ зависи од интеракцијата меѓу институционалните политики и актерите кои ја создаваат културната содржина. Оваа перспектива се надоврзува на современите пристапи во јавната дипломатија кои ја нагласуваат мултиактерската природа на дипломатските процеси.

Конечно, истражувањето придонесува за поновите теоретски дискусии за трансформацијата на културната дипломатија во дигитален контекст. Иако дигитализацијата се јавува како важен практичен приоритет во емпириските наоди, анализата покажува дека теоретската и стратешката интеграција на дигиталната културна дипломатија останува ограничена. Со тоа, трудот укажува на потребата од натамошно теоретско разработување на односот меѓу: дигиталната култура, видливоста и меката моќ, особено во контекст на мали држави со ограничени традиционални дипломатски ресурси.

Во целина, теоретскиот придонес на истражувањето се состои во поврзувањето на концептите на: мека моќ, културна дипломатија и надворешна политика на малите држави преку емпириски заснована анализа, којашто покажува дека културната дипломатија не е само културна

или комуникациска практика, туку институционално условен процес чија ефективност зависи од степенот на: стратешка артикулација, координација и долгорочна политичка визија.

6.3 Практичен придонес на истражувањето и препораки за унапредување на културната дипломатија

Практичниот придонес на ова истражување произлегува од можноста емпириските наоди да се преведат во препораки релевантни за креирањето и спроведувањето на културните и надворешнополитичките политики на Република Северна Македонија. Анализата на стратешките документи, резултатите од анкетното истражување и увидите добиени преку полуструктурираните интервјуа укажуваат дека културната дипломатија поседува значителен потенцијал како инструмент на мека моќ, но дека нејзината ефективност е ограничена од: институционална фрагментација, недоволна стратешка артикулација и отсуство на долгорочна координирана визија.

Во таа смисла, препораките коишто произлегуваат од истражувањето не претставуваат нормативен модел, туку аналитички изведени насоки за надминување на идентификуваните структурни ограничувања.

➤ Јасна концептуална и стратешка артикулација на културната дипломатија

Анализата на документите покажува дека културната дипломатија најчесто се јавува имплицитно, преку поими, како: „меѓународна културна соработка“ или „културна промоција“, без јасно дефинирана стратешка рамка. Оттука, една од клучните препораки е нејзино експлицитно препознавање како инструмент на надворешната политика и меката моќ, преку интегрирање на културната дипломатија во националните стратегии за култура и надворешна политика. Ваквиот чекор би овозможил поголема кохерентност на активностите и јасно дефинирање на приоритетите.

➤ **Зајакнување на меѓуинституционалната координација**

Емпириските наоди укажуваат на преклопување на надлежности и ограничена координација меѓу: Министерството за култура, Министерството за надворешни работи и другите институционални актери. Оттука, се наметнува потребата од воспоставување појасни механизми за координација, како што се: редовни заеднички програмски рамки, координативни тела или интерресорски работни групи. Подобрената координација би овозможила континуитет на политиките и поефикасно користење на ограничените ресурси.

➤ **Стратешко позиционирање на културно-информативните центри и дипломатско-конзуларната мрежа**

Наодите покажуваат дека културно-информативните центри и дипломатско-конзуларната мрежа претставуваат значаен, но недоволно стратешки искористен ресурс. Препорака којашто произлегува од анализата е: нивно појасно програмско позиционирање, поврзување со националните културни приоритети и развивање долгорочни програмски линии наместо претежно одржување настани. Ова би придонело за поголема видливост и континуитет на културното присуство во странство.

➤ **Развој на индикатори и механизми за евалуација**

Еден од клучните идентификувани проблеми е отсуството на мерливи цели и индикатори за оценување на ефектите од културно-дипломатските активности. Воведувањето на основни индикатори (видливост, партнерства, континуитет на соработка, публика, медиумска покриеност) би овозможило систематско следење на резултатите и поефикасно планирање на идните активности.

➤ **Поголема интеграција на културните практичари и стручната јавност**

Резултатите од анкетата и интервјуата покажуваат дека културните практичари често ја носат суштинската содржина на културната

дипломатија, но нивната улога ретко е систематски интегрирана во процесите на планирање. Оттука, препорака е развивање на механизми за консултација и партнерство со културниот сектор, со што би се зајакнала автентичноста и кредибилитетот на културно-дипломатските активности.

➤ **Развој на дигитална културна дипломатија**

Дигитализацијата се јавува како значаен приоритет во интервјуата и како потенцијал за надминување на ресурсните ограничувања карактеристични за малите држави. Развивањето на дигитални платформи, онлајн културни програми и координирана дигитална комуникација може да придонесе за поголема меѓународна видливост со релативно ограничени финансиски средства. Во таа смисла, дигиталната културна дипломатија претставува можност за трансформација на постојните практики кон пофлексибилен и поодржлив модел на културно присуство.

6.4 Завршни согледувања

Овој труд има за цел да ја испита улогата и функционирањето на културната дипломатија како инструмент на меката моќ во надворешната политика на Република Северна Македонија, преку комбинирање на теоретска анализа и емпириско истражување засновано врз: анализа на стратегии и институционални документи, анкетно истражување и полуструктурирани интервјуа со носители на одлуки и релевантни институционални актери. Ваквиот пристап овозможи повеќеслојно согледување на културната дипломатија — како концепт, како институционална практика и како перципиран инструмент на надворешнополитичко дејствување.

Емпиriskите наоди укажуваат дека културната дипломатија во Република Северна Македонија постои како реална практика и како препознаен потенцијал на мека моќ, но не и како целосно систематизиран и стратешки артикулиран инструмент на надворешната политика. Анализата на стратешките и институционалните документи покажа дека поимот „културна дипломатија“ ретко се користи експлицитно, а

активностите кои суштински припаѓаат на ова поле најчесто се артикулираат преку поими, како: меѓународна културна соработка, културна промоција или културно претставување. Ова укажува на постоење на имплицитна, но не и концептуално консолидирана политика во оваа област.

Истовремено, институционалната анализа покажа дека културната дипломатија се развива во рамки на поделена институционална структура, во која: Министерството за култура, Министерството за надворешни работи, дипломатско-конзуларната мрежа и културно-информативните центри дејствуваат со различни институционални логики и приоритети. Иако ваквата распределба е вообичаена за голем број држави, наодите укажуваат дека отсуството на јасно дефинирани механизми за координација и заедничко стратешко планирање доведува до фрагментираност и ограничена кумулативност на културно-дипломатските активности. Овие согледувања директно ја потврдуваат главната хипотеза на трудот, како и потхипотезите поврзани со институционалната координација и стратешката артикулација.

Резултатите од анкетното истражување и интервјуата дополнително укажуваат дека стручната јавност и носителите на одлуки ја препознаваат културната дипломатија како потенцијално значаен инструмент на мека моќ, особено во контекст на мала држава со ограничени материјални ресурси. Сепак, истовремено се нагласуваат: ограничувањата поврзани со недоволни финансиски и човечки капацитети, дисконтинуитет на политиките и доминација на проектно ориентирани активности. Во повеќе интервјуа се јавува и дигитализацијата како нова можност за надминување на структурните ограничувања, што укажува на постепено поместување кон нови форми на културна и дигитална културна дипломатија.

Во теоретска смисла, трудот придонесува за натамошно развивање на дебатата за меката моќ и културната дипломатија во контекст на малите држави. Наместо да ја третира културната дипломатија исклучиво како инструмент на меѓународна привлечност, истражувањето покажува дека нејзината ефективност е во голема мера условена од: внатрешните

институционални капацитети, степенот на координација и способноста за долгорочно стратешко планирање. На тој начин, трудот ја зајакнува аргументацијата дека меката моќ не претставува само надворешнополитички ресурс, туку и резултат на внатрешна институционална кохерентност.

Методолошки, истражувањето демонстрира вредност на секвенцијалниот комбиниран пристап во анализа на комплексни феномени како културната дипломатија, при што: формалните политики, институционалните практики и перцепциите на актерите се меѓусебно преплетени. Комбинирањето на: анализа на документи, анкетно истражување и интервјуа овозможи триангулација на податоците и подлабинско разбирање на јазот меѓу декларативните цели и практичната реализација на политиките.

Практичниот придонес на трудот се состои во укажувањето на потребата од: појасна концептуализација на културната дипломатија во националните стратегии, воспоставување на поефикасни механизми за меѓуинституционална координација, како и развивање на долгорочна стратешка рамка која ќе овозможи континуитет и кумулативен ефект на културно-дипломатските активности. Особено значајна се покажува потребата од интегрирање на дигиталните алатки и новите форми на културна размена, кои можат да ја зголемат видливоста и достапноста на културната продукција на меѓународно ниво.

Конечно, наодите на ова истражување укажуваат дека културната дипломатија претставува значаен, но сè уште недоволно искористен потенцијал во надворешната политика на Република Северна Македонија. Нејзината натамошна ефективност ќе зависи од способноста институционалните актери да ја препознаат културата не само како средство за презентација, туку како стратешки ресурс за градење: доверба, видливост и долгорочна меѓународна позиција на државата.

Оттука, културната дипломатија се потврдува како поле во кое малите држави можат да ја артикулираат својата меѓународна позиција надвор од логиката на материјалната моќ, при што нејзината ефективност зависи,

пред сè, од: степенот на институционална кохерентност, стратешка континуитетност и способноста културата да се препознае како долгорочен ресурс на мека моќ, а не како придружна активност на надворешната политика.

На тој начин, трудот ја потврдува потребата културната дипломатија да се разбере и развива како интегрален дел од современата надворешна политика, при што: теоретската рамка, методолошкиот пристап и емпириските наоди заеднички придонесуваат за поцелосно разбирање на нејзината улога како инструмент на меката моќ во контекст на мала држава.

ПРИЛОГ 1

Истражувачки инструмент – Онлајн анкета наменета за припадници на стручната јавност

Почитувани,

Ве покануваме да учествувате во анонимен истражувачки прашалник во рамки на докторски труд на тема: **„Примена на меката моќ и културната дипломатија во современите меѓународни односи со посебен осврт на Република Северна Македонија“.**

Вашето искрено мислење, како припадници на стручната јавност, е многу важно за да се истражи и согледа улогата и влијанието на културната дипломатија во современите меѓународни односи, со посебен фокус на: практиките, можностите и предизвиците со кои се соочува Република Северна Македонија.

Вашите одговори се целосно доверливи и ќе бидат обработени исклучиво за научни цели.

Анкетата трае 7–10 минути.

Ви благодариме за учеството и вашиот придонес!

Со продолжување ја давате вашата согласност за учество.

I. ДЕМОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ

1. Возраст:

- 18–29
- 30–39
- 40–49
- 50–59
- 60+

2. Пол:

- Машки
- Женски
- Друго / не сакам да кажам

3. Професионална област:

- Културна институција
- Независна културна сцена
- Академска заедница
- Министерство / државна институција
- Дипломатска служба / амбасада
- НВО сектор
- Друго

4. Работно искуство:

- 0–5 години
- 6–10 години
- 11–20 години
- 21+ години

5. Дали сте учествувале во програми и настани со меѓународна културна компонента во последните 10 години:

- Да
- Не

6. Доколку сте одговориле потврдно на претходното прашање - дали учеството најчесто се реализира:

- Во сопствена режија
- По покана на амбасада
- Учеството/настапот најчесто е во организација на матичната институција/организација
- Учеството/настапот најчесто е на покана на странска институција/организација
- Не сум учествувал/а на програми од ваков тип

7. Колку добро сте информирани за концептот „културна дипломатија“? (скала 1–5)

8. Во колкава мера сметате дека културната дипломатија на РСМ го подобрува имиџот на државата во последните 10 години? (скала 1–5)

9. Во колкава мера сметате дека културната дипломатија на РСМ придонела за унапредување на нејзините меѓународни односи (билатерални и мултилатерални)? (скала 1-5)

10. Како ја оценувате потребата од аташеи за култура во македонските дипломатски претставништва? (скала 1–5)

II. ПЕРЦЕПЦИИ ЗА МЕКА МОЌ

11. Во колкава мера се согласувате со следните тврдења:

Скала: 1 = Воопшто не се согласувам, 5 = Целосно се согласувам

- Културата е клучен ресурс за меѓународното влијание на РС Македонија.
- Меката моќ е значајна за малите држави.
- Националните вредности и наследството влијаат врз меѓународната перцепција.
- Културната промоција е поефикасна од политичките пораки.
- Македонија има потенцијал за развој на мека моќ.

III. ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПОДДРШКА

12. Во колкава мера се согласувате со следните тврдења:

Скала: 1 = Воопшто не се согласувам, 5 = Целосно се согласувам

- Институционалната рамка за културна дипломатија во земјата е јасно дефинирана.
- Министерството за култура и туризам има стратегија за меѓународно претставување.
- МНР активно ги поддржува културните иницијативи за претставување на земјата во странство.
- Финансиската поддршка на културните иницијативи е соодветна.
- Постојат јасни критериуми за избор на проекти од областа на културата.
- Постојат механизми за мерење на влијанието на културата во градење на меѓународното позиционирање на земјата.
- Институциите надлежни за културната дипломатија на земјата функционално соработуваат.

IV. ЕФЕКТИВНОСТ НА КУЛТУРНАТА ДИПЛОМАТИЈА

13. Во колкава мера се согласувате со следните тврдења:

Скала: 1 = Воопшто не се согласувам, 5 = Целосно се согласувам

- Културната дипломатија на РС Македонија има јасно поставени цели и задачи.
- Промовираните содржини од областа на културата се автентични и репрезентативни.
- Македонија преку културата гради позитивен имиџ во странство.
- Процесот на избор на културни проекти се одвива преку однапред утврдени критериуми и е транспарентен.
- Надлежните институции имаат капацитет за реализација на меѓународни програми.
- Креативниот сектор е соодветно вклучен во културното претставување на земјата во странство.

14. Според вас, кои видови на креативни индустрии најмногу придонесуваат за културното претставување на земјата во странство (можни се до три одговори)

- Изведувачки и визуелни уметности
- Филм, ТВ, видео, анимација и визуелни ефекти
- Музика и аудио продукција
- Радио и телевизија
- Видео игри
- Интерактивни дигитални медиуми
- Архитектура
- Фотографија
- Културно наследство и музеи
- Занаети и традиционално творештво
- Гастрономија/традиционална кујна како културно наследство

V. ОЦЕНА НА ПОСТОЕЧКИ АКТИВНОСТИ

15. Во колкава мера се согласувате со следните тврдења:

Скала: 1 = Воопшто не се согласувам, 5 = Целосно се согласувам

- Фестивалите и меѓународните настани кои се реализираат според годишните програми на Министерството за култура и туризам на РСМ се релевантни за ефективна културна дипломатија.
- Амбасадите на РСМ активно организираат културни активности.
- Членството во UNESCO Creative Cities придонесува за мека моќ.
- Националниот културен брендинг е препознатлив.

VI. ПОТЕНЦИЈАЛ ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ

16. Во колкава мера се согласувате со следните тврдења:

Скала: 1 = Воопшто не се согласувам, 5 = Целосно се согласувам

- РС Македонија има неискористен потенцијал во културната дипломатија.
- Културата може да биде централна компонента на надворешната политика на земјата.
- Потребна е национална стратегија за културна дипломатија.
- Специјализирани центри за култура во странските земји придонесуваат за успешна културна дипломатија на земјата.
- Културната дипломатија може да придонесе за економски развој и туризам во земјата.

17. Рангирајте ги чинителите според потенцијалот што го имаат за унапредување на културната дипломатија (1 значи прво место/најголем потенцијал, а 7 последно место/најмал потенцијал)

- МНР
- Министерство за култура и туризам
- Дипломатски претставништва
- Независна културна сцена
- Културни институции и центри
- Образовни и научни институции
- Дијаспора

VII. ПРЕЧКИ И ПРЕДИЗВИЦИ

18. Ве молиме оценете ги следните потенцијални пречки и предизвици за спроведување на ефективна културна дипломатија на земјата:

Скала: 1 = воопшто не претставува пречка/предизвик, 5 = огромна пречка/предизвик

- Финансиска поддршка
- Стратешко планирање
- Институционални капацитети
- Процесот на изборот на културни проекти
- Меѓуинституционална координација
- Соработка со граѓански сектор
- Соработка со бизнис сектор
- Меѓународна видливост
- Дигитални капацитети
- Друго

VIII. ОТВОРЕНИ ПРАШАЊА

19. Според ваше мислење, кои се клучните елементи на културната дипломатија на РС Македонија?

20. Кои структурни реформи би ја подобриле културната дипломатија на РС Македонија?

ПРИЛОГ 2

ВОДИЧ ЗА ПОЛУСТРУКТУРИРАНИ ИНТЕРВЈУА со носители на одлуки: поранешни министри за надворешни работи и министри за култура, поранешен претседател на државата и генерален секретар на УНЕСКО

Полуструктурираните интервјуа имаат за цел да обезбедат продлабочен увид во: процесите на донесување одлуки, институционалните динамики и стратешките размислувања поврзани со меѓународната културна соработка и културната дипломатија на Република Северна Македонија, кои секогаш не се експлицитно артикулирани во официјалните стратегии и документи.

Интервју-прашањата се развиени како унифициран протокол заснован врз истражувачките прашања и хипотези, но се адаптирани во формулацијата согласно институционалната позиција и надлежностите на испитаниците.

I. Концептуализација на културната дипломатија

1. Во периодот на Вашиот мандат како е разбрана и дефинирана културната дипломатија?

- Дали постои јасна разлика меѓу: културна дипломатија, меѓународна културна соработка и културна промоција?

2. Во кој степен културната дипломатија е дел од поширока, свесно артикулирана надворешнополитичка стратегија, а во кој степен функционира преку поединечни иницијативи и програми?

II. Процеси на донесување одлуки

3. Во практиката, како се носеа клучните одлуки поврзани со меѓународната културна соработка и културната дипломатија?

– Кои актери имаа реално влијание врз тие одлуки?

4. Како би ја оцениле координацијата меѓу Министерството за надворешни работи и Министерството за култура?

– Кои се главните предизвици во соработката?

III. Институционални капацитети и ограничувања

5. Кои се главните институционални и структурни ограничувања за развој на културната дипломатија (буџет, човечки ресурси, административни процедури, политички приоритети)?

6. Во кој степен постои континуитет во културно-дипломатските политики при промена на влади и министри, а во кој степен тие зависат од личните приоритети на носителите на функции?

IV. Перцепции за ефективност и легитимитет

7. Според Вашето искуство, во кој степен културната дипломатија реално придонесува за подобрување на меѓународниот имиџ и позиционирањето на државата?

– Дали постојат конкретни примери кои го потврдуваат тоа?

8. Како се оценува ефективноста на културно-дипломатските активности?

– Дали постојат формални механизми за евалуација или оценките се претежно неформални?

V. Културна дипломатија и малите држави

9. Во кој степен, според Вас, културната дипломатија е перципирана како компензациски ресурс за мала држава со ограничена тврда моќ, како Република Северна Македонија?

10. Дали во креирањето на политиките се земаат предвид искуствата на други мали држави со развиена културна дипломатија, и ако да – од кои држави и на кој начин?

VI. Рефлексија и препораки

11. Според Вас, кој е најголемиот неискористен потенцијал на културната дипломатија?

12. Во иднина, кои структурни или институционални промени би биле клучни за поефективен развој на културната дипломатија?

БИБЛИОГРАФИЈА

КНИГИ

Acharya, Amitav. *The End of American World Order*. Cambridge: Polity Press, 2018.

Ang, Ien, Yudhishtir Raj Isar, and Phillip Mar. *Cultural Diplomacy: Beyond the National Interest?* London: Routledge, 2015.

Anholt, Simon. *Places: Identity, Image and Reputation*. London: Palgrave Macmillan, 2009.

Bachrach, Peter, and Morton S. Baratz. "Two Faces of Power." *American Political Science Review* 56, no. 4 (1962): 947–952.

Barnett, Michael, and Raymond Duvall. *Power in International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

Bjola, Corneliu, and Marcus Holmes. *Digital Diplomacy: Theory and Practice*. London: Routledge, 2015.

Bjola, Corneliu, and Marcus Holmes, eds. *Diplomacy in the Digital Age*. London: Routledge, 2018.

Breslin, Shaun. *China and the Global Political Economy*. London: Palgrave Macmillan, 2007.

Clarke, David. *Cultural Diplomacy*. Oxford: Oxford University Press, 2014.

Costello, Anna B., and Jason Osborne. "Best Practices in Exploratory Factor Analysis." *Practical Assessment, Research & Evaluation* 10, no. 7 (2005).

Cull, Nicholas J. *Public Diplomacy: Lessons from the Past*. Los Angeles: Figueroa Press, 2009.

Dahl, Robert A. "The Concept of Power." *Behavioral Science* 2, no. 3 (1957): 201–215.

East, Maurice A. *Size and Foreign Policy Behavior: A Test of Two Models*. Beverly Hills: Sage Publications, 1973.

Fabrigar, Leandre R., et al. "Evaluating the Use of Exploratory Factor Analysis in Psychological Research." *Psychological Methods* 4, no. 3 (1999): 272–299.

Geertz Clifford. *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books, 1973.

Gienow-Hecht, Jessica C. E. *Sound Diplomacy: Music and Emotions in Transatlantic Relations, 1850–1920*. Chicago: University of Chicago Press, 2009.

Handel, Michael I. *Weak States in the International System*. London: Frank Cass, 1981.

Huntington Samuel P.. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster, 1996.

Jenkins, Henry. *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York: New York University Press, 2006.

Krebs, Ronald R. *Narrative and the Making of US National Security*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015.

Kurlantzick, Joshua. *Charm Offensive: How China's Soft Power Is Transforming the World*. New Haven: Yale University Press, 2007.

Lukes, Steven. *Power: A Radical View*. 2nd ed. London: Palgrave Macmillan, 2005.

Maass, Matthias. „The Elusive Definition of the Small State.“ *International Politics* 46, no. 1 (2009): 65–83.

Manovich, Lev. *The Language of New Media*. Cambridge, MA: MIT Press, 2001.

Manor, Ilan. *The Digitalization of Public Diplomacy*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019.

Melissen, Jan, ed. *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*. London: Palgrave Macmillan, 2005.

Morgenthau, Hans J. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf, 1948.

Neumann Iver B.. *Uses of the Other: „The East“ in European Identity Formation*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999.

Neumann, Iver B., and Sieglinde Gstöhl. „Lilliputians in Gulliver's World?“ *Journal of International Relations and Development* 7, no. 1 (2004): 3–13.

Nye, Joseph S. Jr. *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books, 1990.

Nye, Joseph S. Jr. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs, 2004.

Nye, Joseph S. Jr. *The Future of Power*. New York: PublicAffairs, 2011.

Nye, Joseph S. Jr. *Is the American Century Over?* Cambridge: Polity Press, 2015.

Rana, Kishan S. *21st Century Diplomacy: A Practitioner's Guide*. London: Continuum, 2007.

Thorhallsson, Baldur. *The Role of Small States in the European Union*. Aldershot: Ashgate, 2000.

Vasko Šutarov, *The Impact of Political Processes on the Cultural Diplomacies of the States Formed upon Former SFRY Dissolution* (doctoral dissertation, 2018).

Vital, David. *The Inequality of States: A Study of the Small Power in International Relations*. Oxford: Clarendon Press, 1967.

Wendt, Alexander. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Wendt Alexander. „Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics.“ *International Organization* 46, no. 2 (1992): 391–425.

Данчо Марковски, *Современи дипломатски методи и нивната примена во македонската дипломатија* (Скопје: Фондација „Фридрих Еберт“ – Скопје, 2017);

Научни статии

Bachrach, Peter, and Morton S. Baratz. „Two Faces of Power.“ *American Political Science Review* 56, no. 4 (1962): 947–952.

Costello, Anna B., and Jason Osborne. „Best Practices in Exploratory Factor Analysis.“ *Practical Assessment, Research & Evaluation* 10, no. 7 (2005).

Dahl, Robert A. „The Concept of Power.“ *Behavioral Science* 2, no. 3 (1957): 201–215.

Fabrigar, Leandre R., et al. „Evaluating the Use of Exploratory Factor Analysis in Psychological Research.“ *Psychological Methods* 4, no. 3 (1999): 272–299.

Farrell, Henry, and Abraham L. Newman. „Of Privacy and Power.“ *International Affairs* 95, no. 3 (2019): 1–20.

Keohane, Robert O., and Joseph S. Nye Jr. „Power and Interdependence Revisited.“ *International Organization* 41, no. 4 (1977): 725–753.

Maass, Matthias. „The Elusive Definition of the Small State.“ *International Politics* 46, no. 1 (2009): 65–83.

Neumann, Iver B., and Sieglinde Gstöhl. „Lilliputians in Gulliver’s World?“ *Journal of International Relations and Development* 7, no. 1 (2004): 3–13.

Ronfeldt, David, and John Arquilla. „Networks and Netwars.“ *RAND Report*, 2001.

Јасмина Трајкоска-Наумовска, „Дипломатските методи во разрешување на меѓуетничките конфликти на територијата на поранешната Југословенска федерација“.

Наталија Поповска, „Културната дипломатија и современите македонски културни политики во фолклорната традиција“ (*стручен труд*, 2025).

Извештаи и институционални документи

Commonwealth Secretariat. *Small States: Economic Review and Basic Statistics*. London: Commonwealth Secretariat.

UNESCO. *Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*. Paris: UNESCO.

European Commission. *Country Progress Reports* (relevant years).

Национална стратегија за развој на културата 2013-2017, Министерство за култура, https://kultura.gov.mk/mk-MK/informacii-od-javen-karakter/nacionalna-strategija-za-razvoj-na-kulturata-i-strateski-plan?utm_source=chatgpt.com

Национална стратегија за развој на културата 2018-2022, Министерство за култура, <https://portal.mdt.gov.mk/post-body-files/nacionalna-strategija-za-razvoj-na-kulturata-i-strateski-plan-file-SsTu.pdf>

Стратешки план 2019-2021, Министерство за култура на Република Северна Македонија https://kultura.gov.mk/mk-MK/informacii-od-javen-karakter/nacionalna-strategija-za-razvoj-na-kulturata-i-strateski-plan?utm_source=chatgpt.com

Стратешки план 2021-2023, Министерство за култура на Република Северна Македонија, https://kultura.gov.mk/mk-MK/informacii-od-javen-karakter/nacionalna-strategija-za-razvoj-na-kulturata-i-strateski-plan?utm_source=chatgpt.com

Стратешки план 2022-2024, Министерство за култура на Република Северна Македонија, https://kultura.gov.mk/mk-MK/informacii-od-javen-karakter/nacionalna-strategija-za-razvoj-na-kulturata-i-strateski-plan?utm_source=chatgpt.com

Стратешки план 2023-2025, Министерство за култура на Република Северна Македонија, https://kultura.gov.mk/mk-MK/informacii-od-javen-karakter/nacionalna-strategija-za-razvoj-na-kulturata-i-strateski-plan?utm_source=chatgpt.com

Стратешки план 2024-2026, Министерство за култура на Република Северна Македонија, https://kultura.gov.mk/mk-MK/informacii-od-javen-karakter/nacionalna-strategija-za-razvoj-na-kulturata-i-strateski-plan?utm_source=chatgpt.com

Годишен план на Министерството за надворешни работи за 2023 година, <https://portal.mdt.gov.mk/post-body-files/strateski-dokumenti-file-9NpO.docx>

Стратешки план на Министерството за надворешни работи за периодот 2023-2025, на следниот, <https://portal.mdt.gov.mk/post-body-files/strateski-dokumenti-file-vvzX.pdf>

Планови за спроведување на Стратешкиот план на Министерството за надворешни работи за периодот 2023-2025, на следниот, <https://portal.mdt.gov.mk/post-body-files/strateski-dokumenti-file-vvzX.pdf>

Годишен план за работа на МНР за 2022 година, <https://portal.mdt.gov.mk/post-body-files/strateski-dokumenti-file-lBN5.pdf>

Стратешки план на Министерство за надворешни работи 2024-2024, <https://portal.mdt.gov.mk/post-body-files/strateski-dokumenti-file-gqD6.pdf>

Стратешки план на Министерство за надворешни работи 2021-2023, <https://portal.mdt.gov.mk/post-body-files/strateski-dokumenti-file-yw5h.pdf>

Стратешки план на Министерство за надворешни работи 2020-2022, <https://portal.mdt.gov.mk/post-body-files/strateski-dokumenti-file-704B.pdf>

Стратешки план на Министерство за надворешни работи 2019-2021, <https://portal.mdt.gov.mk/post-body-files/strateski-dokumenti-file-2rqS.pdf>

Стратешки план на Министерство за надворешни работи 2019, <https://portal.mdt.gov.mk/post-body-files/strateski-dokumenti-file-K1g4.pdf>

Стратешки план на Министерство за надворешни работи 2018-2020,
<https://portal.mdt.gov.mk/post-body-files/strateski-dokumenti-file-Xsh8.doc>

Национална стратегија за соработка со дијаспората 2019-2023,
https://north-macedonia.iom.int/sites/g/files/tmzbd12301/files/documents/2023-02/National%20Strategy%20of%20the%20Republic%20of%20North%20Macedonia%20for%20cooperation%20with%20the%20diaspora%202019-2023_o.pdf?utm_source=chatgpt.com

Индекси и бази

The Soft Power 30 Index (Portland Communications & USC Center on Public Diplomacy).

Anholt-Ipsos Nation Brands Index.

Global Soft Power Index (Brand Finance).

Интервјуа

Интервју 1 – Поранешен министер за култура, полуструктурирано интервју
Интервју 2 – Поранешен министер за култура, полуструктурирано интервју
Интервју 3 – Поранешен министер за култура, полуструктурирано интервју
Интервју 4 – Поранешен министер за култура, полуструктурирано интервју
Интервју 5 – Генерален секретар на УНЕСКО, полуструктурирано интервју
Интервју 6 – Поранешен претседател на државата, полуструктурирано интервју
Интервју 7 – Пратеник, член на парламентарната комисија за култура, полуструктурирано интервју